

I LAISVE

Iš praeities šauksmo, lyg ankstyvo rytmeio migl , išnyra šio numerio puslapiuose dmesys dabar iai ir susijungia praeitis ir ateitis. Leonas Karsavinas, Bronius Krivickas, Julijonas B t nas ir Ariogalos partizanai iškyla lyg kelrodžiai dvasiškai vis stipr jan ios Lietuvos ateit . Nauji kult rinio ir ekonominio gyvenimo projektai veda pilnutin demokratij . Jie tiltu jungia š ir an krant , kad gal tume geriau vieni kitus suprasti.

***

Remkime laisv žurnal , prenumeruokime j sau ir užsakykite savo gimin ms, draugams bei paž stamiems Lietuvoje.

LAISV leidžia Lietuvišk Studij Centras (Center for Lithuanian Studies, Inc.) i kagoje tris kartus per metus.

Redaktorius: Juozas Baužys

Redakcijos talkininkai: dr. Kazys Ambrazaitis, eslovas Grincevi ius, Paulius Jurkus ir Vidmantas Valiušaitis.

Redakcijos adresas: J. Baužys, 9240 Cliffside Ln., Orland Park, IL 60462-7790, USA.

Administratorius: Jonas Prakapas.

Administracijos adresas: J. Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305, USA.

Prenumerata JAV ir Kanadoje — 10 JAV doleri ; Australijoje, Piet Amerikoje ir Europoje — 15 JAV doleri . Garb s prenumerata — 20 JAV doleri .

Spausdina „Draugo“ spaustuv i kagoje.

LAISV (TOWARD FREEDOM) — a journal dealing with issues pertaining to the cultural and social development of Lithuania and Lithuanians throughout the world. LAISV is published three times a year by the Center for Lithuanian Studies, Inc., Chicago, IL.

REZISTENCIN S MINTIES IR KULT ROS ŽURNALAS

TURINYS

Lietuvi Fronto Bi iuli kreipimasis Lietuv	2
Vedamasis — Mintys iš tolo — rinkim seim belaukiant	3
Skaitytoj žodis	5
Vidmantas Valiušaitis, Pilnutin demokratija ir jos bi iuliai	6
Kazys G. Ambrozaitis, Vieningoje lietuviškos kult ros jungtyje	13
Julijonas B t nas, Atsišaukimas politin s žin	16
Eduardas Pašakinskas, Julijonas B t nas	19
Vladas Nasevi ius, Profesorius Leonas Karsavinas paskutin je savo gyvenimo stotyje	22
Melanija Stankaitien , Gluosni šakos linko	33
Jonas Algirdas Antanaitis, Kelio socialin demokratij pagrindin s gair s	36
Vytautas Volertas, Šis ir anas krantas	40
Pilypas Narutis, Mokslininkas svetimoje aplinkoje	53
Jonas Pabedinskas, Žvilgsnis politin ir ekonomin Lietuvos transformacij	59
Bronius Krivickas, Du sonetai (eil raš iai)	63
eslovas Grincevi ius, 40 met nuo Broniaus Krivicko žuvimo	64
Liudas Dambrauskas, Praeties šauksmas	67
Juozas Baužys, Iš praeities šauksmo iškyla pilnutin demokratija	68
Adolfas Damušis, LF studij savait s Lietuvoje min i susumavimas	76
M s gyvenime, knygos ir leidiniai	78

Viršelyje — Saul , iš serijos „T vyn ", 1990, spalvotas ofortas. Dail. Dalia Maželyt .

Autoriaus pavarde ar slapyvardžiu pasirašyti straipsniai neb tina atstovauja leid j ar redakcijos nuomonei ir yra atviri diskusijoms • Nepakei iant autoriaus minties, straipsniai gali b ti taisomi ir tvarkomi redakcijos nuoži ra • Redakcijai siun iami laiškai ir atsiliepimai pasirašomi tikrosiomis pavard mis.

KREIPIMASIS LIETUV

Lietuvi Fronto Bi iuliai esame politinis-rezistencinis s j dis, prad j s aktyv antinacin ir antikomunistin pasipriešinim Lietuvoje ir t s s rezistencin veikl Vakar pasaulyje. kv pti Lietuvos partizan kovos ir prisimindami Lietuvos tremtini kan ias, Lietuvi Fronto Bi iuliai per ilg pokario laikotarpi steng si Lietuvai pagelb ti, dalyvaudami Pasaulio Lietuvi Bendruomen s ir vairi s jung veikloje, rengdami metines lietuvišk j studij savaites Amerikoje ir Europoje, leidami knygas ir žurnal laisv lietuviškai dvasiai ir kult rai ugdyti, organizuodami išeivijos dalyvavim Amerikos politikoje, remiant Lietuvos laisv s byl ir okupacijos nepripažinim . Jie skatino Baltijos taut solidarum bei k rybines išeivijos iniciatyvas Lietuvos kult riniam lobiui turtinti ir politinei laisvei atgauti.

Niekada neprarad tik jimo Lietuvos valstyb s atstatym , Lietuvi Fronto Bi iuliai siek tautin s ir demokratin s Lietuvos atk rimo, pasisakydami, kad tautiškumas ne manomas be demokratijos ir demokratija negalima be lygi teisi bet kurios tautyb s, religijos ar id jini paži r Lietuvos žmon ms. Daugel kart Lietuvi Fronto Bi iuliai svarst ir si l pilnutin s demokratijos Lietuvoje suk rim tiek politin je ir ekonomin je, tiek socialin je ir kult rin je plotm je, remiantis krikš ionišk j Vakar vertybi ir istorin s tautos tradicijos pagrindais.

Kaip ir visiems Lietuvos žmon ms, Lietuvi Fronto Bi iuliams Vakaruose r pi demokratijos klest jimas Lietuvoje ir ateinantieji seimo rinkimai, pirmieji Lietuvai laisv atgavus.

Atgimimo laikotarpiu stipriai r m Lietuvos Atgimimo S j d , dabar reiškiam pasitenkinim tvirtu Lietuvos žmoni ir Lietuvos vadovyb s nusistatymu, kuriuo buvo iškovota nepriklausomyb ir iškeltas Lietuvos vardas. Tikim s, kad greit bus pasiektas ir okupacin s kariuomen s išvedimas iš Lietuvos bei iš jos Baltijos kaimyni .

Steb dami paskutiniuosius vykius, reiškiam pritarim dabartin s vyriausyb s blaiviai ir pragmatiškai politikai, ieškant sprendim , ne prieš , siekiant tarptautini saugumo garantij ir stengiantis vykdyti ekonomin reform , pagr st priva ia iniciatyva ir laisvos rinkos bei socialinio teisingumo pagrindais. Si lome balsuotojams remti tuos kandidatus, kurie valstybinius reikalus stato aukš ia sav ekonomini ir partini interes ar ideologijos ir kurie yra atviri kompromisams, nes be kompromis demokratiniai sprendimai yra nepasiekiami.

Tikime, kad rink jai, gerai susipažin su kandidat praeitimi, užsitikrins, kad renkamieji yra tyros asmenin s ir politin s praeities žmon s, asmenin integralum pademonstrav dar sovietinio valdymo metais ir nebendradarbiav su sovietin mis staigomis kaip VSK (KGB).

Esame taip pat sitikin , kad vien tik priklausymas Komunist partijai praeityje

Mintys iš tolo —

RINKIM SEIM BELAUKIANT

Lietuva laukia rinkim , — pirm j laisv je, jau nebe sovietiniais statymais surežisuot , bet nepriklausomos valstyb s nuostatais rengiam . Ko iš ši rinkim ir iš naujojo seimo tikisi nepastovios ir dainai susiskaldym linkusios partijos, dar nepastovesn s koalicin s grup s, atskiri kandidatai ir juos remianti ar neremianti tautos dalis? N ra reikalo kalb ti apie gal ir geriausiai organizuot dar sen laik „buvusi j " partij — LDDP. J norai labai aišk s. Bet kaip su kitomis partijomis, grup mis ir grupel mis?

Be abejo, tiek partijos, tiek ir kandidatuojan tieji nori laim ti. Tik tas laim jimas priklausys nuo tautos, nuo jos pilie i noro. O ko nori tauta, ko nori Lietuvos žmon s? Iš Vakarų pasiekian i reportaž apie Lietuvoje paskutiniu laiku darytas viešosios opinijos apklausas, susidaro sp dis, kad didelis skai ius žmon i ir dideliu procentu yra nepatenkinti nei esama valdžia, nei dabar seim kandidatuojan iais, nei apskritai visu dabartiniu Lietuvos gyvenimu. Daugel apvyl dabartiniai j rinkti Aukš iausiosios Tarybos atstovai, neišpild savo pažad , ar net pakeit savus sitikinimus ir taip nuklyd nuo balsuotoj valios. Gal žmon s kažkaip nepatenkinti net pa ia laisve, nes ji reikalauja ir pagarbos kitam asmeniui, ir didel s atsakomyb s.

---

nelaikytinas ištikimumo tautai ir valstybei pažeidimu ar net nusikaltimu. Apie atskir asmen nusikaltimus palikime spr sti teismams. Ta iau laukiame, kad rink jai nepasi s seim senojo nomenklat rinio stiliaus ar dogmatinio intelektualizmo vadov , kurie vien tik d l politini aplinkybi ar tautos spaudimo r m Lietuvos nepriklausomyb s siekius 1988-91 metais. Naujosios Ryt Europos partitis rodo, kad tik šviesaus galvojimo, senajame režime ne sisen j ir asmenini interes neturintys vadai yra atviri demokratinei vakarietiškai valstyb s bei visuomen s perorganizavimo vizijai ir paj g s dirbti ekonominei gerovei, socialinei taikai ir demokratiniam bendravimo b dui sukurti.

Kvie iame giminingas partijas ir grupes jungtis paj gius vienetus, kuri išrinkimas garantuot pastovios ir atsakingos vyriausyb s sudarym .

Lietuvi Fronto Bi iuli
Tarybos prezidiumas

Nepasitenkinimas yra ir d l blogos ekonomin s pad ties. Tai suprantama, ta iau taip pat b tina suprasti, kad ekonomin gerov pati neateis per metus-kitus. Jai sukurti reikia laiko, sugeb jimo ir noro tvarkyti ilg sovietin s sistemos met sujaukt gyvenimo b d , pagaliau reikia kantryb s ir darbo. Negalima galvoti, kad jauna ir neturtinga valstyb per tok trump laik savo ekonominiu lygiu prilygt Vakar pasauliui. Deja, visuomen dažniausiai apie valstyb ir negalvoja. Žmon s tik patys nori tapti turtingais, gauti tik sau naudos, dažnai nepaisydami joki moral s princip . Nomenklat rinink pirštai ypa save lenkti. D l to ken ia ir visuomen , ken ia ir valstyb . Darosi baugu, nes kokie rink jai, toks gali b ti ir išrinktas seimas. Tiesa, negeriau yra ir Vakaruose. Juk ir Jungtin se Amerikos Valstyb se š ruden vyksian i rinkim kampanijos atmosfera sunki ir neretai pagr sta tik asmenin s naudos ieškojimo principais ir tuš iais pažadais.

Prieš keliasdešimt met JAV prezidentas John F. Kennedy savo vesdinimo prezidento pareigas proga pasak šiuos atmintinus žodžius: „Neklausk, k tau tavo kraštas gali duoti, bet paklausk sav s, k tu gali kraštui duoti“. Jeigu visi žmon s tiek Lietuvoje, tiek ir Vakaruose, šiais žodžiais vadovaudamiesi gyvent ir dirbt , — pasaulyje b t gyvendinta pilnutin demokratija, paremta ne tik laisv s ir gerov s siekimu, bet ir atsakingumo už savo šeim , savo visuomen ir savo valstyb principu.

Tokios ir panašios krikš ioniškais pagrindais paremtos pilnutin s demokratijos mintys tur t b ti vis už laisv Lietuv teigiamai pasisakan i ir rinkimuose pozityviai dalyvaujan i partij bei grupi programose ir j priešrinkimin je kampanijoje. Ir, Dieve duok, kad naujai išrinktas seimas šiuos principus stengt si gyvendinti ne tik valstyb s reikaluose, bet ir tarpusavio santykiuose.

j. b.

Nuo redaktoriaus stalo

Su šiuo laisv žurnalo numeriu pradamas tam tikras eksperimentas: spausdinti žurnal dviem laidom, Lietuvoje ir JAV. Žinome, kad laisv žurnalu susidom jimas Lietuvoje auga. Žinome taip pat, kad negailestingas laikas retina išėivijoje gyvenan ius m s skaitytojus. Žurnalo persiuntimo išlaidos Lietuv yra nepaprastai didel s. Tad buvo susitarta su laisv fondo Lietuvos filialo žmon mis perduoti jiems ia paruošt spaudai žurnalo numer , kad jie atsispausdint j ten žymiai didesniu tiražu. Reikia tik tis, kad šis bandymas suteiks gerus rezultatus.

redakcin žurnalo kolegij su šiuo numeriu sijungia Vidmantas Valiušaitis (Kaunas) ir Paulius Jurkus (New York). J našas praturtins žurnalo puslapius. Tikim s, kad m s nuolatiniai ar nauji bendradarbiai savo straipsniais, o skaitytojai savo mintimis bei pastabomis ir toliau rems laisv . Be to, b tina žurnalui ir gausesn finansin parama. Visi aukotojai, r m jai prašomi padidinti savo aukas ir apmok ti prenumeratas skaitytojams Lietuvoje.

Linkiu nekeisti savo veido

Dabar, kada gauname tiek daug spaudos iš Lietuvos, m. sišk, išeivijos spauda, yra kai kuriais atžvilgiais šiek tiek susilpnę jusi. Laisv žurnalas n. ra. pakeit s savo veido ir turinio. Linkiu dar daug met laisv tokiai išlikti ir nekeisti savo veido tol, kol neliks Lietuvoje nei vieno rus. kareivio ir nebus gyvendinta pilnutin laisv ir demokratija.

Antanas Masionis.
Fair Lawn, NJ

Gal „ demokratij ”?

Ar nevert t laisv žurnalo vard pakeisti vardu „ demokratij ”? Lietuvoje, atrodo, demokratijos neperdaugiausia ir gal dar ne vienus metus jos truks. Tad tas naujas vardas b t labai tikslus.

Praeitame laisv numeryje „Laiškai iš Lietuvos — apie Lietuv ” buvo parinkti labai gerai. Tik gaila kad redaktorius d jo tik autori inicialus. Iš vienos pus s tai skriauda rašantiesiems, iš kitos — duodama proga gal rašyti ir neties . Laiškai prival t b ti pasirašyti pilnom pavard m.

Vincas Akelaitis,
Cleveland, OH

Redaktoriaus pastaba: Tai buvo ištraukos iš privataus susirašin jimo asmenišk laišk . Laiškai nebuvo specialiai atsi sti spaudai.

Per daug žodži

1. laisv 113 numeryje Juliaus Kelero straipsnis (psl. 6) pradėdamas žurnalistikoje nepriimtina ilgu sakiniu: suskaičiau net 77 žodžius! Kol prisikrapšiau prie sakinio pabaigos, pamiršau pra-

džios ir vidurio mint . (Perskait s sakini dar 2 kartus, sitikinau, kad jame nieko ypatingai reikšmingo ir nepasakytą.) Tokie periodiniai sakiniai tinka literat ros vadov li iliustracijoms, bet ne žurnalams.

2. Abejoju, ar buvo tikslu viešai skelbti dr. A. Damušio laiškus Lietuvos prezidentui Landsbergiui. Gerbiu dr. Damušio nuomon ir su ja sutinku; yra tvarkoj dr. Damušiu imtis iniciatyvos ir rašyti ponui Landsbergiui. Ta iau tuos laiškus skelbti spaudoje netinka.

3. Žurnal su domumu perskaičiau, bet radau jame ir medžiagos, kuri kvep jo paviršutiniškumu, gal per dideliu bandymu straipsnius trumpinti, lyg tai b t spaudos lap tr kumas („deficitas“...).

Antanas Dundzila,
McLean, VA

Žurnalas man labai artimas

Neseniai gavau paskaityti kelet j s leidžiamo žurnalo laisv numeri . Apie š žurnal žinojau iš anks iau, ta iau Lietuvoje laisv mažai kas gauna.

Paliko ger vaizd pažintinio pob džio Z. Pr so straipsniai apie m s kaimynus, A. Gurecko „Nepriklausoma Lietuva ir Karaliau iaus sritis“. Many iau, daugiau reik t straipsni apie rezistencijos kovas 1944-52 m., apie pogrindin jud jim iki 1988 m. Tai labai svarbus m s istorijos etapas ir, many iau, dar mažai nušviestas. Pasikeitus Lietuvos politinei pad iai, manau, reikt mažinti straipsni apie politik , o daugiau d ti istorin mis ir rezistencin mis temomis. Nuo vaikyst s domiuosi istorija.

J s žurnalas man labai artimas ir d l

ši priežas i : d dukas V. Aukštuolis partizanavo Aukštaitijoje, o mano darbas dabar — savanoriškoje Krašto apsaugoje — turi daug bendro su j s leidžiamu žurnalo dvasia.

Art ras Šablauskas,
Domeikava, Kauno raj.

Kas šiuo metu svarbiausia?

Šokam „lenci g lius“, ruošiam sp - dingus, daug kainuojan ius, renginius ir džiaugiam s sugr žusi laisve, visiškai pamiršdami, kad randam s gobšaus ir klastingo ruso durtuv pav syje.

Ar ne laikas b t apsigalvoti, kur yra ta, taip vadinamoji „top priority“, kas šiuo met svarbiau? Atsime name anuos 1918 metus, kai pl šr s kaimynai iš vis

pusi gr s Lietuvai. Žinome, kad tada rinkosi ir ginklavosi savanoriai, pasiroš kovoti ir ginti laisv .

Ar neb t laikas ir dabar pasirinkti t pat veiklos bar ! O tai b t š kis — „Lietuviai, reik apsiginkluoti!“

Pr. Karalius,
St. Croix, Virgin Islands

Pad ka

D koju už jau penktus metus dovanai siuntin jam žurnal laisv . Pranešu jums, kad šio ypatingai vertingo žurnalo rinkinius, drauge su kitais išeivijos spaudos ir knyg rinkiniais, išsiun iau Lietuvi mokslo akademijai Vilniuje. Esu d kingas taip pat „Transpak“ firmos prezidentui Romui Pukš iui, kuris geranoriškai padeng visas persiuntimo išlaidas.

Vytautas Skuodis,
Chicago, IL

ZENONO IVINSKIO MONOGRAFIJOS REIKALU

Mieli bi iuliai, mano tautie iai
Amerikoje ir Kanadoje,

Šiuo laišku dr stu jus kreiptis vienu svarbiu kult ros reikalu. Dar palyginti neseniai savo tarpe tur jome (ir tuo didžiuom s) žym j visuomen s veik j , vien didžiausi ir ryškiausi vis laik lietuvi istorik , profesori Zenon Ivinsk , žmog suk rus nemar j paminkl — Lietuvos istorij , kaip m s tautos amžino buvimo ir veikimo šiame pasaulyje rody m .

Zenonas Ivinskis, tai žemai i krašto s nus, aktyvus ateitininkas, profesionalus ir kritiškas istorikas, žurnalistas, politinis veik jas, rezistentas, profesorius Vytauto Didžiojo ir Bonos universitetuose, vienintelis lietuvis, pasiaukojan iai dirb s 10 met Vatikanu ir Romos archyvuose. Išleid s studijas apie lietuvi ir pr s prekybinius

santykius, medžio kult senajame lietuvi tik jime, Trak salos pil , Žemai i vyskup Merkel Giedrait , švent j Kazimier , šimt straipsni istorine tema Lietuvi enciklopedijoje autorius, Adolfo Šapokos redaguotos Lietuvos istorijos bendraautorius.

Noriu profesorius Zenono Ivinskio atminim amžinti išsamia, populiaria monografija. Net prieš savo mirt Juozas Ambrazevi ius-Brazaitis sak : „Neužmirškite Ivinskio!“

Taigi — neužmirškime. Labai prašy iau visus pažinčius Zenon Ivinsk , jo bi iulius ar kolegas atsi sti atminim , laišk kopij , nuotrauk , pas tab ar pageidavim šios monografijos autoriui šiuo adresu: Valentinas Markevi ius, 3043 Kaunas, Šiaur s prospektas 22-7, Lietuva. Telefonas: 72 88 02.

Valentinas Markevi ius

PILNUTIN DEMOKRATIJA

IR JOS BI IULIAI

VIDMANTAS VALIUŠAITIS

„laisv fondas lietuviškai kulturai ugdyti“ (American Foundation for Lithuanian Research, Inc.) buvo steigtas 1960 rugpjūčio 5 ikagoje. Jis išsivystė iš Studijų fondo, kuris jau por met organizavo studijas ir straipsnius žurnalui *laisv*. Tokio fondo mintis buvo kilusi dar pirmosios bolševik ir naci okupacijos metais, kada Lietuvos valstybė, lietuvi taut bei jos kultūra buvo ištiksmintinas pavojus. To laiko kovotojai — tiek žuvusi, tiek išlikusi gyvyje — troškimus per daugel met gaivino ir puoselėjo *laisv* žurnalas. Apie šį žurnalą susispietusi žmoniai iniciatyva ir pradėjo savo veiklą „laisv fondas lietuviškai kulturai ugdyti“.

Bet kas gi buvo tie žmonės, apie kuriuos mes norime kalbėti ir turime ką pasakyti dar ir šiandien, dešimtmečiams praėjus nuo anos, mums, jaunesniesiems, atrodyt, taip tolimos, vien pageltusiuose ar net išžemės atkasamuose puslapiuose surašytos praeities? Nordami visa tai geriau suprasti turime mesti bent trumpą istorinį žvilgsnį.

Vidmanto Valiušaičio kalba atidarant LF studijų savaitę Vilniuje, Menininkų mūose, 1992.V.11.

„36-ji generacija“

Trejiame dešimtmetyje pradėjo kilti jau Lietuvoje akademiškai subrendusi ir užsienyje mokslus pagilinusi karta, kuri vėliau tapo krikštoniškosios visuomenės dalies intelektualiniu avangardu. Iš Paryžiaus, baigė žurnalistikos ir literatūros studijas, parvažiavo Juozas Keliuotis ir Jonas Grinius; Berlyne daktaro laipsnį gijo istorikas Zenonas Ivinskis; Bonos universitete literatūros studijas baigė Juozas Ambrazevičius-Brazaitis; filosofijos doktoratą Vienoje apgyn Ignas Skrupskelis; parvyko Lietuvon 5 metus sociologijai Sorbonoje studijavęs Pranas Dielininkaitis, Liuvaino, Briuselio, Friburo, Strasburo universitetuose filosofijos studijas gilinęs Antanas Maceina, Liuvaino, Friburo ir Paryžiaus Sorbonos universitetuose taip pat filosofiją studijavęs Juozas Girnius, Berlyno ir Frankfurto universitetuose inžinieriaus-chemiko doktoratą parengęs Adolfas Damušis.

Pagrindinė pasauliui rimta koncepcijom ir idealistinomis nuotakomis šie žmonės buvo artimai susiję su prof. Stasio Šalkauskio ideologija ir asmenybe. Bendras ji broūžas

buvo rimtas d mesys profesiniam pasirengimui bei profesinei k rybai ir aktyvi visuomenin veikla. Apie š intelektualin branduol , kuriam v liau išeivijoje prigijo „36- j met generacijos" vardas (tais metais pasirod pagars jusi deklaracija „ organiškiosios valstyb s k ryba" ir dienraštis XX amžius), telk si talenting jaun rašytoj (Antanas Vai ulaitis, Bernardas Brazdžionis, Juozas Grušas, Vincas Ramonas), perspektyvi pedagog , filosof , psicholog (Ignas Malinauskas, Pranas Mantvydas, Jonas Pankauskas), gabi kalbinink (Antanas Sals), moderni kunig (Stasys Yla). J taka kult riniam, visuomeniniam, taip pat politiniam Lietuvos gyvenimui dar si vis labiau pastebima. Nuo 1931 m. J. Keliuotis leido garsi j Nauj j Romuv , 1934 m. Židinio redagavim per m I. Skrupskelis. 1936 m. redakcinis kolektyvas (J. Ambrazevi ius, Pr. Dielininkaitis, J. Grinius, St. Yla, Z. Ivinskis, A. Maceina, J. Prunskis, I. Skrupskelis) prad jo leisti dienrašt XX amžius, kuris netrukus pasiek tiems laikams didel 35-40 t kst. tiraž ir populiarumu pralenk didžiausi dienrašt Lietuvos aid .

Okupacij nelemtyje

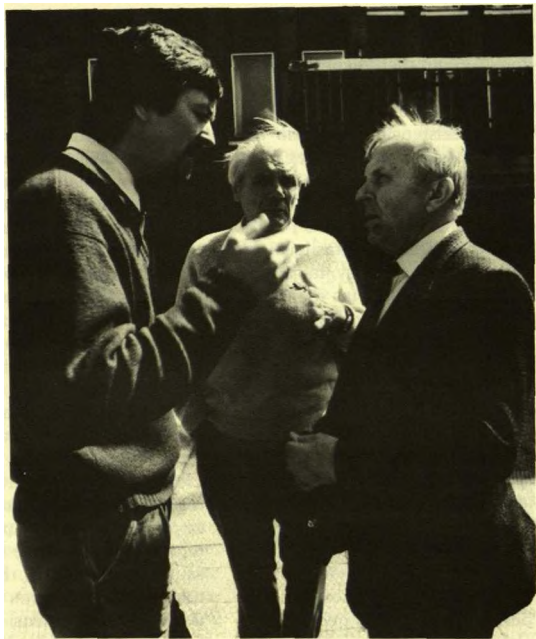
Už jusi okupacij nelemtis iš esm s pakeit gyvenimo turin ir istorikai, filosofai ir inžinieriai tapo politikais, pagrindžio spaudos žurnalistais, rezistencijos kariais. Štai tuomet pirm kart ir sumirg jo laisv vardas. Savo knygoje „Sukilimas" Kazys Škirpa raš : „Tuo pa-

iu metu, kai buvo skelbiama Laidinoji Vyriausyb , J. Ambrazevi ius, J. Grinius ir Z. Ivinskis jau redagavo pirm j oficioz laisv . Antr j sukilimo dien , t.y. 1941 birželio 24- j , pasirod dienraštis

laisv , kuris taip buvo pavadintas d l to, kad jo pasirodymo laikas — karo pradžia tarp Soviet S jungos ir Vokietijos — leid j nebuvo laikoma Lietuvos laisve. Leido Lietuvi aktyvist frontas, paskelb s sukilim prieš bolševik okupacij 1941 birželio 23. Rugs jo m nes vokie i okupacinei valdžiai uždraudus vartoti Lietuvos aktyvist fronto leid jo vard , leid ju pasirašin jo „Spaudos žodžio" bendrov , kurios pirmininku buvo Kazys Baub , paskutinysis Židinio redaktorius. Jis ilgiausiai buvo ir dienraš io

laisv vyriausiasis redaktorius (nužudytas Stutthofo kacetė). 1941 gale dienraš io tiražas pasiek 200.000 egz. Vokie iams sumažinus popieriaus limit , v liau buvo spausdinama apie 100.000. Naciams nepatiko dienraš io simbolinis patriotinis vardas ir nesid jimas aktyviai remti vokie i okupacin s valdžios politikos. 1942 gruodžio 31 laikraštis buvo uždarytas, o jo vietoj išduotas leidimas kitam laikraš iui Ateitis, kuris buvo leidžiamas privataus asmens ir vykd vokie i direktivas.

Prieš okupant užma ias eksploatuoti ir naikinti Lietuvos žmoni potencial , pa i Lietuv paversti svetim j kolonija, apgrobti krašt , pavergtame krašte kilo visuotinis rezistencinis s j dis. Po to, kai

Trys ILF didieji Nidoje: Lietuvos filialo tarybos pirm. Vidmantas Valiušaitis, valdybos pirm. Ignas Misi nas ir centro valdybos pirm. dr. Kazys Ambrazaitis. Nuotr. A. Sutkaus.

vokie i okupacin valdžia Lietuvoje 1941 rugs jo 22 uždar pirm j antibolševikin s rezistencijos organizacij , parengusi Birželio sukilim ir jam vadovavusi — Lietuvi Aktyvist Front (LAF) — jo

vietoje pagrindyje m kurtis naujos rezistencin s organizacijos: Lietuvi frontas, Lietuvi vienyb s s - j dis, Lietuvos laisv s armija ir kt. Tam s j džiui organizuoti bei vadovauti, okupanto k slams demaskuoti ir organizuotu b du kliudyti m si ne tik rezistencin s kovos organizacijos, bet ir beveik visos buvusios politin s grup s. Antinacin s rezistencijos tyrin tojo Ar no Bubnio teigimu, Lietuvi frontas

(LF) buvo „tiesiogin LAF'o organizacin t sa“, o jo nugarkaul sudar „36- j met generacijos“ ir jiems artimi žmon s.

Taigi, LF kilo kaip dalis lietuvi tautos rezistencinio s j džio tiek prieš bolševikine, tiek prieš naci okupacij tautos laisv s kovai organizuoti.

LF leidiniu tapo tas pats laisv , kas dvi savaites prad tas leisti pogrindyje 1943- j sausy, tuojau pat, kai tik buvo uždarytas dienraštis. Pirmojo numerio buvo išspausdinta 1200, v liau — po 5-6 t kst. egz. Marijampol je, Utenoje, Telšiuose ir kt. jo egzempliori skai ius buvo didinamas multiplikuojant rotatoriais. Iš viso iš jo 34 dvisavaitinio laisv numeriai. Nei redakcija, nei spaustuv gestapo nebuvo su iup- ta.

Už moralios politikos primat

Laisvajame pasaulyje atsid r frontininkai ir j dvasios jaunimas, tiesiogiai neveikiami nei krašto rezistencin s kovos s lyg , nei organizacijos tolydumo, bet t sdami LF rezistencines tradicijas, savo organizacijai pasirinko Lietuvi fronto bi iuli (LFB) vard .

1948 m. laisv buvo prad tas leisti Vokietijoje, bet teis jo 3 nr. Nuo 1953 gruodžio 1 jis buvo atgaivintas JAV kaip trim nesinis žurnalas, leidžiamas Lietuvi fronto bi iuli ir redaguojamas prof. Juozas Brazai io. Žurnalas t s pogrindžio l laisv tradicijas, palaikydamas gyv kovojan io krašto atminim (partizaninis s j dis tuo metu buvo jau

galutinai palaužtas) ir vykdydamas J. Brazai io žodžiais tariant, „rezistencij prieš tremties dvasi“.

Charakteringa, kad pirmasis atgaivinto laisv numeris pradamas žurnalisto ir rezistencijos kario, Suvalkijos miškuose kritusio partizano Julijono B t no straipsniu, kvie ian iu „pakelti politik iki moral s aukštum“, kuris šiandien gražiai simbolizuoja tuos idealus, už kuriuos buvo atiduota tokia milžiniška gyvybi auka, ir kuri patvarum bei patikimum m s laisv s atgavimo kovoje paliudijo v liausia Lietuvos istorijos atkarpa. Kas lengvai ži r t moral s ir teis s norm paisym ar nepaisym politikos praktikoje, tas negal t tur ti tvirtos atramos n pa iam Lietuvos laisv s reikalavimui, kuris reiškia ne k kit , kaip tik siek , kad tarptautinius santykius tvarkyt moral ir teis , bet ne stipresniojo sauvalinga nuoži ra. Kaip liudija t kstantmet Lietuvos istorija, neišskiriant n paskiausiojo istorijos tarpinio, Lietuva visada buvo stipri tiek, kiek nesutiko moral s ir teis s vykdymo politikos praktikoje subordinuoti politiniam oportunitizmui.

laisv redaktorius Juozas Brazaitis savo programiniame straipsnyje „Srov ir uola“ ir raš : „Esame išaug krikš ionišk j princip , patapsi visuotiniu Vakar dvasios lobiu, atmosferoje. Krikš ioniškoji moral mums yra nepaneigiama norma, kurios privalo paisyti visas žmogiškasis veikimas, taigi ir politinis (...) Buvo-me ir tebesame liudytojai, kaip

demokratijos priešingyb totalizmas pasaulyje ir m s t vyn je žmog laužo ir naikina vardan melaging ideal . Užtat juo labiau stipr jame mintyje daryti visa, kad žmogui, asmeniui, b t gr žintas respektas ir pripažinta jo reikšm valstyb s gyvenime. Šitas mumyse pa iuose subrend s siekimas brandintinas kaip visuotinis b simosios Lietuvos siekimas: pagerbti asmens laisv ir sudaryti galimybes jo laisvai k rybai, kuria jis prisid t prie tautos gyvenimo pažangos".

Šias nuostatas per 50-t met atkakliai ir pasiaukojan iai puosel jo, gyn Lietuvi frontas ir jo bi iuliai. Nors Vakaruose rezistencin s veiklos s lygos buvo visiškai kitokios nei Lietuvoje (kitokios buvo naudojamos ir priemon s), bet tikslas išliko tas pats — kiek manoma priešintis okupantui ir stiprinti pa ios tautin s bendrijos (tiek išėivijoje, tiek Lietuvoje) s moningum , išlaikyti dvasios gyvum , k rybines pastangas. Tod l savo rezistencin veikl LFB nukreip daugiausia intelektualine-k rybine linkme.

Politin s ir kult rin s minties palikimas

Iki šiol Amerikoje leidžiamas žurnalas laisv sudaro nepaprastai verting , deja, iki šiol Lietuvos visuomenei beveik neprieinam lietuviškos politin s ir kult rin s minties palikim . Sakau neprieinam , kadangi Lietuvoje piln jo komplekt t ra gal tik keliolika.

„ laisv fondas" išleido tokius

reikšmingus veikalus kaip Juozo Girniaus „Tauta ir tautin ištikimyb " (1961), Juozo Lukšos-Daumanoto „Partizanai" (3 laidos), N. E. S duvio (J. Brazai io) „Vien vieni" (1964, 2 laidos), Juozo Girniaus „Žmogus be Dievo" (1964), Vytauto Vardžio redaguot „Lithuania under the Soviets" (1965), kolektyvin Kazio Brad no redaguot veikal „Lietuvi literat ra svetur (1945-1967)" (1968), 6 tomus Juozo Brazai io „Rašt " (1980-1984), K stu io K. Girniaus „Partizan kovos Lietuvoje" (1988, 2 laidos), Juozo Keliuo io atsiminimus „Dangus nusidažo raudonai" (1987), nemaža kit verting leidini . Nesunku pasteb ti, kad šios knygos yra ne tik laisv žurnalo, bet ir Lietuvi fronto bi iuli veiklos, deal ir siekim integrali dalis.

Mums, Lietuvoje m ginantiems prat sti ši garbing ir tauri žmoni prad t kiln darb , tenka ne tik didel garb , bet ir nepaprasta atsakomyb — išt s ti. Vis pirma iškelti iš užmaršties ir pristatyti dabar iai t didžiul , verting palikim , kur per 50 met savo k - rybingo ir pasiaukojamo darbo yra sud j Lietuvi fronto bi iuliai. J kilnus ir patrauklus pasiaukojamos veiklos pavyzdys, tikiuosi, ir mums bus tinkamas padr sinimas kukliai prad toje veikloje.

1990 m. v lyv ruden Lietuvoje kurtas „ laisv fondo" filialas jau yra sureng s kelet k rybini savaitgali , išleid s 5 knygas ir broši ras, atlik s nemaž retos ir uniklios rezistencinio paveldo m -

džiagos multiplikavimo darb . Spaudai rengiamos kitos knygos, tarp kuri — politinis minties straipsni ir dokument tomas, s lyginiu pavadinimu „ pilnutin demokratij ", kuriame tilps to paties pavadinimo Lietuvi fronto bi iuli parengti svarstymai apie valstyb s pagrindus (neseniai „ laisv fondo" leidyklos išeisti atskiru leidiniu su Vinco Natkevi iaus palydimuoju straipsniu) bei kita ši problematik palie ianti medžiaga.

Kod l pilnutin demokratija?

Svarstydami demokratijos prakti k laisvajame pasaulyje, Lietuvi fronto bi iuliai konstatavo, kad demokratijos vykdymas paprastai ribojasi politikos sritimi. Demokrati ja aukš iausiai iškilo ir išsivyst asmens santykiuose su valstybe. T aiau šalia asmens santyki su valstybe, arba politin s srities, yra dar lygiai plati ir svarbi kin -socialin sritis, arba asmens santyki su kiu sritis. Kaip politin demokratija vykdo asmens pirmum prieš valstyb , taip kin -socialin demokrati ja reikalauja vykdyti asmens pirmum prieš k . Vienos tik politin s demokratijos nepakanka. Nes, kaip nurodo vyskupas Ketteleris „nei spaudos laisv , nei parlamentas, nei gražios kalbos, nei tautos suverenumas negali papen ti alkan j , pridengti nuog j , paguosti nuli dusi j , pagalbti sergantiams". Kaip politin s demokratijos d ka visi pilie iai dalyvauja valstyb s valdyme, taip per socialin demokratij jie turi dalyvauti

krašto kyje.

Šalia politin s ir kin s srities yra plati id jin sritis, kurioje žmogus veikia pagal savo sitikinius, išreikšdamas juos mokslo bei meno k riniais, religin mis bei pasaul ži rin mis bendruomen mis. Tod l demokratinis asmens pirmumo principas dar labiau negu politin je ar kin je srityje yra reikalingas vykdyti kult ros srityje. Kult ros bei religijos srityje žmogus turi b ti galintas laisvai apsispr st, savo sitikinius laisvai reikšti, pagal juos gyventi, kurti šeim , aukl ti savo vaikus, kurti moksl bei men , sudarin ti institucijas ir bendruomenes.

Tuo keliu — vykdant pilnutin s demokratijos princip , apimant visas gyvenimo sritis: politin , kio ir kult ros — pašalinamas kovos objektas valstyb je tarp grupi bei asmen , kurie pripaž sta kitam toki pat teis egzistuoti kaip ir sau. O tai yra pagrindin demokratin s dvasios žym .

Visuomeniniams santykiams svarbiausias demokratin s dvasios vaisius yra tolerancija kitaip mananiam asmeniui. Tolerancija reiškia ne siekim panaikinti id j kov , o tik atsisakym nuo prievartos id j kovai laim ti.

Tod l ir Studij savait , kurios tema „Pilnutin demokratija: id jos, realijos, perspektyvos", yra tinkama proga išdiskutuoti tas id jas, pasikeisti nuomon mis apie šiandienos realijas, pasvarstyti pilnutin s demokratijos id j perspektyvas Lietuvoje.

VIENINGOJE LIETUVIŠKOS KULT ROS JUNGTYJE

KAZYS G. AMBROZAITIS

Sveikinu garbingus svečius ir visus susirinkusius Lietuvos visuomeninio gyvenimo ateities svarstybas. D koju „laisv fondo lietuviškai kult rai ugdyti“ Lietuvos filialo darbuotojams už tai, kad sutelk te gaus b r kult rinink ir mintytoj , susir pinusi demokratijos ugdymu Lietuvoje.

Ši studij pagrindas ir pob dis yra grynai kult rinis. jas visai savaitei susirinko ir tie, kurie laisv je gyvendami ilgai diskutavo ir tobulino pilnosios demokratijos doktrinas ir galimybes, ir tie, kurie kantriai tokios demokratijos id jas ir svajones brandino ia, už uždarit lang ir užrakint dur .

Pasirinktoji demokratijos tema suteikia pla i baz ir ger prog pasikeisti id jomis apie pilnutin demokratij , apie nepasaul ži rin ar pasaul ži rin politik , apie pat demokratišk žmog ir krikš ioniškosios moral s b tinyb . Linkiu, kad diskusijos nesitenkint vien tik

demokratijos s vok apibr žimu, bet b t siejamos su žmogaus asmenybe apskritai.

Apie pusšimt met Lietuvoje trukusi tamsi naktis pasibaig . Išeiname švies ir daikom s, diskutuojame, kuriuo keliu Lietuva dabar eis. Bet kartu ir jau iame, jog at jo laikas šias išdiskutuotas ir diskutuojamas id jas pritaikyti šiandienin s tikrov s r muose.

Maždaug ketvirta dalis visos lietuvi tautos teb ra išblaškyta svetimose žem se. Dabartin išeivija Lietuvos nepamiršo. Ji atliko kai kuriuos darbus, kuri ia okupacij metais nebuvo galima padaryti. Sudar me nors ir nedidel kult rin kraitt , kad ir išleist knyg formoje, ir norime juo su visais pasidalinti. „laisv fondo“ filialas Lietuvoje yra vienas iš t kult rini tilt , kuriuo gr žtame t v žem . Paskutini j 50 met laikotarpis pakartotinai grasino lietuvi tautos gyvybei ir paliet visus — tiek savam krašte, tiek ir svetur. Svetim kult r takos, genocidas, priverstin s nutautinimo ir nureliginimo pastangos mus visus lygiai paliet . Po vis t audr , suprantama, reikiav is m s pastang tiek tautos

---

Dr. K. Ambrozai io žodis, tartas 1992. V. 11 Vilniuje, Meninink r muose, atidarant pirm j „J laisv fondo“ filialo Lietuvoje surengt savait .

Geguž s saul je Nidoje. laisv fondo studij savait s metu. Nuotr. K.Ambrozai io.

gyvybei išlaikyti, tiek r pintis demokratin s Lietuvos tobulinimu.

Lietuvos likimas ir ateitis priklauso pagrindinai tiems, kurie šiame krašte liko ir išaugo. Išvykusi j vaidmuo, išskyrus Sibiro tremtinius, liks tik pagalbinis, neži rint ar jie sugr žtu, ar likt išeivijoje. Viena tik aišku, kad mes visi turime likti ir dirbti vieningoje lietuviškos kult ros jungtyje. Link iau, kad visos m s j gos ir d mesys neb t krepiami vien tik ekonominius klausimus. Svarbu suprasti, kad toki klausim sprendimas, kaip pvz., jaunosios kartos peraukl jimas, atsir mimas krikš ionišk moral bei valstyb s demokratin pamat stiprinimas gal s lietuvi tautai užgarantuoti laiming ateit .

Gr ždami tuo dar gana siauru kult riniu tiltu Lietuv , randame nauj jos gyvenimo veid ir neiš-

vengiamai pastebime, kiek mes visi esame pasikeit , neži rint ar mes gr žtume iš Vakar , ar iš Ryt . Tas tiltas, tiesiamas per marias, teb na ta jungtis ir tetarnauja bendram darbui. Turime Lietuv iš naujo pažinti ir suprasti. Ir po pirm j žingsni jau džiaugiam s, kad Lietuva liko gyva, gaji ir dinamiška, nors ir ilgai jos rankos buvo surakintos.

Šiaur s Amerikoje panaši metini studij savai i tur jome jau 35, o Vakar Europoje — net 38. B t gera, kad ši istorin pirmoji studij savait Lietuvoje virst metine tradicija. Šiomet ji reikšmingai išsitiesusi nuo Lietuvos širdies Vilniaus iki lango Vakarus — Nidos. Ji taip pat reikšmingai vyksta pavasar , naujos gyvyb s ir vilties metu, Lietuvos kininko s jos me-

Keturi laisv redaktoriai susitiko Nidoje. Iš k. — Juozas Baužys, Leonas Narbutas, Juozas Kojelis, Vytautas Volertas. Nuotr. A. Sutkaus.

tu. Sakoma, kad žodis, iš j s iš bur- nos, negr žta. Ta iau ir žodis, kaip tas Evangelijos S j j o gr das, gali patekti klausan iojo aus ir duoti vaisi . Šios studijos — tai tautin s rekolekcijos, tai ieškojimas teisingo kelio, atsargus žvilgsnis ateit . Demokratijos visi mokom s: jos mokykla yra pats gyvenimas. Laisv n ra palaida ir viena. Laisv eina kartu su atsakomybe.

M s vis pageidavimas b t , kad šios savait s reng jai ir „laisv fondo" filialo vadovyb surinkt šios studij savait s žodžius vien leidin (jo išleidim mes, sve iai, garantuosime) ir padaryt j prienam visiems, kurie ia negali dalyvauti.

Su pagarba ir pad ka noriu prisiminti asmenis, kuriems ši studij savait gal t b ti dedikuota — tai b tent prof. Juoz Brazait , dr. Juo-

z Girni ir prof. Vytaut Vard . Jie buvo tie pirmieji studij savai i pradininkai ir ideologai, program planuotojai ir moderatoriai, dav studijoms kult rin ton .

Ir pagaliau užbaigai — Juozo Bra- zai io, Laikinosios vyriausyb s faktinojo ministerio pirmininko, lietuvi kult ros puosel tojo, politin s ir visuomenin s veiklos milžino, mintis, pareikšta 1954 met pava- sar , minint sovietin s okupacijos dešimtmet : „Turime susigyventi su tomis demokratin s dvasios do- ryb mis, kurios palengvina visuo- menin gyvenim — reikalavimu taikyti pareigas ir teises kitam tas pa ias kaip ir sau; suvokimu, kad žmoni tarpusavio sugyvenim daugiausia lemia , nerašyta konsti- tucija', kuri yra žmogaus elgesyje ir darbuose, o ne susitarim ir staty- m kodeksuose..."

Atsišaukimas politin s žin

JULIJONAS B T NAS

Šauksmas atsinaujinti ir politiniame gyvenime • Atsinaujinimas te manomas gr žinant krikš ioniškosios moral s principus • Jis turi prasid ti nuo sav s • Atsinaujinimo s j dis telkiasi.

Jeigu audringame vandenyne j - rininkas yra visiškas gamtos nuostat vergas ir daugi daugiausia tegali sumaniai manevruoti, tai socialin je audroje žmogus pats ligi tam tikro laipsnio gali s moningai nulemti vyksmo logik . Bet tam reikalinga revoliucini užsimojim ir plienin s valios jiems vykdyti. Šiandien toki užsimojim ir tokios valios žmonija yra reikalinga, galima sakyti, vien savo egzistencijai išlaikyti. Žmogaus intelektualinis genijus išdidžiai siverž kosmini j g paslaptis. Tos j gos pakl sta jo valiai. Bet apvald s j gas, gl dinias medžiagoje, žmogus, siaubo apimtas, pamat nes s apvald s griaunam j prad pats savyje. Fatalinis ši dien klausimas, ar atomin energija bus panaudota k rybai ar naikinimui, yra prisipažinimas, kad žmogaus etin s bei moralin s asmenyb s pažanga yra tragiškai atsilikusi nuo jo intelektualinio genijaus laim jim .

Šiandien tatai jau neb ra moralist ar kult ros filosof graudenimas. Tatai yra už taut , už valsty-

bi ir už pasaulio likim atsaking politik , diplomat ir kari konstatavimas. Kartu tai yra sakmus pareigojimas visiems, nenustojusiems nat ralaus visuomenin s atsakomyb s jausmo. Išsigelb jimo kelias rasti n ra lengva nei paprasta. Bet reikalas perdidelis, kad neb t vertas išimtinio ryžtingumo ir dr sos. Jeigu atomin s energijos apvaldymas yra revoliucinis mokslinink atradimas, ko steb tis, kai politikai bei visuomenininkai ieško tolygi revoliucini b d pa iame žmoguje ir visuomen je gl dintiems griaunamiesiems pradams apvaldyti ir tuo pa iu pasauliui nuo sunaikinimo išgelb ti? Protas, promet jiškai verždamasis pajungti kosmini j - g gaivalingum , dr siu mostu nusikrat ne vieno seno mokslinink prietaro. Ar nepažangu, jei valstybininko išmintis, siekdama naujais, veiksmingesniais b dais pažaboti vis gaivalingiau beužsiliepsnojan i socialini sukr tim stichij , su nemažiau pasig r tina dr sa revoliucingai atmeta kaikuriuos sisen jusius visuomeninius prietarus?

Šis J. B t no straipsnis buvo išspausdintas laisv žurnalo Nr. 1, 1953 m., beveik dviem metams praejus nuo jo mirties. Straipsnio mintys aktualios ir šiandien. Nuotraukoje J. B t nas su dr. A. Maceina 1950 m. Vokietijoje.

Savo metu socialistinis D. Britanijos vyriausybės ministeris pirminkas Attlee, Jungtini Valstybi kongrese sveiudamasis, yra pareišk s, kad „m s bendra pareiga šiandien, kol dar nevalu, išaiškinti pasauliui, kad m s civilizacija tegali išlikti gyva tik priimdama krikšioniškuosius principus tiek tarptautiniuose santykiuose, tiek ir m s tautiniame gyvenime“. O Attlee bendramintis socialistas velionis Crippsas savo knygoje taip pat primygtinai taigoja demokratij gr sti krikšioniškaisiais principais. Šie žymi vyr pasisakymai nedvelkia nei sutana, nei sakykla, kur tolygi išvad prieinama iš Dievo sakym . Užkulisini sumetim ia negali ži r ti n prietaringas antiklerikalas. O s žinings ir be prietar valstyb s vyras bei visuomenininkas nepab gs, jeigu savos tautos, žmonijos, viso

pasaulio gyvybini interes kelias nuves j tokias pat išvadas, kaip anuodviej brit socialist . Politikai, tam vieš j šios žem s reikal r pintojui, nesvarbu, kuriais keliais nors ir skirting konfesini ar pasaul ži rini nusistatym atstovai sueis vienod pozityvi visuomenini princip plotm .

Tas ant krikšionišk j princip pastatytas naujasis politinio veikimo pagrindas pakankamai platus, kad juo gal t atsiremti visas pozityvusis, k rybinis elementas, suvok s nepermaldaujam visuomeninio vyksmo logik . Bet toji naujoji visuomeninio veikimo platforma n ra kompromis tvarinys. Žmonijos istorijoje pirm kart iškilusi motyv pašaukta, ji visiems, — tiek iš dešin s, tiek iš kair s, — j ateinantiems, stato kategoriškus reikalavimus, kurie sudaro ypatingo politinio jos pašaukimo

esm ir kurie j pakelia nuo ligšiolini visuomenini klaid bei prietar . Kaip kosmini j g atsipalaidavimas prasideda nuo atomo, taip socialiniai sukr timai pirmin akstin gauna iš atskir visuomen s nari nuod mi artimui ir institucij nusikaltim visuomenei. Tod l ir krikš ioniš k j princip taikymas tarptautiniam ir tautiniam gyvenimui privalo prasid ti nuo atskiro asmens, nuo smulkiausio visuomeninio junginio, nuo papras iausios institucijos. Galutiniame rezultate t revoliucini reikalavim padiktuotos etin s pastangos turi priartinti politik prie moral s ir tuo b du užtventkti sisi bavirus pasaulinio chaoso sriaut .

Pasaulio išgelb jimo vardu už krikš ioniš kuosius principus politikoje pasisako ir tie, kuri s žin s nesaisto konfesin s dogmos. Juo lengviau nusigr žta nuo antivisuomeniš kos ir antikrikš ioniš kos klerikalizmo nuod m s tikintieji visuomenininkai. Nes ne paradoksas, bet jau patikrinta tiesa, kad krikš ionyb s apsisvalymas nuo politin s kasdienyb s dulki s kmingai skina keli t vis kaskart labiau ilgim si pa i politikos pagrind sukrikš ioninim .

Klausimas, kiek atgarsio žmoni ir taut s žin se šiandien faktiškai randa krikš ioniš kieji principai. Negi b t teisus Francois Mauriac tardamas, kad „blogiausias simptomas, visus kitus dar s dar baisesnius, yra tai masi abejingumas, nuovargis, išglebimas. Artimos katastrofos akivaizdoje žmonija,

atrodo, net nesudreba". Ir vis d l to ne masi inercijai atgrasinti nuo užsimojim ir pastang naujosios visuomenin s minties šauklus, sitikinusius savojo kelio išganingumu! Skelbdami nauj pozityvi visuomenini princip chart , dr siai deklaruodami nor išsilaisvinti iš visuomenini nuod mi bei prietar , jie pasilieka žem je, nes žem yra politikos karalija, bet kartu jie pakyla krikš ioniš k j princip aukštumas, kur viešpatauja krikš ioniš koji moral . Jie tebetiki visuomeniš kai nupuolusio žmogaus prisik limu. Jie d l to tiki, kad pakili asmenybi žadinama visuomenin s žin t patraukli visuomenin s minties platform past m s visus dirbti ir kurti pasiryžusius geros valios žmones. Šauni tokio visuomeninio atsinaujinimo reiškini matome nevienoje šalyje. t nauj srov sijungia vis daugiau ir daugiau tauri asmenybi . Jos palieka sustingus ir atgyvenus kairi j ar dešini j partiškum ir naujame samb ryje pasiryž drauge naujai galvoti, planuoti ir veikti.

t srov ne traukta nelieka ir m s tautin bendruomen . Joje taip pat buriasi t naujovi branduoliai. J pastangomis kuriami kult riniai, socialiniai, kiniai, politiniai planai yra jaukus pragedrulis ni rioje taut ir pasaulio ateities perspektyvoje. Laiko balsas su šio naujojo s j džio id jomis klambena kiekvieno visuomenin bei politin s žin , neatlaidžiai reikalaudamas blaiviai apsim styti ir pozityviai apsispr sti.

JULIJONAS B T NAS

(1915-1951)

EDUARDAS PAŠAKINSKAS

Ar jau su juo susipažinau 1933 m., kada jis, baigęs Linkuvos gimnazijos IX laidą, atvažiavo studijuoti Kauną ir stojo Vytauto Didžiojo Universiteto Teisės fakulteto teisės skyriui. Tuo metu studijavau ekonomiką ir buvau to skyriaus trečiame kurse.

J. B. T. nas apsigyveno Laisvės al. Nr. 3 — Ateitininkų muose, kuriuose jau gyveno daugiau linkuvių: Juozas Lingis, 1929 m. V. laidos absolventas, studijavo humanitarinius mokslus ir priklausė studentų ateitininkų „Šatrijos“ korporacijai, Juozas Pažemeckas, Antanas Vyskupaitis, Eduardas Pašakinskas (visi trys minėtos gimnazijos 1930 m. VI laidos absolventai, visi trys priklausė studentų ateitininkų teisinių ir ekonomistų korporacijai „Iustitia“).

Mes visi, krėtoje gyvendami, tarp savęs palaikydavome draugiškus ryšius ir dalindavomės savo vargais bei džiaugsmais. Parapijiniai ir ideologiniai ryšiai buvo labai tamsūs.

Tuo metu buvo labai šaltos santykiai tarp valdžios ir ateitininkų. Protestuodami prieš ateitininkų moksleivių organizacijos uždarymą, nešiodavome gedulą (ateitininkų ženkliu buvo paženklintas juoda juostele). Sekmadieniais grupėmis ekskursuodavome po Kauno gražias apylinkes, o taip pat studentų korporaciją organizuojamas gegužines garlaiviu važiuodavomėm Nemuno žemyn Kulautuvą, Kaergin ir kt.

Mus, gyvenančius Ateitininkų r-

muose, dažnai aplankydavo ir kiti linkuviai, studijuoję Kaune ir gyvenę kituose miesto kvartaluose. Žymiai dalis šių žmonių jau yra fiziškai atsiskyrę nuo išlikusių. Liko tik šviesūs atsiminimai ir kuri-ne-kuri iš jų atliktas darbas gal ir išliko tautos istorijos žingsniuose.

1933 metų vasarą linkuvius studentus Kaune aplankė buvęs Linkuvos gimnazijos mokytojas ir auklėtojas Tomas Šidiškis, mokytojas ten 1927-1931 m. Tai proga Ateitininkų r. m. stogo aikštelėje padariau nuotrauką. Joje iš dešinės Julijonas B. T. nas.

J. B. T. nas, mokydamasis Linkuvos gimnazijoje, buvo aktyvus ateitininkas — visuomenininkas. Atvažiavęs studijuoti Kauno V. D. Universiteto, stojo studentų ateitininkų teisinių ir ekonomistų korporacijai „Iustitia“. Po poros metų, t. y. 1935 m. buvo išrinktas tos korporacijos pirmininku ir tuo pačiu metu V. D. U-to Studentų ateitininkų sąjungos valdybos sudėtyje. Kaip tik tais metais minėta korporacijai su juo penkeri metai nuo jos sistėigimo. Tai proga per 1935. XI. 17 vykus sukakties minėjimui korporantams ir bičiuliams J. B. T. nas pasakė programinį kalbą, kuri iš esmės pilnai charakterizuoja jo asmenį. Kalboje, tarp kitų dalykų, paminėjo, kad „... esam savo gyvenamojo laikotarpio vaikai, nesam žmonės be idealizmo, kuris yra svarbi visokio nuoširdaus darbo ir pozityvios kurybos sąlyga. Esam jauni, bet su nugarkauliu, tvirti principuose, nuoširdūs ir energingi veikime, nuosaikūs galvojime.“

Eduardas Pašakinskas, gimęs 1910 Linkuvoje, VDU 1937 metais už antitarybinę veiklą nuteistas ir ištremtas. Grįžęs Lietuvai dirbo pramonės m. s. Darbar pensininkas ir gyvena Vilniuje.

Savo buv. mokinius, dabar studentus, 1933 vasar Kaune aplank mokytojas T. Šidiškis. Nuotraukoje, darytoje ant Ateitinink r m stogo, iš k. — Juozas Pažem nas, Eduardas Pašakinskas, šio straipsnio autorius, Tomas Šidiškis ir Julijonas B t ms. Nuotr. E. Pašakinsko.

Sen j patyrimas, jaunesni j energija, m s entuziazmas, susiliej s bendr harmonij , vis visapusišku atsid jimu ir pasiaukojimu paremt darb , tur s vesti prie tobulesnio m s pasiruošiamojo vidaus veikimo form ir s lyg sudarymo ir pozityviais veiksniais prisid ti prie viešojo gyvenimo atmosferos nuskaidrinimo" (1935 m. Židinys — 455 psl.).

J. B t nas visa savo prigimtimi buvo šimtaprocentinis idealistas, pasiaukoj s savo tautai ir valstybei. Visada galvojo ir dar k gal jo, kad kitam b t geriau ir lengviau gyventi. Pasižym jo nepaprastu kuklumu. Maloni ir draugiška jaunuoliška jo šypsena lyd davo kiekvien su juo susitikim ir pokalb . Darbe buvo greitas, darbštus ir sumanus. Taigi daugiau m go darb , aktyvi veikl ten, kur reikia sav s atsižad ti ir pasiaukoti visuomen s naudai, negu gyvenim , ir d l to tragiškai žuvo, kaip atsitinka daugeliui idealist . Tuo idealizmu buvo persisunk s dar mokydamasis Joniš- k lio ir Linkuvos mokyklose, kur vieš-

patavo katalikiškos nuotaikos, sudarytos gabi ir puiki mokytoj — aukl - toj .

Su J. B t nu visada buvo malonu susitikti ir dalykiškai pasikalb ti. Buvo informuotas apie pasaulio ir vidaus vykius, kuriuos perduodavo ir komentuo davo labai domiai ir gyvai.

Pasakojama, kad J. B t nas, tarnaudamas kariuomen je aspirantu, su visais buv s labai malonus ir draugiškas. Kai draugai pamatydavo j ateinant, sakydavo „ateina humaniškas karys“.

Atlik s karin prievol , dirbo dienraštyje Rytas, v liau XX amžiuje redakcijos sekretoriumi ir redakcijos nariu. Laisvai mok jo kelet svetim kalb . Rausydamas radijo ar priimdamas užsienio korespondent pranešimus iš Berlyno, Londono ir kit krašt , pats tuojau parašydavo mašin le ir pateikdavo spaus-tuvei rinkti. Buvo nepakei iamas ir sumanus darbuotojas, tur j s žaibišk orientacij ir žurnalistini gabum greit ir domiai išreikšti mint .

J. B t nas „bj“ slapyvardžiu 1940.

1.17 buvo išspausdin s XX amžiuje nr. 13 (1064) straipsn „Slaptos vokie i -soviet derybos“, kur d l jo aktualumo, pra jus maždaug 50 met , persispausdino Vilniaus Vakarini s naujienos 1989. VII.12.

J. But nas bendradarbiavo ir kituose katalikiškuose laikraš iuose. Jo parašytas savaitines politines apžvalgas mielai spausdindavo savaitraštis M s laikraštis, kurio redakcijoje dirbo linkuvis Juozas Gudjurgis. Man irgi teko tame laikraštyje bendradarbiauti.

J. B t nas 1939 m. pavasar išvažiavo Pranc zij , rodos, Paryži studijuoti žurnalistikos. Iškil s karas sutrukd studijas ir tur jo gr žti atgal Kaun .

Vokie i okupacijos metais, labai sunkiose s lygose užsi m žurnalistika. Kur laik d st Kauno universitete žurnalistikos kurs ir redagavo laikrašt laisv . V liau buvo išvyk s korespondentu Berlyn . Nepatenkintas darbo s lygomis gr žo Kaun . Buvo neved s. Gyveno su ligota motina, kuri vokie i okupacijos metais mir . Jos laidotuv se Kauno miesto kapin se ir man teko da-

lyvauti. Be žurnalist , jo draug , dalyvavo J. Ambrazevi ius ir dar keletas linkuvi .

J. B t nas vokie i okupacin s valdžios 1943.III.16 buvo suimtas ir internuotas lageryje Salaspilyje prie Rygos. Vokie i frontui traukiantis, — išvežtas

Vokietij . 1945 m. buvo nuvarytas Berlyn , ir 1947 m. atsirado Hanau DP stovyklose. D l sveikatos JAV draug kvie iamas nevyko.

J. B t nas, slapyvardžiu Steve, 1951 m. Vakar žvalgybos grup je 1951.IV. 19 buvo iš l ktuvo nuleistas Kazl R -dos miškus ir geguž s m n. enkavedist apsuptame bunkeryje žuvo. Tas vykis aprašytas sovietiniame leidinyje „Vanagai iš anapus“, išleistame 1961 m., 205 psl.

Apie J. B t n , kaip rezistent , raš J. Daumantas knygoje „Partizanai“, ir Ol Indriulyt , J. B t no klas s draug , knygoje „Linkuva — Šiaur s Lietuvos švietimo židiny s“, išleistoje 1978. m. JAV, 251-255 psl.

Vilnius, 1990 m.

ROMANO KONKURSO EIGA

Rezistencinio romano konkursas, paskelbtas laisv fondo, susilauk netik tai didelio atsiliepimo ir d mesio. Buvo gauta iš viso 30 slapyvardžiais pasirašyt rankraš i . J autoriai daugiausia iš Lietuvos. Dviguba vertinimo komisija — JAV ir Lietuvoje — d l nuotolio, trukdan io pasikeitim rankraš iais, ir d l tokio prisi st k rini gausumo, paskutin mis žiniomis, dar n ra susp jusi visus rankraš ius perskaityti. Tad ir tiksli data, kada 3000 dol. premija bus paskirta ir laim tojui teikta, n ra dar nustatyta. Premijos mecenatai yra Marija ir dr. Kazys Ambrazai iai, dr. Zigm as Brinkis, Elena ir Juozas Kojeliai.

PROFESORIUS LEONAS KARSAVINAS

paskutinį savo gyvenimo stotyje

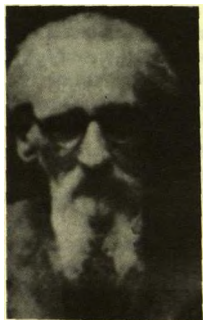
VLADAS NASEVIČIUS

1950 metų rudenį centriniame Abezio lagerio ligoninėje atklydo žinia, kad Lietuvos universiteto profesorius Leonas Karsavinas atvežtas ketvirtąjį Abezio lagerį, kad jis kartu su prof. Antanu Žvironu guli ligoninėje ant vieno narvų, kad abiejų sveikata nekokia. Gydytojas Vladas Šimkūnas, buvęs patalogo Vilniaus universitete, kiek tik lagerio sąlygos leido, rūpinosi šitomis dviem Lietuvos aukštojo mokslo šulbutimi, sveikata, rinkdamas visais būdais jiems vaistus ir žmoniškesnį maistą. Gydytojas Šimkūnas, kurio iki lagerio nepažinau, pranešė man, kad jie abu serga sisenėjusia plauktuberkuloze, abu labai jautrūs, sielvartingi, negalintys apsiprasti su bolševikinio kalinių sąlygomis, kada joks protinis pakenkiamas darbas beveik neįmanomas. Juk šiuo metu lagerio administracija, laikydama kalinius didžiausiais priešais, tarybinis santvarkos griovėjais, kasdienimis kratomis, atimantiems literatūrą, rašymo reikmenis, šaldydama lauke patikrinimą, kratametu po kelias valandas, baudama už

menkniekius karcierių, užsiėmęs kiekvienam kaliniui ant nugaros didžiausius asmeninius numerius, — slėgiantis tvirtaus valios psichiką. Ligoninė gydymui buvo skiriamos tik kapeikos, todėl vaistų beveik nebuvo. Deficitinius vaistus išvogdavo laisvieji tarnautojai, pareigūnai sau ir savo šeimoms. Kiekvienam barake operatyvinis — slapstis skyrius privedė „beldikų“, visokių plauko šnipelių, kurie prasimanymais, gandais kiekviename kalneryje. Šviesuoliai, asmenybė buvo ypatingai sekamos kiekvienoje vietoje. Prižiūrėtojai viešai sakydavo, kad „esate suvežti tam, kad kiekvienam reikiamu momentu galima būtų sušaudyti“.

Suprantama, kad jie abu, išplėšę iš aukštojo mokslo viršūnių — universiteto auditorijų, katedrų — vienas filosofas, istorikas, o kitas — fizikas, ir nublokšti bolševik daugumoje per 33 metus sugyventi kaliniams, mini, mini alkanai, nuplyšusi, užguiti, gyvenanti tik alkanos gaujos instinktais, — jie niekaip negalintys apsiprasti su žiauria realy-

Profesorius Leonas Karsavinas (1882.XII.14-1952.VII.20), istorikas, filosofas, gim s Petrapilyje, bet nuo 1928 met gyveno Lietuvoje ir d st Kauno ir Vilniaus universitetuose bei Vilniaus Dail s Akademijoje. 1949 metais soviet buvo ištremtas Komi autonomine respublikoje esant Abezio lager , kur ir mir 1952 m. Paraš daug filosofini , religini veikal , penki tom Europos kult ros istorija, kurioje pla iai paliestas istorinis Lietuvos našas Europos kult ros k rim .

Apie paskutines prof. Karsavino gyvenimo valandas ir jo mirt savo prisiminimuose rašo tam pa iam Abezio lageryje kal j s ir varg s Vladas Nasevius (mir s 1986 m. Kaišiadoryse). Apie Nasevi i jau buvo rašyta Juozo Kojelio straipsnyje, laisv Nr. 110, 1990 m.

Dabar šie asmeniški Vlodo Nasevius prisiminimai apie prof. Leon Karsavin buvo specialiai gauti laisv žurnalui iš Nasevius dukters Audron s Neniškien s Vilniuje. Galvojame, kad tie prisiminimai kaip tik šiuo metu gali b ti dom s, nes šiomet sueina 110 met nuo prof. Karsavino gimimo ir 40 met nuo jo mirties. Taip pat prieš 50 met (1942 m.) laisv dienraštyje Lietuvoje buvo išspausdintas straipsnis: „Prof. L. Karsavinui 60 met sukakus“. Be to teko gird ti, kad paskutiniu metu Vakar Europoje, Lietuvoje ir Rusijoje prad jo augti susidom jimas prof. Leono Karsavino asmeniu ir jo filosofija.

---

be, nors joje gyveno jau kelis metus.

Ne vienas atvežamas centrin ligozin s moningesni lietuvi ligo ni man pranašavo, pasakodavo apie judviej kiln , taur elges su visais, kad juodu švyti toje apžlibintoje aplinkoje. Ir taip apie juos prad jo burtis kit taut šviesesn s

galvos, nor damos b ti ar iau j , nor damos prisiminti, pažinti filosofines problemas, atskir taut ir visos pasaulin s kult ros rutuliojimosi fazes, faktorius, faktus, kuriuos atskleidžia objektyvusis mokslas, o ne marksistiniai falsifikatoriai, žlibin klasi kovos b ti numu ir neapykanta jaun sias, pri-

augan ias kartas.

Ir taip mums, bekalintiems kituose Abezio lageriuose (j 1950 metais buvo iš viso šeši, ir kalino visuose apie 12000; lietuvi tada buvo apie 1100), buvo skaudu ir džiugu apie juos gird ti. Skaudu, kad du Lietuvos mokslo šulai, daug dirb lietuvi tautos laimingesnei atei iai, senka ir g sta, ir džiugu, kad jie valingi, taur s ir visoje kalini mas je šviesiai reprezentuoja lietuvi tautos intelektualin elit , nors mirtis šiose s lygose neišvengiama. Gydytojo Šimk no laiškai, atvykstanti ligoni liudijimai man, senam kaliniui, kalin iam dešimtus metus šurpiausiose s lygose, bylojo, kad šie du vyrai šiose s lygose ilgai neišgyvens. Tad kilo klausimai, kas daryti, kaip juodu gelb ti. Tai vis klausimai, kurie kasdien vargino galvas kun. Stanislovui Pupeleigiui, generolui Jonui Juodišiui, studentams — medikui Povilui Butkeviui, teologui Alfonsui Svarinskui (lagerio s lygose 1954.X.3 J.E. vyskupo Pranciškaus Ramanausko šventintam kunigus), stud. Kaziu Lukoševiu iui ir man, kurie lagerio s lygomis prie centrin s ligonin s tai šen, tai ten dirbom ir tur jom sudar branduol , koordinavus vis lietuvišk j darb centrin je ligonin je ir palaikiusi ryšius su kitais Abezio lageri lietuvi branduoliais.

Žinodami gydytojo Vlado Šimk - no nuoširdum , jo teoretin ir praktin n dien багаž , sutikome, kad jiems abiems geriau b ti ketvirtame lageryje, negu centrin je ligonin je.

Nes ia tada nebuvo nei laboratorijos, nei rentgeno kabineto, nei aukštos moral s ir kvalifikacijos gydytoj . Ir tik tada, kada operatyvinis lagerio skyrius nežinomais sumetimais, tarimais vadovaudamiesi ruoš si gydytoj Šimk n perkelti kit lager , 1952 met kovo m nes prof. Karsavinas buvo atvežtas centrin ligonin .

Atsimenu, buvo v juota, šalta diena. Ketvirtadienis. Šiaur s v jas suk ringais verpetais neš snieg . Ma iau pro buhalterijos lang , kaip keliu už viel keturi sveikesni, apiplyš vyrai vilko rogeles, ant kuri s d jo susik prin s, susitrauk s, išblyšk s žmogaus šeš lis, o kiti ligoniai svyrudami, skarmalais apsikaišioj , l tu, ligot žmoni žingsniu slinko, klampojo sniege paskui rogeles. Šit kalini vilkstin , su dideliais numeriais, užsi tais ant nugar , iš priešakio ved du kariai su automatais, o dar iš paskos — du kariai su šautuvais ir dideliu šuniu. Taip šitoje procesijoje ant rogeli buvo atvežtas prof. Leonas Karsavinas.

Aš tada jau vyr. buhalterio pareigas, tad patikrin s lagerinius buhalterinius kalini etapo dokumentus, tuojau jau kuo nors pad ti prof. Karsavinui. Dar pakelyje sutikau atviros formos džiovinink korpuso nuošird , jaun sanitar Jon Paukšt , kuris b go man s šaukti, paprašytas prof. Karsavino.

Radau ligon pirties laukiamajame, atsir mus kamp ir su mažu maišeliu po kojomis. Atsistoti jam buvo sunku, nors buvo bem gin s

tai daryti.

Prasidėjo pirmas, trumpas lagerio s lygose pokalbis.

— Esu Vladas Nasevičius.

— Labai, labai malonu. Prof. Antanas Žvironas ir gydytojas Šimkėnas mane atsiuntė į šį globon. Primiškam Tamstai prof. Antano laiškelis dėl man reikalų. O kiek aš jau iš paramos ir širdies iš visų lietuvių! Tik jie man broliai.

Skaitau prof. Žvirono laiškelį. Jo turinys buvo toks:

„Būk, Vlada, geras ir padėk gali prof. Karsavinui, kuris tiek daug yra nusipelnęs Lietuvos universitetui ir Lietuvos mokslui. Stiprinkite jį sveikata, nes jis brangus visai lietuvių tautai. Kiek tik gali — padaryk, padėk. Tavo Antanas Ž.“

Perskaitė prof. Žvirono laiškelį, kreipiausi ligoniui maždaug tokiais žodžiais:

— Profesoriau, kiekvienas lietuvišviesuolis, kuris lankė nepriklausomos Lietuvos universitetą, su Tamstai dalijasi paskutiniame kėsnu varge, katangoje. Juk žinome Tamstos naš Lietuvos mokslo lobyną, žinome Tamstos objektyvumą tiriant ir nušviečiant Lietuvos istoriją praeitį, jos istorinį vaidmenį santykiuose tarp Rytų ir Vakarų. Būk Tamstai tikras, kad visa širdim padėsim Tamstai. Greitai patirsi ir sitikinsi.

Ligotas senelis susijaudino. Jis mane išsekusiomis rankomis apkabino ir pabučiavo. Mačiau jo akis, pasrūvusias ašaromis.

Ligonio analizė rodė Bk —, todėl

buvo paguldytas atviros formos sunkios stadijos tuberkulioziniame korpuse N 9, kur dirbo nuoširdūs lietuviai: sanitaras Jonas Paukštė ir vyr. felėris Alfonsas Svarinskas, bet gydytojai buvo vieni iš paskutiniųjų — Salogubas ir Kuckovas. Abu nemokšos, tinginiai, be jokios gydytojo moralės. Šis korpusas buvo sunki ligoninė.

Šiose lagerio s lygose nuo pirmojo dienos ligoniui buvo padaryta visa, kas buvo galima. Padariusi analizės ir peršvietus plaučius lauko rentgeno aparatu, nustatyta, kad plaučiai nusėti kavernomis ir įėjus apie vienuolika. Tuberkuliozini procesas sisenė. Tuojau pradėjome stiprinti jo organizmą nuosavais vaistais — gliukoze, askorbino rūgštimi, kampalonu ir paskai. Išgaunam siuntinili gerinam jam maistą.

Kas antrą dieną pradėjau lankytis. Pirmomis dienomis, kad ligonio labai nenuvarginti, man pokalbiai tęsdavosi 15-20 minučių, o vėliau ir ilgiau pakalbėdavome. Pasitaikė šiltesni dienos antroje balandžio mėn. pusėje, kada sniegas korpuso pašaliose nutirpo, ir saulės atokaitoje, apsiavus ir sivilkus kailinius, galima buvo jaukiai jaustis saulės dienos vidudienyje. Bet man tuo metu buvo darbo valandos, ir tik retkarbiais tuo laiku aš galėdavau su juo pabuvoti. O gegužės mėn. nuo taisytais metais buvo šaltas, drėgnas, vėjotas. Tad mano pokalbiai su prof. Karsavinu buvo tęsiami palatoje ir jam begulint. Klausia jo silpo. Reikėjo balsiau kalbėti. Bet aš

visada j užtikdavau su pieštuku rankoje ir berašant, koreguojant savo paskutinius mokslinius darbus.

Man, vienuoliktus metus bekaliniam, buvo laim, kad ir tokioje aplinkoje sutikti šviesu prot, tyr s žin, kurio steb tina erudicija, filosofinis ir istorinis žinynas mane turtino, skatino visose s lygose išlikti galvojan iu žmogumi ir savos tautos s num. Jo kritiškas, objektyvus, filosofinis, paremtas istoriniais faktais, kiekvienos problemos, kiekvieno klausimo sprendimas mane džiugino, mok ir skatino dirbti, galvoti. Jo gyva atmintis kad ir smulki praeities fakt, aplinkybi, priežas i ir jo visapusiškas, objektyvus nagrin jimas ir suma summarum — išvados, minties precizija tuo ar kitu klausimu — mane ir kiekvien galvojant prot stebino. Aš esu liudininkas, kad prof. Karsavinas toks buvo iki paskutin s dienos savo žemiškam kelyje.

Bošėvikinio kalinio s lygos, kuriose aš vis dar esu ir rašau šiuos prisiminimus, man neleidžia sustoti ties visomis problemomis, kurias teko su prof. Karsavinu paliesti ir jo sprendim išgirsti. Aš skaitau parei ga pirmiausia sustoti ties tais klausimais, kurie brang s kiekvienam galvojan iam lietuviui ir visai mažai lietuvi tautai jos kelyje, kan ioje, kruvinoje nelygioje kovoje d l savo egzistencijos, nepriklausomyb s ir bendr visos žmonijos katalikišk j, krikš ionišk j ideal .

Pirmajame pokalbyje, pasiteira-

vus apie jo savijaut, sveikat ir smulkius reikaliukus naujoje vietoje, apie s lygas, savijaut vis lietuvi ir prof. Antano Žvirono ketvirtame Abezio lageryje, prasi d jo mudviej kalba štai kaip:

— Mielas profesoriau, dr stu paklausti, kas Tamst riša su maža lietuvi tauta? Kod l Tamsta Lietuvoje apsigyvenai ir k rybiškiausius 25 metus pragyvenai, besisielodamas bendraisiais mažos lietuvi tautos gyvybiniais reikalais? Suprask mane, Profesoriau, ir nesisteb k tokiu mano pirmu klausimu. Juk Tamsta esi didžios rus tautos s nus ir gal jai kitur rasti tokias pat s lygas moksliniam darbui. Aš gi esu lietuvi tautos s nus, kuris nor t pamatyti savo taut didelio proto, tyros s žin s rus tautos mokslo vyro akimis. Tad neabėjokime vienas kito nuoširdumu.

Nudžiugo ligoto senelio veidas. Ir jis su tyru džiaugsmu spindin iu akyse prad jo:

— Matai, Tamsta, man malonu tai atsakyti. Žinok, Tamsta, kad šviesiausi mano gyvenimo ir k rybos metai pragyventi Lietuvoje, ir tai Kaune. ia mano protui ir širdžiai viskas buvo miela. Aš ma iau, kokia sveika, gaji, k rybiška, savita lietuvi tauta, nors tiek amži ji kovojo su Rytais ir Vakaraais, nors tiek amži j skalavo ir Vakar kult ros. O kokia lietuvi tauta giliai krikš ioniška. Dargi tie humanitarinio fakulteto profesoriai ir mano kolegos Kr v -Mickey ius, Balys Sruoga, Vabalas-Gudaitis ir

kiti, kurie steng si b ti ir rodin ti savo pažangum , ateistine pasaul - ži r , — sieloje buvo tokie lietuviškai krikš ioniški. O kokia gabi Lietuvos studentija. Aš ma iau kit taut studentij , jos protin ir moralin lyg , bet tokio jaunimo, kuris taip trokšt objektyvios mokslin s tiesos, taip krikš ioniškai aukot si savo tautos bendriesiems reikams, nema iau ir nejutau kitose tautose, universitetuose, auditorijoje. Atvažiavus iš svetur taip raminan iai, gaivinan iai dvelkia viso Lietuvos krašto rimtis, ir atrodo man, kad tik šitam krašte, šitoje tautoje galima objektyviai, kiek žmogaus protas bepaj gia, žvelgti

Europos Ryt ir Vakar praeities amži gl dumas ir spr sti ateities problemas. Tad kaip, Tamsta, nemyl ti tokios tautos, kaip netirti jos praeit , nesisieloti jos buitimi, n diena ir jos ateitimi! Tardymo metu, kal jimuose ir dabar lageriuose aš matau dar ryškiau didumos lietuvi taurum , krikš ioniškum , užuojaut vien kitiems ir pagalb . Juk n viena tauta ia lageriuose n ra tokia krikš ioniška, kaip lietuviai.

— Profesoriau, o jeigu pasikeist s lygos ir Tamstai atidaryt Rusijos universitet auditorijas, ar Tamsta pad tum Lietuvos mokslui ir toliau?

Pasikeit profesoriaus ligotas veidas. Ma iau jo principin , aštr , ryžting žvilgsn mane. Jis akcentuodamas, lyg paskutin vali reikšdamas, pasak :

— Kokios s lygos beb t man si lomos, aš noriu, trokštu baigti

savo amži Lietuvoje, ir tik Kaune. Noriu dar su Lietuvos universitetiniu jaunimu padirb ti, lagerio s lygomis sukurtus savo darbus tinkamiau apdoroti, prapl sti. Žinok Tamsta, kad rus tauta, kad ir pasikeitus s lygoms, dabar man s ne-supras, ir aš jai nereikalingas. Iš lietuvi tautos ir jos mokslo šaltini tegu rus tauta semia objektyvi j mokslin ties , j mato, pamilsta, aukl jasi, protina save ir mokosi b - ti objektyvi.

— Profesoriau, Tamsta, pragyven s ketvirt amžiaus Lietuvoje ir susipažin s su gilia praeitimi lietuvi tautos, jos kult ros, valstybinio gyvenimo vystymusi kaip praeityje, taip ir periodu nepriklausomo gyvenimo nuo 1918 11.16 iki 1940.VI.15 dienos, ir matydamas lietuvi tautos kruvinas kovas d l laisv s, nepriklausomyb s, bolševikin s, vokie i ir v l bolševikin s okupacijos metais iki šios dienos, — ar negal tum nurodyti lietuvi tautai jos politin , socialin , valstybin ir kult rin keli artimiausiam laikotarpiui? Juk Tamstos gilus pažinimas praeities, n dienos galina Tamst geriau suvokti artimos ateities politin , socialin ir kult rin konsteliacij , kurioje lietuvi tauta geriau išsaugot egzistencij , k rybines j - gas ir nešt savo dalel bendr j pasaulin lobyn . Tamstos nurodymai b t labai brang s lietuvi tautos inteligentijai.

Giliai susim st profesorius ir po ilgos pauz s, l tai reikšdamas mint šiuo klausimu, pasisak :

— Mielasis, aš esu filosofas metafizikas ir konkrečias praktiškas problemas spręsti man beveik nemanoma. Aš esu abstraktus teoretikas, ir kai man tenka susidurti su praktišką gyvenimo puse, su ta ar kita konkrečia valstybine administratyvine forma ir priemonėmis, man visada sunku k nors konkrečiai pasisakyti dėl jos kelių ir ateities. Pavyzdžiui, principė žmogui atimti gyvybę niekas neturi teisės, ir aš to laikaus. Bet kaip pasielgti su tais, kurie pavergia, žudo, provokuoja, demoralizuoja mažą lietuvių tautą? Jis pats savisaugos instinktas, kada tai yra būtina, verčia atimti gyvybę tam, kuris atjo svetimą kraštą žudyti, naikinti, griaudamas visas krištoniškas dvasines vertybes. Tik tuo ir pateisinama lietuvių tautos nelygi kruvina kova su pavergėjais, visos tautos apginkluotas šerdis, kova. Kaip lietuvių tauta turi gyventi, tvarkytis, žodžiu, — nurodyti jai keli — man dabar sunku ir tuoj pat nemanoma. Aš tuo klausimu ir, jei sveikata leis, bendraisiais klausimais pasisakysiu kiek viliu.

— Profesoriau, aš kadaise perskaičiau, gilinaus Tamstos kapitalinį mokslinį darbą „Europos kultūros istorija“ puikiuose tomuose. Man tada susidarė spėdis, kad šiame moksliniame darbe juntamas dvelkimas luz ex oriente. Ar aš neklystu ir kaip Tamsta pats vertini savo mokslinius darbus?

— Aš stebiuosi Tamstos domėjimusi ir džiaugiuosi. Pasakysiu Tamstai, kad aš neskaitau didelių

mokslinių darbų „Europos kultūros istorijos“. Savo gyvenim žemėje aš pateisinau tik paskutiniaisiais moksliniais darbais, kuriuos ia lageryje parašiau. O kaip aš noriu, kad jie išlikt ir būt kada nors išspausdinti. Šie darbai tai kvintesencija mano viso amžiaus protinio darbo, ir jie man brangiausi. Juose aš sprendžiau man rūpimas problemas ir patiekiau kondensuotą interpretaciją savų koncepcijų, savos pasaulžiūros. Jei šie darbai išliks ir bus išspausdinti — aš pateisinsiu savo gyvenim žemėje ir ramia siela žengsiu amžiną gyvenimą Visagalyje globon.

Kart aš paklausiau prof. Karsavino:

— Profesoriau, kiek aš prisimenu iš netolimos praeities, prof. Antanas Žvironas yra materialistas, socialdemokratas, marksistinis pasaulžiūros, kovojantis prieš idealistinį pasaulį, o judu taip artimai ia lageryje susibi iuliavote. Ar randate k nors bendro vienas kaip filosofas metafizikas, o kitas — kaip fizikas materialistas?

— Žinai, Tamsta, nepažintum dabar šiuo atžvilgiu prof. Antano. Jo fizika siliejo man į metafiziką. Prof. Žvironas fizikos keliu, o aš filosofiniu metafiziniu keliu priėjom prie tų pačių pasaulžiūros principų. Tik praktiškasis jį sprendimas, keliai jį sprendime kai kuriais klausimais gal kirsti. Bet mes visada vienas kitą papildome. Ir kaip aš pamilau prof. Žviron! Tai vienas iš geriausių Lietuvos su mokslininko protu fizikos srityje. O

kad b t daugiau mums abiems sveikatos! Visi pasir pinkite ir prof. Žvironu. Pas visus lietuvius daug lietuviško krikš ioniško kuklumo. Juk va, kad ir gydytojas Vladas Šimk nas. Jis be tempto gydytojo darbo randa laiko gilintis ne tik naujausius medicinos mokslo laim jimus, bet ir filosofij , istorij , o sveikata jo taip pat trapi, silpna. Jei mudu su prof. Žvironu iki šiol gyvi, tai vis jo nuopelnas. Ir kada jis pats mums pad ti negal jo, tik tada ia atsiunt . Manau, kad prof. Žvironas artimiausiu laiku ia atvyks. Ir v l mes b sime kartu. Tiesa, ar negal t gydytojas Šimk nas ia dirbti? Tada b tume v l visi. O galvojan io lietuviško jaunimo ir ia ligonin je esama. Retkar iais ateina pas mane stud. Povilas Butkevi ius, Kazimieras Lukoševii ius, Alfonsas Svarinskas ir kiti. Jie taip domisi visais klausimais, tokie intelektualiai god s ir vis nori, kaip ir Tams-ta, kad aš praktiškai, konkre iai n -dienes klausimais pasisaky iau. O aš dabar esu sukaup s paskutines j gas ties savo darbais. Ir tik kai juos baigsiu, tada, jei bus j g , manau, sugeb siu jiems pad ti praktiškose, konkre iose problemose.

Dažnai profesorius prisimindavo savo šeim , kuri, anot jo, palikta be joki materialini ištekli ir sakydavo:

— Tiesa, palikta biblioteka turi apie 17000 tom , bet tai mano brangiausias turtas, kur mano šeima saugo.

Retkar iais gaunami iš nam siuntin liai j jaudino, nes giliai jau-

t savo širdim, kad tai daroma paskutiniais ištekliais. Ypa dažnai prisimindavo savo jauniausi j dukr Zuzan Lvovn , kuriai, anot jo, savo gabumais taip sunku prisi-taikyti tarybin se s lygose. Vyresnioji dukra Irina Lvovna, kuri kal jo Potmos lageriuose (Mordovijoje) jam mažiau r pes io sukeldavo. Ji buvo daug energingesn , gyvenimiškesn , valingesn ir savo gabumais bei charakteriu lengviau pragyvensianti be t v globos. O d l žmonos Lidijos Nikolajevnos sveikatos, jos r pestingumo jis visada daug kalb davo. Aš ramindavau ir guosdavau j . Ir ne kart jam priminiau, kad senieji profesoriai, kaip Mykolaitis-Putinas ir kiti, nepaliks varge jo šeimos. O gydytojas Šimk nas taip pat žad jo pad ti jojo šeimai. Mokytoja Leontina Dešryt savo laiškuose ramino, kad ji lankanti ir kuo tik gal dama padeda Karsavino šeimai.

Profesorius Karsavino sveikata kasdien silpo. 1952 met birželio m n. jam sunku buvo išeiti tyr or . Dažniau skund si, kad jam kasdien sunkiau rašyti, galvoti, nes greitai pavargst s.

— Mielasis, — sakydavo jis man, — aš vis dažniau galvoju apie mirt . O ia matai, Tamsta, kad ir iš šios palatos sunki ligoni laikysenos, kalb — koks yra j nužmog jimas, koks gyvuliškumas t , kurie augo, brendo, vargo d l duonos k snio bolševikin se s lygose. Jie bjauriau už gyvulius elgiasi gyvendami paskutines savaites žem je! Šiurpu pagalvoti, k padar materializmas,

marksizmas, bolševizmas! O kaip nesinor t šit sugyvuolint žmoni tarpe mirti ir b ti palaidotam šitoje žem je! Kiek daug reikia aukotis, dirbti krikš ioniškajam pasauliui, kad atstatyt šiuose plotuose, šitose apžlibintose miniose, milijonuose krikš ionišk j dvasi , morale, papro ius ir krikš ionišk j kult r . Tikiu, kad išliks žmoni , kurie, pragyven bolševikiniuose lageriuose, kal jimuose, tardym metu š žem s pragar , šv. Dvasiai padedant, dirbs visa širdimi ir siela ši mini krikš ioninimo darb .

— Profesoriau, o kuriuos Lietuvos teologus, filosofus Tamsta labiausiai vertini?

— Žinoma, brangiausias ir giliausias yra prelatas Dambrasuskas-Jakštas. Pradžioje jis man s nesuprato. Tada jis mane ži r jo tik katalikiškai ortodoksaliu poži riu. Paskui mes vienas kit geriau supratom ir pamilom. Juk m s tikslai tie patys, tik keliai truput skyr si. Po Dambrausko-Jakšto aš labai vertinu vyskup Bu . Tai gilus teologas ir realiai sprendžia gili Romos Katalik bažny ios ir Ryt apeig bažny ios sujungimo problem . Kiti Kauno Vytauto Didžiojo universiteto humanitarinio fakulteto mano kolegos profesoriai buvo savaip mieli, nors daugeliui tr ko logiško nuoseklumo kaip asmeniniame gyvenime, taip ir moksliniuose darbuose. Pvz., prof. Balys Sruoga skait save pažangiu, viešai reikšdavo nepasitenkinim tautinink valdžios politine linija, o tuo tarpu pats rašydavo viešas kalbas buv.

ministrui pirmininkui Juozui Tabeiui. Kaip tai visa suderinti? Spr skite patys. Žinok, Tamsta, jei ne Lietuvos bolševikacija, jos okupacija, Antrasis pasaulinis karas, — jaunoji Lietuvos mokslinink karta, Lietuvos inteligentija ir lietuviai tautos krikš ioniškoji katalikiškoji kult ra b t buvusi židinys, šaltinis nužmogintos Rusijos plotams ir visiems Rytams.

Rodos, birželio m nes gyd. Šimk nas buvo atkeltas gydytojo darbui centrine Abezido lageri liginin . Kaip ta žinia nudžiugo ligitas senukas profesorius!

— Nors prieš mirt mudu pab sime kartu. Jis sumažins man skausmus ir palyd s amžinyb .

Matydamas jo blaiv , valing vertinim savo ligos, sveikatos stovio, aš paklausiau j :

— Profesoriau, ar tamsta troškai, kad Ryt bažny ia ir Romos Katalik bažny ia susijungt , o schizma išnykt ir liudyt tik praeities amži skaudži klaid ?

— Mielasis, Tamsta skaitei mano mokslinius darbus, ypa paskutiniuosius, kuriuos aš parašiau jau lageryje; be to, Tamsta iš pokalbi su manim gali matyti, kaip aš to visko trokštu. Juk krikš ionyb mus jungia visais amžiais. Aš tikiu, kad Šv. Trejyb krikš ioniškajam katalikiškajam pasauliui, ypa bolševikinio materializmo siaut jimo epochoje, leis blaiviai pagalvoti, suprasti vieni kitus, ir nekliudys neesminiais dalykais susijungti, gyventi, kurti visiems vienoje Kristaus kurtoje Bažny ioje.

Bet sveikata kasdien silpo. Gluokoz ir kiti vaistai maža k pad jo. Gyd. Šimk nas apie liepos vidur su skausmu man prasitar , kad ne daug dien gyventi beliko prof. Karasavinui.

Liepos m n. 17 d. prof. Karasavin as mane papraš :

— Mielasis, aš esu pravoslav as, ir nor iau gauti paskutinius patar navimus prieš mirt t v religijos apeigose iš pravoslav šventiko. Tad paprašykite kur nors pravoslav šventik . Palikdamas žem ir žengdamas amžinyb , aš atsiduosiu amžinajai Tiesai, Griui, Grožiui, kaip dera kiekvienam krikš ioniui.

Tuoju pat buvo paprašytas išsilavin s šventikas elcovas Petr Aleksiejevi , bet jis, nors tur damas virš 60 met , bijojo eiti ligoni korpus religini apeig atlikti, nes es lagerio bolševikin administracija, sužinojusi apie jo religines paslaugas, galinti j žiauriai nubausti. Kiti šventikai t pat panašiai kartojo, pridurdami, tegu es atsiduoda Dievo gailestingumui.

Kada prof. Karsavinui buvo tai pranešta, tai jis tuoj pat ryžtingai papraš :

— Dievas nori, kad aš mir iau kaip katalikas. Pravoslavija bijo, nesiryžta man toki valand pad ti. Matyti, kad ji jau bej g dargi mirštan ius kalinius palyd ti amžinyb . Gal rasite katalik kunig . Prašykite, kvieskite j pas mane. Aš priimsiu, išpažinsiu katalikyb , atliksiu išpažint ir pri m s Šv. Komunij eisiu amžinyb , kur amži-

na Tiesa ir Laim .

Tuo metu centrin je ligonin je buvo tik vienas katalik kunigas Adolf Kukuruzinski. Tai išsimokslin s, senyvas lenk kunigas, iki arešto j s pareigas Lucko vyskupijos valdytojo, — kuris tuoju ketvirtadien , liepos 17 d., nu jo pas prof. Karsavin .

Pentadien , t.y. liepos 18 d. prieš pietus aplankiau profesori . Buvo saul ta diena. Pro palatos langus saul s spinduli pluoštas verž si vid . Prof. Karsavinas, iš tolo pamat s mane, pak l abi rankas ir su sunkaus ligonio šypsniu sutiko. Jo akyse spind jo tiek daug giedros, ryžto, j gos, kad mane tiesiog nustebino. Profesorius pirmas tyliu balsu m kalb ti:

— Mielasis, greit mano siela paliks k n . Aš greit eisiu pas Viešpat . Kaip aš d kingas Jums, broliai lietuviai, ir visai lietuvi tautai! Pasakyk Tamsta Lietuvos šviesuomenei, akademiniam krikš ioniškam katalikiškam jaunimui, kad aš labai nor jau dar padirb ti Lietuvos mokslui ir mirti Lietuvoje, Kaune. Bet kiti Dievo keliai. Tegu žino lietuvi tauta, kad Karsavinas mir kataliku. Pasakyk... Pasakyk... Paskutinius savo mokslinius darbus atiduodu lietuvi tautai, kuri mane geriausiai suprato, o mano šeimos nepaliks skurde. B siu su jumis visose J s kilniose, šventose pastangose, darbuose!

Jo ramiu, valingu, džiugiu išsekusių veidu ritosi iš ž rin i aki stambios ašaros. Jo akyse švyt jo tokia giedra, valia, kad man, pra-

tusiam matyti mirštan i kalini veidus, iki šiol neteko matyti tokios dvasin s giedros, švento atsidavimo Viešpaties valiai. Ir mano akys taip pat pasruvo ašaromis. Aš jaudindamasis pasakiau jam:

— Brangus Profesoriau, aš pažad du Tamstai, kad gyvu žodžiu ir raštu perduosiu lietuvi tautai Tamstos vali , troškimus, kaip gyvas liudininkas Tamstos paskutini dien žem s kelyje. Kada gaus Lietuvos laisv s varpas ir lietuvi tauta v l bus nepriklausoma, Lietuvos katalik bažnyiose melsis ir d kos Visagaliui Lietuvos katalikai, jos šviesuomen , inteligentija už Tamstos mokslinius darbus Lietuvos krikš ioniškosios kult ros lobyne. Brangins ir min s Tamstos vard ir darbus Lietuvos universitetai ir jos akademinis jaunimas. Jei man netekt gr žti, jei mane ia numarint , tai aš raštu paliudysiu ir paliksiu kitoms lietuvi kartoms Tamstos vali , troškimus ir paskutinius Tamstos mokslinius darbus.

Tada išsekusios, kaul tos rankos apkabino mano galv . Profesorius bu iavo mano kakt , akis. Mudviej ašaroti veidai dr kino viens kitam skruostus.

— Mielasis, aš Tamstos asmenyje atsiseikinu su lietuvi tauta, jos inteligentija, jos akademiniu jaunu, Dieve Jums pad k!..

Visoje palatoje užviešpatavo šventa rimtis. Kada atsistoj s apžvelgiau palatos ligonius, daugelis j ašarojo, matydami nuoširdžiausi atsiseikininim bolševikinio lage-

rio s lygomis mirštan io seno, gilaus mokslininko, profesoriaus ruso ir lietuviu. Sunku buvo atsitraukti nuo jo lovos. Bet jis jaut si labai nuvarg s ir praš mane dar ateiti rytoj.

Trumpai papasakojau gydytojui Šimk nui savo atsiseikininim su prof. Karsavinu ir ma iau jo akyse ašaras. Jis tuoj pat nu jo pad ti ligoniui vaistais — nuneš jam paskutines mano atsargines gliukoz s ampules, padar švirkštumus, stiprindamas ligonio širdies darb .

Šeštadien , liepos 19 d. ryt , ligonis buvo giliame snaudulyje ir mažai reagavo aplink . Beveik neatsitraukdamas prie jo bud jo gyd. Šimk nas.

Sekmadienio ryt , t.y. 1952 met liepos 20 dien apie 7 val. 30 minu i (Maskvos laiku) mir profesorius Leonas Karsavinas, gyven damas 69-tuosius metus.

Po skrodimo Karsavino k nas buvo apvilktas jo nuosavais r bais. Lietuviai padar jam geresn karst ir slap ia b reliais lank jo pašarvot k n . karst buvo d ta lietuvi , rus , pranc z kalbomis trumpa velionies biografija; be to, jo karste d ta amputuota kito ligonio ranka. Galvojome, kad visa tai pad s lengviau surasti nors jo karst , palaikus ir pargabenti Lietuv , Kauno miesto kapines. Palaidotas prof. Leonas Karsavinas Abezio kalini kapin se. Kap eil atžym ta rusiška raide P, o kapo numeris 11.

Šiomet, 1992 liepos 5 d. Ariogalos miestas iškilmingai švent 200 met sukakt nuo reikšmingos datos 1792 metais, kai karalius Stanislovas Augustas suteik Ariogalai Magdeburgo miesto teises, antspaud ir herb . Viena šios švent s programos detal buvo miesto bibliotekoje surengta knyg ir nuotrauk paroda Partizanai, kovoj ir žuv Ariogalos apylinkse. sp džius iš šios partizan parodos ia apm sto Melanija Stankaitien , švent s scenarijaus autor ir režisier , Ariogalos miesto bibliotekos vyr. bibliotekiniuk .

GLUOSNI ŠAKOS LINKO

MELANIJA STANKAITIEN

O j s, Len i pušys, ošk it ir šlam kit,
Gedul j s nešk it kraštui paslap ia...

Šalia tvarkingai lentynose sud t knyg , pasakojan i apie Lietuvos partizan žygdarbius, išd stytos nuotraukos, iš kuri žvelgia jauni veidai, kiti dar visai vaikiški. J jau n ra gyv j tarpe. Ariogalie iai šventai saugo j atminim — tai kovotojai už m s laisv .

Pasakoja Lietuvos partizan ryšininkas ariogalietis Vytautas Smitrius, slapyvardis „Gil ”: „1944 m. pabaigoje Len i miške susirinko nemažas b rys jaun vaikin su ginklais. Jie sik r nuošalioj, pelk toj, sunkiai išbrendamoj vietoj. Šalia stov jo Grauži dvaras, Visockio sodyba. Abi sodybos buvo tuš ios, šeiminink paliktos. ia partizanai sireng bunker . Partizan buvo tiek daug, kad bunkeryje visi netilpo. Vieni sitaisydavo prie laužo, kiti sl p si Visockio sodyboje. Ar iau gyvenantys eidavo namus. Vyrai buvo gerai ginkluoti. Po 1944 gruodžio 9 d. vykusio m šio Di kaimyje ir gruodžio 16-tos kautyni Paliepi pušyne dalis

Prie paminklo Lietuvos kankiniams Ariogalos kapinėse 1990 m. politiniai kaliniai ir tremtiniai susitikimo metu.

likusi partizan per jo Leni mišką. 1945 vasario 15 d. miške vyko didelis mišinys, kurio metu žuvo 22 žmonės.

Žirime nuo laiko pageltusias nuotraukas. Jose matyti tautos didvyriai, žuvę Leni miške: Gaižauskas Antanas, Gaižauskas Andrius, Gvil-dys Kazimieras, Mažeika Vladas, Mažeika Bronius, Gaižauskas Jeronimas, Gaižauskas Simas, Kiauk Ignas, Digrys Vytautas, Butkus Zenonas.

Žvelgiu Grajauskų kaimo kankinių nuotraukas, o Vytautas Smitrius pasakoja toliau: „Visa Lietuva tomis 1944 metų šventinėmis dienomis siaubo apimta gėdą gairėdavo. Liepsnojo kininkų sodybos, kraujuose skendę šeimininkai, jauni vyrai, moterys, vaikai. Lietuvoje šeimininkavo svetimi nekviesti žudikai. Tą atmintiną dieną buvo apsuptas ir Grajauskų kaimas. Kaimą apsupo iš dviejų pusių sriubai ir rusų kareiviai nuo Pėgėnė ir nuo Ariogalos. Abi pusės susitiko prie Kirkšnorių upelio. Nepažinę vieni kitą susišaudė pirmiausia tarp savęs, o paskui pradėjo pulti kaimą. Kaimo gyvoniai susitelkę siauram, mažam plote ir bijodami, kad neapsuptų, pasitraukė link Dubysos. Keletas gyvonių žuvo. Beginklis Kazimieras Jankauskas iš Kunigiškių, norėdamas pasislėpti, eglynelyje lipo medžiagą, tačiau sriubai pastebėjo ir nušovė.

Pelenais virto Kostyros, Daugnoros, Adomaitien s, Lukošiaus, Raini so-
dybos. NKVD vyrai grįžo Grajauskus sekan i dien , ir v l vyko susi-
r mimas. Grajausk kaimo kautyni metu žuvo 9 Lietuvos kovotojai".

Iš nuotrauk žvelgia graž s žmon s — Grajausk kaimo didvyriai:
Kemz ra Aleksandras, Norkus Jonas, Silvestravi ius Kazys, Lukošius
Vladas, Andreitis Kazys, Pilipauskas Stasys, Kostyra Jonas, Adomaitis
Stasys, Jankauskas Jonas.

„Paliepi pušynas apsuptas mišk , mažesni ir didesni ", — pasako-
ja toliau Vytautas Smitrius. „Jis t siasi šiaur ir pietus daug kilometr .
Juo buvo galima nueiti Šiaulius ir Kaun , neišeinant iš miško. Tod l
partizanai j ir pasirinko. 1944 metais Raseini rajone vyko jaunuoli
mobilizacija tarybin armij . Ilgiži seni nija buvo didel ir daug
jaunuoli iš jos pašaukta tarnauti. Ta iau iš 100 vyr pakluso tiktai du.
ir iš j vienas po dviej savai i pab go ir gr žo namo".

Tuo metu propagandos ir informacijos priemon s priklaus okupan-
tams. Neži rint to lietuviai rado b d susirinkti. Ir susirinko apie 300
ginkluot vyr . Ginklais apsir pino patys. Jiems vadovavo trys buv Lie-
tuvos karininkai: A. Sileitis, A. Jaug la, Babi as. B ryje buvo ir du
vokie iai. Partizanai buvo puolami iš trij pusi : nuo Kraki , Josvaini
ir Ariogalos. 1944 gruodžio 26 d. kautyn se, netik tai užklupti, žuvo 12
partizan . Besitraukiant rusai dar nužud 10 žmoni , iš j 2 moteris, štai
kelios Paliepi miške žuvusi nuotraukos: Jankauskas Jonas, Garolis
Anatolijus, Štuikys Stasys, Klyba Aleksas, Ramoška Feliksas, Klimauskas
Antanas, Šimkevi ius Edmundas, Masaitis Stasys, Jaug la Antanas.

Partizan ryšininkas Vytautas Smitrius „Gil ", daugel met kal j s
sovietiniuose kal jimuose, dabar daug pastang deda amžinti žuvusi j
atminim . 1989 metais jis kartu su kitais tremtiniais pastat Lietuvos
kankiniams paminkl , prie kurio amžinai degt šventa ugnis ir žyd t
g l s. T met rugpj io 23 d. Ariogalos kapines, šalia Lietuvos kankini
paminklo, buvo suvežti akmenys, liudijantys apie Lietuvos partizanus,
kankinius, politinius kalinius, tremtinius, priverstinius emigrantus. Iš t
akmen sukrautas aukuras.

1990 metais rugpj io m n. Ariogalos kapin se pastatyta ir Lietuvos
partizan koply ia. Ji pastatyta toje vietoje, kur buvo perkelti 53-j
partizan palaikai.

Gluosni šakos linko, sviro pakeliais,
Lietuva palinko ties laukais žaliais.
Ašaros pabiro ant lauk žied ,
Tekra kraujas tyras iš širdies žaizd .

(Iš „Kovos keliu žengiant")

KELIO SOCIALIN DEMOKRATIJ PAGRINDIN S GAIR S

JONAS ALGIRDAS ANTANAITIS

Vienas iš svarbiausių valstybės uždaviniai — užtikrinti piliečiams socialinį teisingumą. Atkuriant Lietuvos valstybę, sovietinės okupacijos pažeisto socialinio teisingumo atstatymas buvo sprendžiamas restitucijos keliu, t. y., grąžinant piliečiams išlikusį turtą, vis pirma — žemę. Toks kelias pasirodė neproduktyvus: per trumpą laiką smarkiai smuko gyvenimo kokybė ir toliau tebesunkia. Tai gali privesti prie nekontroliuojamo socialinio pasekmių. Socialinį teisingumą gali sukurti tik stipri ekonomika. Todėl prioritetą reikia suteikti ne restitucijai, bet tikrai reformai, kurios tikslas — efektyvius gamybos didinimas. Ją galima pasiekti, geriau išnaudojant esamus pajūgumus ir naujas investicijas pagalba.

Visi pripažinti nuostata, kad gamybiniai pajūgai geriau išnaudojami, kai jie yra privatizuojami. Privatizuojant nebūtina išardyti gamybinę struktūrą — užtenka pakeisti nuosavybės formą. Perdavus kolūkius ir valstybinius ūkius žemdirbių nuosavybėn, patys žem-

dirbiai būt sprendžia, kaip geriau kininkauti: ar išskirstyti individualius ūkius, ar steigti akcininkų bendrovę, ar suskaldyti smulkesnius gamybinius vienetus ir t. t. Valstybės pareiga būtų kontroliuoti, kad tie sprendimai nepažeistų statymų ir būtų priimami demokratišku keliu, t. y., kad nebūt diktuojami nei kiti vadovai, nei valdžios atstovai. Deja, reformos autoriai nepasitiko jo kaimo žmonėms racionaliu galvojimui ir primetė sprendimus „iš viršaus“. Tiesioginis svarbiausias tikslas — ūkio išardymas. Prisidengiant teisingumo atstatymu, buvo nutarta žemę grąžinti buvusiems savininkams. Nors formaliai buvo statoma sąlyga, kad žemę atsiims pradėti kininkauti, faktiškai nebuvo sukurta mechanizmo, kaip būtų lyg kontroliuoti. Daugelis atsiimti žemę neturi galimybių kininkauti dėl investicijų trūkumo.

Šiuo metu yra išskirta žemė daugiau kaip keturiasdešimčiai tūkstančių individualių ūkių, žemės dar laukia apie 170 tūkstančių pretendentų. Žemės sklypas — dar ne

kis. Kad būtų galima kininkau-
ti, reikia trobesi, mašin, gyvuli,
sklir, svarbiausia, išmanan
apie kininkavimą žmoniai. Kol
turta technika sunku pritaiky-
ti individualiam kininkavimui, tuo
labiau, kad tos technikos kokybė
prasta. Vienam pajėgiam kiui iš
40-50 ha sukurti reikia investicijų
30-40 tūkst. dolerių sumai. Ku-
riant tokius kiusus, privatizavimo
vykdymui reikėtų mažiausiai pus-
antro milijono dolerių. Skaldant
smulkesnius kiusus pagal priimtą
privatizavimo programą, investici-
jų poreikis žymiai padidėja (iki 3
bilijon dolerių). Aišku, kad tokio
dydžio kreditą Lietuva neturi ir nie-
kas jai nesuteiks. Agrarinės refor-
mos autoriai apie tai nutylėjo, kai
pateikė Aukščiausiajai Tarybai
svarstyti reformos statymą. Už pa-
teiktą statymą balsavo deputatai,
mažai nutuokiantys apie ekonomiko-
s ir žemės ūkio reikalus. Išaiškė-
jus, kad buvo priimtas neapgalvo-
tas sprendimas, imtasi kol kiusus
perorganizuoti akcines bendroves,
bendrijas, agroservisų mones ir pa-
pan. Rezultate — žymiai apardyti
buvę kiai, sunkiai kuriasi indivi-
dualūs kiai. Žemės ūkio gamyba
smarkiai smunka. Buvusi AT agrari-
nė komisija išformuota, naujoji
nepateikė sprendimų, kad daryti.

Pramonėje problemos kiek kito-
kios. Lengvosios pramonės monės
susiduria su žaliavų trūkumu. Ža-
liavų būtų galima sigyti, jei
produkcija būtų parduodama už
tvirtą valiutą. Kad galėtų mums
sitvirtinti naujosiose rinkose, turėtų

pakankamai aukšta gaminti koky-
bė. Tam reikia naujų technologijų
ir rengimų. Daug monių gamino
produkciją, reikalingą ginklavimuisi
ir kosmoso savinimui. Tai buvo
palyginus aukšto techninio lygio
monės. Tačiau jų produkcijos
pareikalavimas labai krito. Norint
išsaugoti darbo vietas, reikia keisti
šių monių profilų. Monių moder-
nizavimui ir naujų darbo viet su-
kūrimui reikalingos investicijos.
Tam tikslui galima panaudoti savo
ir užsienio investitorų kapitalą.
Kad būtų naudinga investuoti kapi-
talą, reikia, kad būtų gera ekonomi-
nė-gamybinė infrastruktūra, kvalifi-
kuoti darbininkai ir patikima
politinė infrastruktūra. Apžvelki-
me, kaip atrodo šie reikalai.

Gamybinė infrastruktūra sukū-
rimu pradėta užsiimti septintajame
dešimtmetyje, kai Chruščiovo val-
dymo laikais buvo duotas respubli-
koms didesnis ekonominis sava-
rankiškumas. Tada visuose Lie-
tuvos miestuose buvo suprojektuo-
tos pramonės zonos („mazgai“),
kur išspręstas monių aprėpinimas
transportu, energija, šiluma,
vandeniu, techniniu aptarnavimu ir
pan. Šie infrastruktūros elementai
nesudaro didesni problemų, tik
kai kur reikės patobulinti. Daugiau
pastangų reikės dėti ryšių sistemų
pertvarkymui, banko tinklo steigi-
mui ir verslininkų bei turistų ap-
tarnavimo organizavimui. Pastaro-
sios problemos galės būti išspręstos
artimiausiu metu bei gyje. Dėl dar-
bininkų ir inžinerinio personalo
darbuotojų kvalifikacijos nebus žy-

Nidoje, studij savait s metu. Iš k. — Jonas Antanaitis, šio straipsnio autorius, Vytautas Volertas, Kazys Ambrozaitis, Liudas Dambrauskas ir Mindaugas Bloznelis. Nuotr. K. Ambrozai io,

mesni problem . Vadybos (medžmento) specialist ruošimo pagrindai jau yra dedami.

Rim iausi problem sudaro politin infrastrukt ra. Daugel užsienio investitori atbaido politinis nestabilumas, vair s apribojimai turto sigijimui, aukštas infliacijos lygis ir pan. Vietini investitori neskatinama aukšti mokes iai ir tebegaliojanti „socialistin ” sistema, kuri sudaro s lygas gauti milžiniškus pelnus iš pusiau legalaus biznio ir visaip apsunkina gamybos organizavim . Daugelis ekonomist daug vil i deda užsienio investitorius. Manau, kad nemažiau svarb s yra ir potencial s vietiniai investitoriai. Tai daugiausia juodosios ekonomikos verslininkai. Juod ja

ekonomika vadiname tod l, kad ji paremta valdinink korupcija, „socialistin s” sistemos absurdiškumais, kaip kain dotacijos, g rybi skirstymu, ekonomikos ideologizavimu ir pan. Juodoji ekonomika veikia beveik pogrindyje, jos nekontroliuoja visuomen (valstyb s organai, akcinink susirinkimai ir pan.), iš jos valstyb sugeba paimti tik maž dal mokes i . Disponuodami nekontroliuojamu kapitalu, juodieji verslininkai papirkin ja bet kokio rango valstyb s pareig - nus, formuoja sau palanki visuomen s nuomon , organizuoja susidorojim su sau nepalankiais žmon mis ir organizacijomis. Juodieji verslininkai labiausiai suinteresuoti, kad neb t vykdomos tikros kio

reformos. Tuo tikslu jie pasitelkia gerai apmokamus „advokatus“ ir „specialias komandas“, organizuoja varias akcijas, kad nukreipt d mes nuo esmini valstyb s k - rimo problem . Buvusi AT „dešini j “ dauguma, netur dama ekonomikos reform veiksmingos programos, s kmingai tarnavo juodosios ekonomikos interesams.

Sunku nustatyti, koki dal nacionalinio produkto pasiglemžia juodoji ekonomika. Kai kurie ekonomistai mano, kad 25 procentus. Per metus tai sudaryt apie du bilijonus rubli (dar nenuvertint , kai buvo galima doler pirkti už 4-5 rublius) arba 400-500 milijonus doleri .

Šis kapitalas ne tik kad prastas Lietuvos ekonomikai, bet dar kelia pavoj , tarsi benzinas išpiltas kanalizacij — gali sukelti socialin sprogim , nes nuskurdina valstyb ir žmones, prie jo šliejasi vairiausio plauko nusikalt liai. Juod j verslinink disponuojamo kapitalo dalis, paversta valiuta, paprastai laikoma užsienio bankuose ir ten laukia „geresni laik “. Kit dal juodieji verslininkai stengiasi investuoti, pirkdami esam turt arba statydami prabangius namus. Toks kapitalo antpl dis statybas nepaprastai pak l statybini medžiag kainas (kai kuri daugiau nei 100 kart). Tod l eilinis žmogus prarado galimyb sigyti b st . Tai dar viena piktžaidždi , kurias atv r juodoji ekonomika socialin je sferoje.

K daryti?

Pirmiausia reikia panaikinti tuos

šaltinius, kuriais maitinasi juodoji ekonomika. Tai „socialistin s“ sistemos palikimas — turto dalinimas, preki skirstymas, valstyb s viršenyb prieš asmen . Tai galima pasiekti per veiksming ekonomikos reform , kurios tikslas suinteresuoti žmog gerai dirbti.

Antra, reikia suinteresuoti juodosios ekonomikos verslininkus, kad jie savo kapital investuot gamyb ir tokiu b du legalizuot savo veikl . Esu sitikin s, kad dauguma toki verslinink supranta, kad juodoji ekonomika neturi perspektyv . Reikia paruošti tokius statymus, kurie padaryt normal versl (gamyb , prekyb , patarnavimus) pelningesn nei „kombinavimas“ ir spekuliacija.

Tre ia, reikia sukurti politin infrastrukt r , kuri užtikrint valstyb s stabilum . Turi b ti išryškinti visuomen s sluoksni interesai, jiems atstovauti tur t politin s partijos. Valstyb s strukt r , politinio susigrupavimo, pilie i ir valstyb s santyki sprendimai yra politin s demokratijos svarstym objektas.

Ketvirta, turime aiškiai žinoti, kaip valstyb saugos savo pilie ius ir koki tautos ideal gyvendinimui kuriame savo valstyb . Kaip atskiras žmogus save realizuoja per k ryb ir darb , taip tauta — per kult r . Šviesiausius žmonijos istorijos puslapius tautos yra rašiusios ne karo žygi šlove ir ne turt blizgesiu, bet minties pol kiais ir meno žavesiu.

ŠIS IR ANAS KRANTAS

VYTAUTAS VOLERTAS

Idealizmo ir tikrovės žais

Kai vaikystėje karštomis vasaros dienomis pargindavau gyvulius perpietęs, su kaimyn berniukais basi, suskilusiomis kojomis šuoliuodavome Nemuno maudytis. Kitame srovės krante taip pat pasirodavo brelis mūsų amžiaus nepribrendę liūtidavome per upiemeniškas frazes vieni kitus pajuokdami, bet sunkiai girdami, kokie kurybingi epitetai ateina iš kitos pusės, nes upė tada atrodė labai plati ir skirianti du pasaulius. Mat ja nebuvo nei tilto, nei kelto. Mažai buvo valiai, nes kininkai žvejybą laikė nedoru laiko išniekinimu.

Taip, kitoje Nemuno pusėje buvo svetimas, beveik laukinis pasaulis ir ten gyveno keistuoliai žmonės. Juos vadindavome gudais ir pasišaipydavome iš jų ypač link, kuriuos pritvirtindavo virš arklio menčių, jei vienkinkiu važiuodavo. Tik vėliau, kai Alytaus gimnazijoje susirinkome dviejų Nemuno pusių vaikai, patyrėme, kad vieni ir kiti, tie nuo Ryliškių ir Nemunaičiai, tie nuo Krikštonių ir Miroslovo, esame lietuviai, kartais net visai draugiški ir malonūs.

Geležinį uždanga neturėjo per Atlant nei tiltas, nei keltas, nei valiai. Beveik penki dešimtmečiai laiko srovė yra platesnė už Nemuną prieš mano tėvų sėdus. Du skirtingi pasauliai. Ir dar blogiau, — dvi skirtingos epochos.

Jonas Mikelinskas, Lietuvos rašytojas ir mokytojas, pasakė: „...mums sunku dar sivaizduoti, koki didžiulį žalą visose visuomeninio gyvenimo srityse padarė stalinizmas ir jo atmaina — brežneviškasis ‚brandus socializmas‘. Jie, abu šie pragaištingi ‚izmai‘, ne tik sustabdė mūsų ekonominį, moralinį, kultūrinį, ekologinį, politinį bankrotą, bet ir išprievartavo pačius tautas, atmetė mūsų tautyną, sudarė tautinį savimoną, o joms vietą bruko tarybinio žmogaus modelį, primetė homo sovieticus status“. (Pergalė, 1990 m. nr. 6.) Autorius pažinojo nepriklausomos Lietuvos gyvenimą, gimė 1922 m. Okupaciniu laiku dirbo Lietuvos šiaurės ir piet mokyklose, tad juo reikia tikėti.

Gyven skirtinguose pasauliuose, taigoti priešingose filosofijose, išsiviję ir Lietuvos žmonės esame susvetimę. Kaip tada piemeniai per Nemuną svaidėme nedraugiškas frazes iš išdykumo, dabar pana-

šiai pravardžiuojamas iš nusivylimo: Lietuvos žmonės mums yra apatingi egoistai, nenorintys tvarkytis aplinkos ir laukų, kad jiems viskas būtų padaryta ant baltai užtiesyto stalo; išeiviai yra pasiturintys neišmanliai, beveik „auksiniai kiaulės“, kurias leidžiama išnaudoti. Šios „išminties“, kuri dažnokai girdime, neverta slėpti, nes ji nenuslepiamai egzistuoja.

Kiekvienas menkos vertės augalas yra gajus. Požeminis šaknims šliaužia visas puses ir užgožia aplink. Menkos vertės emocijos taip pat greitai plinta, užtvindydamos išstisus visuomenes. Mikelinsko cituotos mintys sako, kad emocijoms anojame pusėje klesti aplinka buvo paruošta. O iame galvojime atskiedė idealizmo ir tikrovės susidrimas. Lietuvos žmonės siuvaizdavome tobulais kankiniais, tačiau patyrėme, kad dažnai glostomam kankiniui retkarais sušiuurkštėja plaukai. Priespauda, baimė ir kančia, romantika, sentimentalumas ir pertemptas labdaringumas lygiai pakenkia žmogaus mstyui.

Kai pasitraukėme vakarus, lietuvių visada pasitikdavome. Jei svetimo miesto stotyje, gatvėje, minioje išgirdavome lietuvių kalbą, puldavome ten lyg prie savo šeimos nario, pasiruošę glabesiuotis, keisdavome žiniomis apie darbus, butus, apkalbėdavome tarptautinai, siūlydavome arba prašydavome pagalbos. Ir mažai kada apsiuylėme. Ši savo nuotaiką nepamiršome iki dabar. Mūsų vaikai taip

patartinasi prieš nepažįstam lietuvių galimą oro uostuose, greitkeliuose, poilsio vietose. Kiekvienam lietuviui laikme angelu, o vis Lietuvai — dideliu angelynu. Tačiau pavasario elegancija gamtoje virsta žiemos grubumu, o gyvenimas žmogaus nuotaikoje sukuria nuostabių variantų.

Tomas Venclova taria: „Istorijos svoris labiau slegia lietuvių, negu vengrų, čekų ar slovakų (suabejojau nebent dėl lenkų). Lietuvos istorija — labai neprasta, nekasdieniška, nepažįstama jokiems kitiems. Ji tarytum sukirpta pagal didesnio krašto metmenis; ji tokia pat dramatiška ir spindinga kaip Švedijos ar netgi Rusijos. Be to, jai nestinga asimetrijos, nelogiškumo, keistybės ir absurdo. Ji neretai pažeidžia kontinuiteto ir tikimybes dėsnius“ (Draugas, 1991.05.04)

Istorija, nestokojanti asimetrijos, Lietuvai atnešė komunizmą su ekonominiu, moraliniu, kultūriniu, ekologiniu, politiniu bankrotu ir tautos išprievartavimu, kaip išvardino J. Mikelinskas. Istorija bloškė per Atlantą ar net toliau išeivijai, o laukiniam Sibiri šventino, žmoniškumam tempė lietuvių ir kitų tautybių nelaime. Dvidešimtajame amžiuje istorija vieną kartą pasodino civilizaciją ir primityvų barbarizmą, iki šiol išlikus rusų tautoje.

Mes žvilgsniuose iš ten

Pažįstama vokietė, Amerikoniškai atgabenta karo maršalė, po ilgesnio pabuvojimo šiame krašte nuvažiavo

Vokietijon pasižvalgyti. Gr žusi pasakojo: „Nebenoriu ten! Žmon s retai maudosi, retai valo drabužius, tod l autobusuose, tramvajuose baisus prakaito tvaikas. Ir dar kvepalais išsišlakst ! Ar sivaizduojate, k reiškia kvepalais atskiestas prakaitas? Vos išsilaikydavau nealpusi. Ten daugiau nenoriu!"

Tokios smulkmenos lietuvi tautos ir jos išėivijos neskiria. Savo krašte mes gal tume pak sti prakait , net su muštardos kvapu pamaišyt . Principiškesni spygiliai erzina vienus ir kitus, nors tie spygiliai virs tik spygleniais, jei daugiau bendrausime.

Lietuva nusivyl , kad išėivija n ra tokia turtinga, kaip atrod . N ra aukso ir milijon , tur jusi nuraminti valstybines ir priva ias finansines problemas. Tiesa, kai kurie ia turime prabangiškesnius butus ar namus, valgome virš cholesterolio rib kas sveika ir nesveika, bet retai ar visai nelankome oper , simfonini koncert , pasaulini sporto žaidyni , neperkame knyg , tad ir esame jiems „neišman l s auksin s kiaul s". (Primintina, kad ir Lietuvoje šiuo metu teatrai nebeužpildomi, koncertai nesulaukia klausytoj , neperkamos knygos. Bet apie tai dar nesp ta ar nenorima sis - moninti.)

Vienas bi iulis aprodin jo sve iui iš Lietuvos nemaž amerikie i spaustuv . Sve ias pasiteiravo, kiek ta mon samdanti nuolatini dailinink . Labai nustebo atsakymu, kad nei vieno nes . Sve ias patikslino: „Tokioje Lietuvos spaustuv je

darb estetiškai priži r t keliolika dailinink ". V l akibroktas Amerikai ir mums — neturime nuovokos apie men , nors Lietuvos spaudiniai, b rio dailinink dailinti, n ra tokie dail s, kaip amerikietiški.

Palieskime išėivijos nekilnojamojo turto ieškinius. Štai vienas pavyzd lis. Apie 1938 vienas teisininkas baig Kaune statytis nam . J 1941 istr m Sibiran, o žmona su vaiku 1944 pasitrauk Vakarus. Nam nacionalizavo, jame apgyvendino ruso pulkininko šeim , visk apardžiusi , apgriovusi . Rusams išsik lus, Kauno miestas nam pardav lietuvi šeimai, kuri savo darbu ir l šomis panakino rusiško uragano padarinius. Išgyven ten virš dvidešimtmio, k l si provincij ir nam pardav kitiems. Išėiv s vaikas, šiandien jau perženg s šešias dešimtis, stengiasi jam priklausant nekilnojam turt atsiimti. Nam pirkusieji iš Kauno miesto savivaldyb s ir j aptvark yra skundžiami teismui. Iš j ieškoma finansin kompensacija už svetimo turto pardavim , kur buvo teis tai sigij iš Kauno miesto.

Išėiviai gobšuoliai. Išėiviai pl šia varge besik rusius Lietuvos žmones.

Tai žvilgsnis iš ten mus, kai negalima atrasti nei pradžios, nei galo tiesos ir teis s. Panaši vyki yra aps iai. Kai kininko palikuonys iš kol kio paima savo žem , tiesiogiai gal nieko nenuskriaudžia. Bet kaip galvoti apie atvejus, panašius pasakot ? Išėivio šeima buvo grubiai suniekinta. T vui Sibiras,

motinai b gimas nuo panašaus likimo; šeimos gyvenimo sunaikinimas; turto netektis. Ar nemoralu, neetiška, neteisinga, nelegalu, kai ieškoma to, kas buvo pagrobta? Iš kitos pusės, ar neskaudu šeimai, kuri miestui sumokėjo nustatytą kainą, išvalius taršą, sutais apgriautas sienas, klupsiomis išgramdę pritryptą parketą, o šią dieną yra kaltinama svetimo turto pardavimu? Išeiviai gobšuliai?

Ten keistai atrodo kai kurie mūsų „specialistai“. Kai tik buvo paskelbta nepriklausoma Lietuvos valstybė, kažkokių būdų ten pasipylė eilė negirdėtų vairių sričių „specialistų“. Plačiaisiais žodžiais jie ten diktavo mokslus, jokios specialybės nesigiję. Lietuvos žmonės atrodė, kad juos laikome bemoksliais. O tai buvo nerimtą apsimetimą, likenksmingi pokštai.

Kartais esame sunkiai šifruojami ir politikoje. Štai Vliko atvejis. Prieš trejus metus jo pirmininkas Gotlando saloje rado kalbą su labai vairiais žmonėmis iš Lietuvos. Bet po Lietuvos valstybės oficialaus atkūrimo jis dar ilgokai vengė ją vadinti nepriklausoma. Tai gana painus istorinis susimazgymas.

„Santariečiai-šviesiečiai“ mintys ne visuomet sutampa su nuomonėmis, sitvirtinusiomis išeivijos bendruomenėje — taip apie save kalbą santariečiai-šviesiečiai (Draugas, 1992.07.25). Jau prieš tris dešimtmečius ryškesni veidai susidomėjo Sovietų Sąjungos kultūrine ir valstybine linija. Pradžioje gal vien smalsumo skatinamas dėmesys

pradėjo gyti lyg pritarimo atspalvą, ypač puslapiuose ir viešuose ryšiuose su okupuotos Lietuvos oficialiais, KGB gabiajai vairuojamais, asmenimis. Tie okupuotos Lietuvos oficialūs asmenys ir tie KGB vairuotojai aiškiai žinojo, kas vyksta. Kiti Lietuvos gyventojai nesuprato, kad tartinūs ryšius palaiko tik su „nuomonėmis, sitvirtinusiomis išeivijos bendruomenėje“, nesutinkamais. Juos palaikė visos išeivijos atstovais. Anuo metu, kai santariečiai-šviesiečiai pradėjo svarstyti Lietuvai autonomijos stovio pakankumą, kai iš savo kalbų bei rašinių braukinėjo okupacijos žodį, jie atrodė mažai kuo geresni už ankstyvomis ekskursijomis Lietuvą traukusius bimbinkus. Koki rezultatai jie pasiekė šiuo painiu narpliojimu, paaiškės tik po gero laikotarpio. Dabar, kai paskutiniuose Akiraiki numeriuose jie aiškiai pasisako už „kairįjį“ susigrupavimą Lietuvoje, jų pozicija yra normali politinio gyvenimo dalis. Kiekvienas turime teisę pasisakyti, jei norime ir už kairįjį norime.

Turime „reorgus“. Dedukcijos keliu turėtumėte ir „orgai“. O kaip su „neorgais“? Kaip su tais, kurie vengia ir vengia bendro darbo, bendros aukos? Kokius „neorgus“ tikėtumėte ir dalis santariečių-šviesiečių elitų? Sunaikinto lizdo laisvai skraidantis širšas vistiek yra pavojingas. Kaip su sukompromituotais marksistiniais praėities asmenimis, kurie veržiasi Lietuvai diktuoti? Jiems užtektų nuoširdaus atlaidumo be jokių sostų ir aukštumų.

K mes ži rime?

Kiekvienas žmogus yra kitoks. Kitokios yra akys, skirtingi pastebėjimai. Vis t pastebėjim nesuregistruosime, jie visiems nebus teisingi. Net ir paukšius, gr žušius pavasar iš šiltesnio žiemojimo, ži rime su didoku smalsumu. Ar ne panašiai dabar žvalgosi dvi tautos dalys?

Tiesa, kad ne kiekvienas, atvyk s ia iš Lietuvos, yra vertas mielaširdingo d mesio. Gal blog polinki , gal blogos takos paveikti pikti narsuoliai visada nuskamba pasikartojan iais aidais. Suprantame, nors ir nemalonu mums ia, kad Lietuvoje organizuotus apipl šimus, net žudynes atlieka nuos dos, atsiskiusios žmogaus bruož . Ta iau Lietuvoje yra ir tokie reiškiniai , kuriuos ži rime su baime ir iš nuostabos pe ius tr k iodami. Štai k sako socialdemokratijos esm s nepamet s socialdemokratas Jurgis Bielinis:

„KPSS, KGB dar deda daug pastang ir l š , kad išlaikyt rekonstruot imperij . Komjaunimo, partijos sekretoriai, aktyvistai tapo prekybininkais, bankininkais, bendrovi vadovais, o Nepriklausoma Lietuva jiems ne prie širdies. (...) Buvusioji KPSS virto LKP, LDDP, LSDP ir laikosi valdžioje. Juos visus vienija didel neapykanta Landsbergiui, jo atakliam kursui atkurti demokratin Lietuv . (...) Vartosi sen j socialdemokrat kaulai, nes dabartini LSDP darbai nesiderina su j žodžiais”. (Darbi-

ninkas, 1992.08.07).

Tad ir stebim s nomenklat ros žmoniai nekuklumu ir beveik akipl šiškumu. Niekas, iš sp st paspruk s, t sp st paspend jo tuo jau pat sve ius nekvie ia. O buv aukšti komunizmo oficialai reikalauja, kad tauta, kuri jie eng , šiandien juos sodint vyriausyb s ložes.

Nors ir žinome, kad kai kurios gyvat s neturi nuod , ta iau vengiame kiekvienos, ger sias nuo pikt j sunkiai skirdami. Kai eng jas, save gelb damas, staiga virs ta dekoruotu demokratu, jo šuolyje daug politin s elegancijos ne ži rime. Ypa jei tasai naujas demokratas užsienyje teršia savo krašt . Elegancijos pripažinti neskubame ir kai kuriems Lietuvos „herojams”. Manytina, kad išsireklamav komunistai, nenor atrodyti akipl šomis, ypa tie, kurie jau suskubo Lietuv užsienyje išpeikti, tur t kelerius metus ramiai pas d ti. Jie žmoniai gal nesuimdin jo, netard , nekankino, nežud , ta iau vistiek buvo taut naikinusios sistemos dalimi. Jei šienpj v mašina netur t menk varžteli , spyruokli , sraigtuk , jos peiliai neatlikt paskirties. Mažos detal s buvo reikalingos ir bolševikiniam siaubui.

Akipl šiškumas sukuria nemaloniais reakcijas, svaidym si purvais, net deputat kaukštel jimais deputat žandus. Tautos nemok jimas susikalb ti ir komunist palaikoma networka mus labai nemaloniai veikia.

Vienokios ir kitokios „transformacijos“

Keli pastebėjimai iš vieno ir antro kranto mūsų skirtum neišsėmė. Laiko ir vietos didelis srovės našos susitvėrė du pasauliai. Todėl ir politinė ideologija bei kultūra Lietuvoje bus iškreiptai matomos ir interpretuojamos, kol mūsų krašto žmonės neprasiprįš, kad šalia buvusios Sovietų Sąjungos yra dar kažkas kita.

Buvodami svetur, niekada nesijausime ir nebūsime laikomi lygiais su Lietuvoje gyvenančiais. Ciceronas yra iškilmingai pareiškęs, „Civis Romanus sum“ (esu Romos pilietis). Mes galime kartoti, „Civis Lituanus sum“, tegul vien žmonės, nebūtinai valstybės pabrėždami, bet kad tauta likt vienalytė, jai yra reikalinga viena erdvė.

Ką reiškia politinė transformacija Lietuvoje? Mums yra lengva atsakyti: norime pilnutinės demokratijos. Pilnutinės demokratijos, ne pagoniškos. Pagoniškoje neegzistuoja šeima. Ten yra tik „human reproduction“ sistema, kurioje kiekvienas yra žudomi prieš gimimą ir po gimimo, kaip buvo Kinijoje, Pearl Buck aprašytoje, kaip šiandien yra Jungtinės Amerikos Valstybės.

Ar mes galime kokios nors transformacijos Lietuvoje siekti? Buvęs Vliko pirmininkas neseniai pareiškė: „Tikiu, kad pagrindinis didžiųjų politinis partijos, kaip Krikščionys demokratai, Tautininkai, Socialdemokratai ir galbūt taip pat teritoriniai sąjūdžiai toliau iš savo veiklų ir kartu susijungs su

Lietuvoje esančiomis ar atgimstančiomis analoginėmis grupėmis. Kitos rezistencinės ar kovotojų partijos savaime aiškiai turės savo veiklą užbaigti, kadangi jų efektyvumas yra užsibaigus su nepriklausomybės atstatymu“. (Dirva, 1992.08.06)

Ar tai tiesos yra. Tai ar mūsų gyvenimas jau tapo tik vandens paviršiuje besisupančiu burbulu? Ar Lietuvos valstybės atkūrimas jau sunaikino? Apie tai verta pagalvoti. Bet juk sakoma, kad motinos lopšinė lydi iki grabo. Ar tuos, kurie yra kilę iš Lietuvos, ar tuos, kurie ją gimė, bet ištvėrė, gavo lietuvišką nuovoką, „motinos lopšinė“ jau užmigdė?

Ta politinė transformacija nebus staigi, jei net ji ir aktyviai sijungsimė. Tai jau šiandien vidurykiemo stovi ir laukia jautis. Laukia, kada ji iupsime užrag. Tai rinkimai spalyje. Manau, kad mums tikėt juos sivelti.

Kaip?

Anksčiau cituotas Jurgis Bielinis Darbininke ne tik nusiskundė, bet ir prašė, kad Lietuviai atvyktų bent šimtas rinkiminiai darbuotojai. Tie darbuotojai, mano manymu, nebūtinai privalo atsistoti aikštėse ir kryptingai. Jiems būt darbo patariant, reklamas ir laikraštinius straipsnius paruošiant, gal vienur kitur ir pakalbant.

Spauda yra demokratijos viela. Tad ir burkimės jos artumoje. Lietuvos laikraščiuose talpinkime apmokamus pranešimus, kuriais populiarintume ne tik pačią demokratiją, bet ir jai dirbti žadančius kan-

didatus. Pranešimus duokime ir Respublikai, ir Opozicijai, ir kitiems panašioms leidiniams. Skaitytojai šalia dabartinės administracijos nekinimo teuzmeta ak ir kitoki medžiaga. Gal susimstys. Redakcijos netalpina? Tai koki diktat r tie laikraščiai reprezentuoja, neigdami padoraus žodžio laisvę?

Nepagailkime darbo ir pinigų. Kai išblės pavojaus gaisras, demokratijos mintį gal sime brandinti l tesniais b dais, panašiais praeito pavasario labai reikšmingą „laisvę“ fondo savaitę Lietuvoje.

Kultūros transformacija? šiame dirvone taip pat pilna dilgalių. Štai koki amerikiečių lietuvių žurnalisto nuomonė turime apie Lietuvos spaudą: „Jokio laikraščio ar žurnalo negali parodyti kokiam kitos tautos žmogui, dar labiau tokiam, kuris šit nusiūnoma apie spaudą“. (Darbininkas, 1992.07.31).

Iš tikrųjų informacinis spaudos Lietuvoje beveik nėra. Tik Lietuvos aidas duoda žini iš pasaulio ir oficialiais pranešimais aptaria vietos vykius. Ten laikraščiai didžiąsias dalis užpildo gandai, kaltinimai, barniai. Tai lyg kaimyni pokalbiai per tvorą. Tiesa, Met žurnalas savo specialiai paskirt atlieka, Švyturys patenkina lengvą skaitinį mėgėjus, tačiau visuomeninio pobūdžio žurnalo nėra nei vieno. Lietuviams didelį žalą davė Aid sustabdymas. Nors tariama, kad jie

buvo perkelti Lietuv ir sujungti su Naujuoju židiniu, bet ten neįau iame jokio Aid kvapo. Naujasis židinys, katalik žurnalas, yra kunig liams pasiskaitymai, daugiausia versti iš kit kalbų. O ten nu jo Aid sukaupia medžiaga, keli šimt skaitytojų dolerin prenumerata ir Aid patirtis. Šiuo metu išėivija jau negali Lietuvai pasiūlyti jokio blaivesnio ir vikresnio periodinio leidinio, išskyrus laisvę ir žymnus Akiračius su Metmenimis. Pasaulio lietuvių paskirtis yra mūsų ryšys ir ten atsisakoma kritiškesnų vykių interpretacijos.

Jei kultūros transformacijai užtekt žodžių, šok iausi patarinėti, — Naujojo židinio leid jus reikia spėti, kad dabartinis formos turinys skaitytojų nepatrauks. Ar jie tokį spėjimą kreipt d mes? Gal ne. Tada skubiau taigoti, kad laisvę žurnal turime praplėsti, padažninti ir j aktyviau skleisti Lietuvoje.

Yra sakoma, kad žmonės daugumoje melstis nemoka; jie tik maldauja. Gal ir mes Lietuvos problemas ne sigiliname, tik beprasmiškai plepame. Aš ia bandžiau išsirtarti be melo, be perdėjimų, be dirbtinum tik apie tai, kas man atrodo šiandien yra aktualiausia. Amerikiečiai turi gražų priežodį — sun never sets on a legend. Man Lietuva visuomet buvo graži legenda ir kiekvienas žodis tuo adresu siekia jai daugiau šviesos.

Vytauto Volerto paskaita, skaityta šios vasaros Lietuvišk studijų savaitėje, Dainavoje.

APIE SVETIMAS ARMIJAS IR KARALIAU I

PILYPAS NARUTIS

Džiaugiam s, kad paskelbtuose Lietuvos seim rinkimuose 1992. X.25, pirm syk bus renkami laisvos, nepriklausomos Lietuvos atstovai. Tikim s, jog Lietuva bus atstovaujama demokratiškai išrinkt laisvos Lietuvos atstov .

Dabartiniai, esamieji deputatai buvo rinkti pagal Maskvos statymus, pagal 50 met nuo Lietuvos okupacijos siamžinusi tvark . „Ar tai apgaul , ar neapgaul ?“ — buvo sp liojama anuo metu, kai Gorbaiovas, paskelb s „glasnost“, leido Soviet S jungos rinkimuose išstatyti, ir rinkti, ir nekomunistinius kandidatus. Nekomunistiniai kandidatai? Tai skamb jo keistokai — tai buvo to meto sensacija. Lietuvos disident dalis, kurie, pasinaudami „glasnost“ nuotaikomis, jau kalb jo viešiau ir dr siau, rinkimus vadino apgaulingais, neteis tais ir j rezultatus — niekiniais. Tai buvusi Lietuvos partizan nusistatymas, kai už n jim balsuoti, žmon s buvo tremiami Sibir . Terleckas neleido sav s kandidatų rinkimuose išstatyti (nors v liau gail - josi), nebalsavo ir si l kitiems nebalsuoti. Iškilo S j dis. Balsavimo priešrinkai, nepasitik dami rinki-

mais, nepasitik jo ir S j džiū, argumentavo, kad Soviet armija stovi Lietuvoje, kad KGB dar veikia, kad Maskva tik nori pademonstruoti Vakarams apgauling demokrat - jim Soviet S jungoje.

Bet — su Maskvos palaiminimu ir Maskvai rinkti atstovai — pasirod es atstovai Lietuvos ir atsiskyr nuo Maskvos. Tai buvo to meto pasaulinis stebuklas. Wall Street Journal sid jo net Fatimos Marijos pranašystes, kaip vienintel žmogaus protu prieinam t vyki paaiškinim .

Daug dalyk per paskutinius metus keit si: Lietuva tapo nepriklausoma, KGB dingo iš Lietuvos (Lietuvoje oficiali KGB staig jau n ra). Bet kai kas, kaip buvo taip ir liko: svetimos armijos Lietuvoje dar tebestovi su visu savo paj gumu.

Kieno tos svetimos armijos? Kiek svetim kari yra dabartin je, nepriklausomoje Lietuvoje? Kod l tos armijos Lietuvoje stovi? Ar yra pateisinami atsakymai šiuos klausimus?

Vilniaus Elta 1992 m. liepos 29 skelb : „Šiaur s Vakar kariuomen s soviet armija geografiniame-administraciniame žem lapyje

buvo žymima kaip Pabaltijo karin apygarda. Ji vald Lietuvos, Latvijos ir Estijos respublikose bei Kaliningrado (Rusijos Federacijos administracin teritorin priklausomyb) srityje dislokuotus dalinius, kurie nuo ši met pradžios priklausio Rusijos jurisdikcijai. Ši met pradžioje Lietuvoje buvo 35,000 šios armijos kariški. Maskva teigia išvedusi 3,800, ta iau Lietuvos krašto apsaugos ministerijos duomenimis per t laik nelegaliai atvežta apie 1,500 kareivi ".

Tai soviet armijos, kurios 1945. VI. 15 Stalino sakymu okupavo Lietuv. Jos ir dabar tebestovi. Stalino neb ra, neb ra kam jas iš Lietuvos atšaukti?

Jelcinas laisvajam pasauliui aiškina, kad šitos armijos esan ios dabar Rusijos armijos. Vadinasi, „ta pati panel, tik kita suknel“. Jelcinas tas Rusijos armijas vadina neokupacin mis ir pasisako nor s jas iš Lietuvos išvesti, bet... šiuo metu es labai daug kli i. Jis kaltina, kad Lietuva — nerealist ir norinti per daug greit tas armijas iš Lietuvos išmesti.

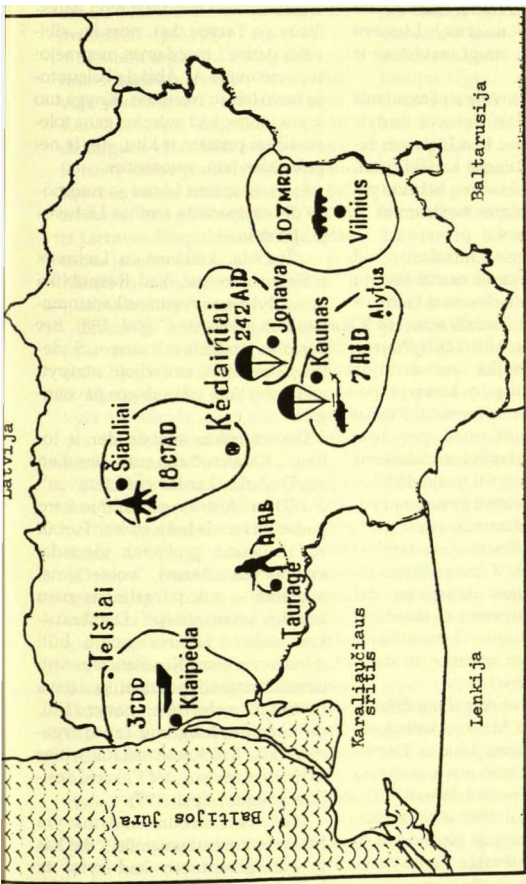
Kas žino iš tikr j, kiek soviet kariuomen s dar yra Lietuvoje? Maskva nesileidžia patikrinti. Lietuvos ir Rusijos valstybinii delegacij derybose rugpj io 11 d., Elta užraš Rusijos delegacijos pirmi ninko V. Izakovo pasisakym : „Rusija si lo šiais metais išvesti 11,000 kari , 1993 m. - 7,000, 1994 m. - 17,000. Sud jus visus V. Izakovo skai ius, gauname — 35,000 kari , kuriuos V. Izakovas disponuoja

Gretimame puslapyje: užsienio spaudoje rastas žem lapis, kuriame rodomas Rusijos kariuomen s paskirstymas Lietuvoje.

išvežimui iš Lietuvos. Akivaizdus skirtumas tarp Maskvos ir V. Izakovo oficiali tvirtinim . Izakovas pamiršo ir nebemini 3,800 išvežt j kari ! Ar tie 3,800 kari jau v l sugr žo? Vadinasi, Maskva taip klastingai sugeb jo infiltruoti naujus karius Lietuv , kad Lietuvos apsaugos ministerija sugeb jo sukai iuoti, kad nelegaliai atvežta, tik 1,500 kari .

Buvojant Lietuvoje birželio m nes , teko susitikti su kaimo žmon mis ir su miestie iais. Kalbos apie soviet armij buvo kasdienin tema. Svarstant dabart ir ateit , kiekvienas išsakydavo troškim : „...O, kad gal tume išvaryti iš Lietuvos armij !.. — viskas kitaip klostyt si“.

Užklausus, kiek tos svetimos armijos ia Lietuvoje yra, rodin jo, kad Lietuvoje esama 90,000 kari , o prie j reik t prid ti dar ir j šeimas... H. P., kraštotyrininkas, (praš jo pavard s neminti) man pasakojo apie didžiuosius, karinius oro uostus, didžiules požemines l ktuv sl ptuves, esan ias tarp Šiauli ir Radviliškio, o netoli nuo Vilniaus didžiuosius raket nusileidimo takus. H. P. nuomone, derybose su Rusija, jei apskritai ir kokios nors rimtos derybos išsivystyt , svarbiausiu objektu bus karini oro uost nuosavyb . H. P. nuomone, jei Rusija ir pasiimt visus karius, bet„taikos išlaikymo sumetimais“

LIETUVOS RESPUBLIKOJE ESANČIŲ RUSIJOS ARMIJOS DALINIŲ PASKIRSTYMAS

	Parašutinininkų div.		Transp./naikintuvai
	Jūros aps. div.		Helikopterių plk.
	Tankų divizija		Greito puolimo div.

savo žinioje pasilikti esamuosius karinius oro uostus, Lietuva negalės jaustis saugiai, savistovai ir nepriklausoma.

Kalbantis Lietuvoje su žmonėmis pajuntamas giliai lietuvi širdyje glauds skausmas, kad Lietuvos žemimando svetimj kariški batai, suprantamas kiekvieno lietuviu pašmonje slypintis netikrumas ir net baiminimasis.

1992.V.14 Lietuva nubalsavo, kad Rusijos dispozicijoje esanti soviet kariuomenė būtų išvesta iš Lietuvos 1992 metais. O Rusijos atstovas V. Izakovas, (Elta, VIII. 12), tytojasi: „Lietuva pateikne armijos išvedimo grafik, o kareivi pakrovimo vagonus termin. Rusijai jis nepriimtinas, nes per tok laikotarp išvedamiems daliniams ne manoma paruošti nauj dislokavimo viet, pastatyti gyvenam nam, sukurti infrastruktūr ir t.t.“

Pirmosios oficialiosios derybos rugpjūčio 11 d. Vilniuje tarp Lietuvos ir Rusijos delegacijų d l okupacinės kariuomenės išvedimo iš Lietuvos baigsi komunikatu: „Derybos vyko atviroje ir dalykiškoje aplinkoje“.

Ar kas laimėta? Ar galime džiaugtis tik tuo, kad Maskva kalbėjosi?

Buvojant Kaune Liudas Dambrauskas teik man savo parašyt knyg — „Žvilgsnis dabart“. Toji „dabartis“ tai 1998-1991 metai. 230 puslapiai knygoje labai domi šito laikotarpio apžvalga. Tenka žavėtis ne tik autoriaus plunksna, literatiriškais gabumais, bet ir jo veržlumu. Iš knygos sužinome, kad

Dambrauskas kandidatavo Aukščiausiaj Taryb, bet, nors ir „sibiirišk patirt“ tur damas, neprajo: toje vietovje A. Abišala balsuotoj buvo labiau vertintas. Knyga tuo ir yra domi, kad autorius gana tolerantiškai pristato ir kit, net ir nepalankias jam, nuomones.

Š kart mums domi jo nuomond l okupacinės armijos Lietuvoje. Jis rašo:

„Žinoma, kiekvienam Lietuvos piliečiui norėtisi, kad Respublika apsisvalyt nuo svetimos kariuomenės su kuo greičiau...“ (psl. 198). Bet kartu jis išreiškia ir baim: „Sudtingoj politin j situacijoje tampyti stipmant li t už uodegos pavojingą“.

Dambrauskas svarsto dar ir toliau: „Karaliau iaus sritis šiandien yra Damoklo kardas virš Lietuvos“ ... „Deja, Antrojo pasaulinio karo padaryta žaizda lieka atvira. Turb t Karaliau iaus problema vienodai svarbi pranczams, vokiečiams, anglams — juk tai galingas rus kumštis kaiminystje“. Dambrauskas siūlo: „Lietuva galėtų būti iniciator si lant Karaliau iaus srit demilitarizuoti, paversti j laisva teritorija, prižiūrėta, pavyzdžiui, dešimt met Jungtini Taut organizacijos. Kol Karaliau iaus srities karinis bazis bus, tol Vakarai nesijsaus saug s“ (psl. 199).

„Kai kam atrodo, kad jos yra Maskvos kontroliuojamos... Bet kas gi gali garantuoti, kad rytoj ta kariuomenė neims veikti savarankiškai? Gali atsirasti koks nors rusiškasis Želigowskis. O tokiu

atveju Maskva gal vaidins nekalt avin l..." (psl. 197).

Skaitant ir girdint tokius d l sve-
timos kariuomen s buvimo Lietu-
voje pasisakymus darosi neramu.
Kai Lietuvos nepriklausomybe
džiaugiasi visas laisvasis pasaulis,
lietuvi džiaugsmas yra apsiniau-
k s. Nenorime b ti pesimistais, bet
matome, kad gr sm lietuvi tautai
ir Lietuvos Respublikai did ja. Ma-
tome jau ženkl , kad Lietuva yra
Maskvos alinama ir stumiama
„demokratine" vergov ?

Lietuvoje artinasi nauji rinkimai
Lietuvos Respublikos seim . Ofi-
cialiai tie rinkimai jau nediktuojami
iš Maskvos. Bet vis tiek savaime
kyla klausimas, kiek šie rinkimai
yra laisvi, esant krašte svetimai
kariuomenei?

Koks skirtumas tarp deryb , ku-
rios buvo tarp J. Urbšio ir Moloto-
vo 1939 spalio 4 d., ir deryb vest
dabar, 1992 rugpj io 11 d. Vilniu-
je, tarp . Stankevi iaus, Lietuvos
atstovo, ir V. Izakovo, Rusijos atsto-
vo? Tada buvo kalbama apie armij ,
kuri tuo metu vadinosi soviet . Da-
bar kalb ta apie t pa i armij , tik
ji vadinama — Rusijos. Skirtumas:
tada toji armija buvo už Lietuvos ri-
b , dabar ji yra Lietuvoje. Skirtu-
mas: Tada Molotovas skubino, sku-
bino..., Urbšys band delsti, delsti...,
dabar . Stankevi ius perduoda
tautos reikalavim — išvesti armi-
jas 1992 metais, o Izakovas atsako
— tai ne armijos išvedimo grafika,
o kareivi pakrovimo vagonus ter-
minas... nepriimtinas...

Kuo tokios derybos gali baigtis?

Jau turime iš Urbšio laik istorini
pavyzd ir pamok . Šitoji praeities
patirtis skaudžiai liudija dabartinio
Rusijos elgesio galimybes. Jei Jel-
cinas pasmerkia Stalino užgaidas,
kod l jis seka Stalino p domis. Jel-
cinas giriasi ir bando tikinti pasau-
li, kad jis žengia demokratinu ke-
liu. Visi priima Jelcino kov už de-
mokratij Rusijoje kaip ties . Ta iau
Lietuva t Jelcino pastang visai
nejau ia. Ir ne tik nejau ia, bet
aiškiai mato, kaip Jelcinas išnaudoja
demokratin laisv ir piktnaudžiau-
ja nepriklausomos Lietuvos sava-
rankiškumo teis .

Maskva nepateisinamai vilkina
okupacin s kariuomen s išvedim
iš Lietuvos, ir net kaltina Lietuv ,
kam ji norinti taip greit okupacin
Maskvos kariuomene išvaryti. Yra
aišku, kad tas, kas paveld jo sovie-
t gali ir kariuomen , yra atsakin-
gas už visus nuostolius, padarytus
lietuviu tautai ir Lietuvos valstybei
per 50 met . Visi, susir pin atsta-
tyti nualint Lietuv , padeda vargs-
tantiems Lietuvos žmon ms huma-
nitarine pagalba. Soviet kariai ir j
šeimos, tur j pirmenyb ir privile-
gijas Lietuvoje ištisus 50 met , ir
toliau nori kuo ilgiau gyventi Lie-
tuvoje.

Visai nepateisinamas Maskvos
kariuomen s laikymas ir Karaliau-
iaus erdv je, kuri yra istorin
Lietuvos žem . Maskvos noras tu-
r ti nauj „lang Vakarus", tik jau
š kart „demokratiškai", jei nieks
nesipriešins, yra daugiau negu ž -
lus. .. Petras Žiaurasis prakirto lan-
g Vakarus, užkariavo ir pastat

Petersburg . Jelcinas nori dabar tur ti ir Karaliau i , o tuo pa iu tur ti ir Lietuv savo „globoje“.

Iki šiol Jelcino ir jo Maskvos planotoj pastangos t ra tik „politinis mandagumas“ — neatsisakyti der tis. Der tis su Lietuva tam, kad laisvasis pasaulis matyt nuolatin „ger vali " ir svarbiausia, „demokratišk vali " — taikiu b du kalb - tis. Maskva laukia, kol Lietuva ekonomiškai bus nualinta ir žmon s pavargs. Priedo, Maskva nuolat „r pimsis“ gyvenan i Lietuvoje rus gerove. Per 50 met Stalino ir vis kit despot Maskvoje buvo sakyta Lietuvoje rusus laikyti „didžiaisiais broliais“ ir jiems buvo taikomos visos aukš iausios privilegijos. Dabar Maskva priži r s, kad kolonistai rusai, gerai Lietuvoje sik r , toliau gal t išlaikyti savo pirmenyb prieš nuvargintus lietuvius, pirmenyb , kurios rusai Lietuvoje jau ir taip turi su kaupu.

Maskva žino, kiek Lietuva yra ekonomiškai priklausoma nuo Rusijos: gazo ir naftos kraneliai nuolat bus sukini jami.

Ilgesnis Rusijos kariuomen s buvimas atstums priva i laisvojo pasaulio firm nor Lietuvoje investuoti. Ilgesnis kariuomen s buvimas skaldys lietuvišk j visuomen . Visada atsiras „realiai“ galvojan i ir manan i : „Išrinkime palankesnius Maskvai, geriau susider sime su Maskva“. Ir toki ilgainiui gali gaus ti.

Naujasis Maskvos noras „demokratiškai“ Lietuv pavergti yra didžiai gr smingas. Maskva lauks,

kol patys Lietuvos gyventojai pavargs, nebesipriešins, o tada gal panor s ir v l sijungti. Tai naujos uzurpacijos kelias.

Politiniai kaliniai gali labai gerai prisiminti, kaip susipešdavo uždaryti kaliniai, sukimšti vien patalp , pusbadžiai, ligoti ilgesn laik : neišvengiamos intrygos, tarin jimai, nepakentimas vieno kit silpnybi . Tas pats ir su Lietuva. Jei Maskvos kariuomen pasilikil ilgesn laik , Lietuva prad s jaustis izoliuota, demoralizuota, nelaisva. Jei normalia draugyste — valstyb s su valstybe, kaip dabar vyksta su Danija, — reikia džiaugtis, tai š kart Lietuvos nukrypimas Maskvos pus iš nuovargio ir kantryb s stokos, b t Lietuvai praž tingas amžiams. Kariuomen s laikymas išreiškia Maskvos nor , kad Lietuva likt jos verge...

Lietuva visa tai mato, Lietuva ginasi. Net stebim s, kad Lietuvos vyriausyb iki šiol t kov veda nepavargdama.

Ta iau ia vien Lietuvos pastang neuženka: ia turi sikišti ir pasaulio valstyb s. Dabar mes, kit valstybi pilie iai, tur tume sukrusti ir atkreipti ypating d mes aiškiai matomas, iš Soviet S jungos paveld tas, dabartin s Maskvos imperialistines užma ias.

Karaliau iaus (Kaliningrado) srieties karin s baz s yra didžiausia karin gr sm visam laisvajam pasauliui. Jei Maskva nori parodyti,

---

Nukelta 66 psl.

MOKSLININKAS SVETIMOJE APLINKOJE

ANTANAS MUSTEIKIS

vadas

Kartais sakoma, jog Amerikos gatvis auksu grstos, bet naujasis ateivis atranda, kad jos visai negr stos, ir jam pa iam, ko gero teks jas gr sti. Tai, žinoma, nu-dailinta tikrov , ta iau ir m s iš-vietint j bangai (pokario atei-viams), nors ji išsilavinimu bei išsi-mokslinimu pralenk vidurkio amer-rikiet , teko prad ti pragyvenim nuo paprast darb . Išimt sudar tik dvi profesijos — medicina ir inžinerija, kuri atstovai gana greit susilygino su savo kolegomis nau-jai adoptuotame krašte. O mokyto-jams teko prad ti nuo mažiausios pakopos, kol sigijo amerikie i aukštosios mokyklos laipsn , bet ir po to Jungtin se Amerikos valsty-b se vis tekdavo atrasti „nauj Amerik ".

Profesinio prisitaikymo tema sve-timoje aplinkoje vargiai sprau-džiama mokslinius r mus. Yra pa-vojus savo patirt laikyti visuotine, kai iš tikr j ji gali b ti ypatinga, išimtin , subjektyvi. Yra patogų, ieškant paguodos bei katarsio, savo sand r su profesijos kolegomis ap-spr sti vienašališkai, galim kalt suver iant kitiems, kai neutralus

sankir io steb tojas priežas i ieš-kot abiejose pus se. Yra pagun-da profesinio prisitaikymo d mes paversti skund puodeliu. Yra pap-rasta ir prasta daiktus vertinti iš sa-vos kult ros perspektyvos, bet kul-t r sankryžoj tai ir yra bene di-džiausia šališkumo k lgrinda, mokslin vežim l ver ianti nuo tie-saus kelio klampyn .

Kita vertus, yra dvi priežastys, kurios šias paklaidas sumažina, jei neprašalina. Pirma, jau pats pavoj numatymas galima autori vengti j ir nepasiduoti etnocentrin ms pagundoms. Antra, ši tema nereik-alauja, kad autorius b tinau matuot kult ras kaip aukštesnes ar žemesnes ir parodyt savo laiky-sen j atžvilgiu. Tad budrumas ir sau kritiškumas galimas paklaidas, tikiuos, sumažins ligi moksle tole-ruojamo laipsnio, o jausminis at-spalvis nepertemps duomen fak-tiškumo.

ia nebus statistin studija. Di-dži ja dalimi jos duomenys yra paimti iš autoriaus asmenini

---

Dr. A. Musteikio paskaita, skaityta 1992.VII.26 LFB studij savait je, Dai-navoje.

pergyvenim , bet jie taip pat paremti patirtimi kit asmen , kuriuos teko steb ti, su kuriais buvo kalb tasi ar kurie savo patirt tiesiogiu ar atsitiktiniu bei aplinkiniu b du paskelb spaudoje. Bus apsistota tik prie pagrindini profesinio prisitaikymo problem , kuri ryškiausios yra šios: 1) demokratija bei lygyb , 2) didžiuma ir mažuma, 3) nešališkumas ir 4) pragmatiškumas.

Demokratija bei lygyb

Taikytis prie amerikie i švietimo bei mokymo sistemos nebuvo sunku. Visažinio mokytojo autoritetin gumas šiek tiek užleido vietas tik gerai informuoto d stytojo rolei. Iš dalies tai primena Sokrato metod . Paskaitininkas dažnu atveju patampa diskusij ved ju arba moderatori . Tuo b du mokymo bei mokymosi centre atsiduria studentas. Kurso klausytojai b t nepatenkinti ir jaust si ko gero, žести, jei jie netur t progos abejoti, klausti ar kartais ir prieštarauti d stytojui. Visa tai susij su demokratija ir lygybe.

D stytojo polinkis daugiau d mesio kreipti talentingus studentus, kuri k rybinga iniciatyva ateity galina krašto pažang , palengva užleido viet demokratiškesniam poži riui, jog visi studentai yra lyg s, tad auditorijos diskusijose tekdavo nusileisti ligi negabi j bei atsilik li lygio. Tai ir yra viena iš priežas i , kod l priva ios mokyk-

los Amerikoje tarpsta: jos nesitenkina vidutiniškumu.

Diskusijose d stytojas pranta išklaudyti student išvedžiojimus nepertraukdamas, nors neretai jie išeina galulauk , ir svarbesniems dalykams gvildenti gali pritr kti laiko. Tuo b du jis laimi populiarum , ta iau daugiau reikalaujan iam d stytojui ši kaina atrodo per didel . B na atvej , kai studentai jauiasi kone vairuotojo s dyn j. Juk savo mokslapinigiais jie išlaiko mokykl (ypa priva iose mokyklose). Kartais studentai ateina kolegij su mintimi, jog profesorius vis pirma turi rodyti, jog yra vertas b ti profesorium, kol pasiduoda jo autoritetui. Demokratiškumas bei lygyb skatina profesoriaus ir student draugiškum , kuris vis d lto neturi peržengti rib . Draugiškumas neturi pažeisti profesionalumo, reikia b ti ne tik draugišku, bet ir griežtu d stytoju, kurio reikalavimai dideli, j nuomone, europietiški, ir kuris niek neplepa, kad laim t populiarum .

Verta pasteb ti, kad mano netobula fonetika bei akcentas šiek tiek erzino studentus, kol jie tai prato. Kita vertus, ši neigiamyb buvo ir teigiama: studentai buvo priversti atidžiau klausyti, kada buvo kalbama. O terpus svetim kalb išsi-reiškimus ir juos išvertus iabuvi kalb , tikslu paspalvinti vaizduojam situacij , jie labiau vertindavo mano, kaip d stytojo, autoritet , paremt , taip sakant, pirminiais šaltiniais, kuo dažnas amerikietis negal jo pasinaudoti.

Didžiama ir mažuma

Amerikiečiai — didelio krašto gyventojai, ir tas žodis „didelis“ jiems savaime susijęs su griu ar bent mažesniu blogiu nei mažas. Nors ia vis teis s apsaugotos konstitucija ar papildomais statymais, mažumos, kaip ir kituose kraštuose, dažnai yra nuvertinamos ar subtiliais b dais diskriminuojamos. Pokario išvietint j (dipuk) bangos k rimosi laikais WASP (balt j anglosaks , protestant) didžiama aiškiai tebedominavo, jei didžium apibr šime ne tiek žmoniskai iumi, kiek j turima galia. Kaip žinome, vienos mažumos — katalik diskriminacij pralauž J. F. Kennedy, pirmasis katalikas prezidentas JAV, bet privati žmoni laikysena vargiai pasikeit . Tuo metu kursavo anekdotas, kad protestant mas s bijojo, jog toks prezidentas prapl si s Baltuosius r mus du sparnus: vien popiežiui, kit bingo lošimams.

Man teko atsidurti keliagub mažum kategorijoje: nebuvo iabuvis, nei anglosaksas, o ir paioj katalik mažumoj aš buvau „grynorius“ (green hom), kil s iš mažo krašto, kur ir žem lapy vargu surasi. Patartas žyd kilm s antropologijos profesorius, ateivio iš Anglijos, jog amerikie i universitetai pirmoje eil je samdo protestantus ir žydus, o paskutin je — katalikus, sidarbinau d stytoju katalik kolegijoje. Ir ia pagal t pat diskriminacin princip pasijutau es s išskirtinai vertingas. Didžioji

dalis d stytoj buvo ne tik katalikai, bet ir baig katalikiškas kolegijas ar universitetus, o aš buvau baig s sekuliaristin universitet . Tai buvo teigiamyb , teikianti aukštesn reputacij mano kolegijai, kai ateidavo eil specialiai kolegij komisijai vertinti mano mokykl .

Kandidatai d stytojus sekuliarin se mokyklose dažnai yra atmetami d l sitikinimo, jog abortai ar evoliucija yra ne tiek mokslo, kiek nuomoni dalykai. Patys kvot jai manosi es gryni mokslininkai, nepaveikti savo pasaul ži ros. Bet kebliausia, kai pa ios mažumos prisiima didžiumos sekuliaristin pasaul ži r tokiu svarbiu atveju, kuris ypatingai išryšk ja priva i ir valstybini mokykl pasirinkimo potekst je.

Kai savo student auditorij paklausdavau, ar yra pakankamai demokratijos bei lygyb s Amerikos valstybini ir priva i mokykl s - rangoje, gaudavau beveik šimtaprocentin atsak , kad taip. Bet jeigu taip, tai kod l jie ar j t vai privalo mok ti dvigubus mokesius mokykloms išlaikyti (vienus aplamai valstybin ms mokykloms, kitus privaiai pasirinktai mokyklai). Atsakydami tai jie naudojo didžiumos sofizm , jog niekas never ia lankyti valstybines mokyklas, nes yra laisv pasirinkti pagal savo nor . Iš karto jie nepasteb davo, jog valstyb juos laiko pos niais. Tada tekdavo aiškintis, kad ir sekuliaristin tiesa yra tik iš dalies tiesa, kai iš tikr j d stytojai neišvengia nudažyti t ties , taip sakant, antimetafizine ar

metafizine metafizika. Priva iose mokyklose tai daroma viešai, o valstybinė — prisidengus skysto mokslo šydu. Amerikiečiai didžiūmos etnocentriškumas neprisileidžia, pavyzdžiui, minties, kad kaimyninis Kanados švietimo s ranga yra teisingesnė bei lygesnė, nes ten piliečiai moka tik vienus švietimo mokesčius, o pasirinkti gali bet kokį mokyklą.

Amerikiečiai didžiūmos tiesos mitas neretai yra paremtas vienu skaidriu gausos sentimentu. Amerikiečiai užtikrina, kad ir mažosios valstybės yra kaltos (ypač Pietų Amerikoje, o dabar Jugoslavijoje), nes kivirijasi ir kelia tarpusavio karus, kai iš tikrųjų didžiosios valstybės (Sovietų Sąjunga, Vokietija ir kt.) nusiaubia kraštus pasauliniais karais. Juk naivūs amerikiečiai prezidento F. D. Roosevelt'o politika sugrąžino vergiją Europai, o jos likučiai ir mėsos paliktoje tvenyje tebegresia svetimos kariuomenės saule.

Paskutiniuoju laiku kai kurios aukštosios mokyklos bando bene didžiausią švietimo išdaig Amerikoje. Jos meta vis Vakarų kultūrą šiukšlyną, nes ji esanti sukurta diskriminacinis baltųjų rasės. Jos viet brukamas vadinamasis pliuralizmas, t.y. kit rasių, homoseksual ir moterų feminizmas sukurti pakaitalai. Šis sąjūdis susietas su „politinio teisingumo“ (Political correctness) etikete.

Nešališkumas

Savo kolegų tarpe užtikau tik vie-

ni sociologas, kuris prisipažino esąs šališkas kultūrinį potekstą. Didžioji to priežastis yra etnocentriškumas, t.y. tikėjimas, kad sava šeima, grupė, kategorija, tauta ir panašiai yra pranašesnė bei tiesesnė už kitas. Tai yra kaina, kuri kiekvienas samborio narys privalo sumokėti, kad pateisint savo sėmą ar nesėmą ryšiu su kitais žmonėmis ir netaptų atsiskyrėliu. Amerikiečiai, kaip ir kitos valstybės žmonės, tas etnocentriškumas retai kam nusileidžia.

Ne vienas mano studentas, lankantis Europoje ir apie tai kalbamas, rankos delnuleidžia ligi juosmens, tuo parodydamas neva žemė europiečių kultūros lygį. Materialios pragyvenimo grybės yra pagrindinis rodiklis, kuriuo amerikiečiai matuoja ir svetimuosius. Savo ruožtu kitataučiai tame rodiklyje pasigenda ryškesni nematerialios kultūros apraiškų bei amerikiečių nutylimas nusikaltimų, šeimos irimo bei visuomeninės anemijos duomenis, kuriais amerikiečiai ypatingai pasižymi. O kai arogantiškas amerikietis svetur bando elgtis kaip savo namuose ar savo gatvėje, dažnai nusipelno to „bjaurių amerikiečių (Ugly American) titulą.

Ieškodamas pusiausvyros, atsargiai priešpastatydavau „naujojo pasaulio“ — amerikiečių ir „senojo pasaulio“ — europiečių (skaitant ir lietuvių) kultūros pavidalus. Pirmieji ypatingai vertina ekonomistų darbą, praktiškumą, kitimą, civilizaciją, racionalumą, laisvą, individualumą, lygybę, humaniškumą, materi-

j (pagal R. W. Williams); antrieji — intelligent , k ryb , abstraktiškum , pastovum , kult r (dvasine prasme), tradiciškum , tvark , bendruomen , hierarchij , geraširdiškum ir dvasi . Ironija palyd davau dažn kraštutinum . Ir vis d lto, matyt, neišlikau neutralus, nes ta proga viena student auditorijoje viešai atsiliep , kad jinai, jei neb t amerikiet , nor t b ti lietuvaite... (Nežinau, kas jai paliko tok sp d : ar šeimos potekst je paliesta lietuvai i r t vainik lio tradicin simbolika, ar tautosakos potekst je išnirusi Egl , žal i karalien , ar gal partizan kov ryšinink ...)

Daugiausia vargo tur jau su nešališka tiesa, kai d s iau uždar ir atvir visuomeni santvarkas. Mano patirtis totalitarin se okupacijose mane padar kone raupsuotoju demokratin je Amerikoje. ia pagal aptart kiekvienas žmogus su priešd liu „anti“ tur s b ti šališkas. Aš gi iš tikr j buvau ir antinacistas ir antikomunistas.

Prisipaž stu, kad išeivijoje buvau pasiryž s vykdyti savo misij — paserg ti mano adoptuot krašt nuo totalitarinio teroro, smurto, blogio. Buvau atsargus. Vieno komunizmo nesmerčiau, o j pristaiau drauge su jo reputacij praradusiu dvyniu — nacizmu, nors pla iau susitelkiau prie gyvos komunist gr sm s, mažiau prie žlugusio nacist siaut jimo. D l tikro ar tariamo objektyvumo b tinai tur jau surasti bei pabr žti bent por komunizmo teigiamybi , kad

klausytojai manimi patik t , tad kalb davau apie tariamai nemokama gydym bei moksl .

Didel ar didžioji amerikie i dalis tuo metu buvo tapusi liberal bei žiniasklaidos (media) aukomis. Pab g liai antikomunistai paprastai buvo laikomi tartiniais: gal jie b go nuo užsitarnautos baum s, ir pan. Net ir dabar dalis liberal vargiai atsikrato savo jaunyst s flirto su marksizmu bei sovietizmu. Jiems vis dar savaime aišku, kad kair yra mažesnis blogis nei dešin . Tad ne nuostabu, kad mano kolega istorikas man akis t šk , jog aš negaliu b ti objektyvus, nes esu gim s Ryt Europoje.

Amerikie i tiesos tyrimo bei pažinimo metodas, reikalaujantis už ir prieš duomen pusiausvyros, ilgai neleido suprasti totalitarin s tikrov s. Kai sovietiniai šaltiniai paprastai pilni netiesos bei melo kone ligi šimto procent , tai nors ir maža j dalis, pavartota mokslinia me darbe, daro j kreivu bei ne manomu. Tod l reik jo klausytojus konkreiais duomenimis tikinti, kad mano žinijimo šališkumas yra mažesnis nei amerikie i nežinijimo šališkumas.

Pragmatiškumas

Karjeriškumas, oportuniškumas, pragmatiškumas yra labai artimos s vokos. Amerikie iai karjeriškum laiko teigiama savybe — profesiniu bei tarnybiniu iškilimu, kuris nu krypsta pragmatiškum , praktiškum , sau naudos ieškojim , susi-

jusi su vadinama kova už b v . Sovietin okupacij pergyven s asmuo, aišku, giliausiai žino iš patirties, kad ten toji kova savo brutalumu netur jo sau lygi . Bet mane stulbino ir tebestebina ne vieno amerikie io kolegos nuožmi kova už b v krašte, kur yra gausyb normali prog , nevertojant neetišk priemoni , iškilti.

Tiesa, ir nepriklausomoje Lietuvoje b ta išimtin atvej , kai žmon s iškildavo, kaip sakoma, per bendradarbi lavonus. Bet Amerikoje, net ir kataliki vienuoli vedamoje kolegijoje, tokie atvejai ne išimtys. O k jau bekalb ti apie valstybines mokslo institucijas. Štai kod l pora koleg iš valstybini mokykl gr žo m s kolegij . J alga gal net tre daliu sumaž jo, bet ir j nervai atsileido.

Pragmatiškumas daugiau nei kur kitur yra, saky iau, aug s amerikie i krauj ir patap s ypatingu j tautinio charakterio bruožu. Amerikietis nuolat kopia aukštyn, kad pasiekt virš n . O pati virš n matuojama ekonominiu atpildu, d l kurio visi varžosi. Tikslas pasiekti virš n yra vis priimtas ir bent teoriškai visiems atviras, o problem sukelia priemon s tam pasiekti. Kai tikslas yra idealizuojamai masinantis, mažiau pasiruoš siek jai griebiasi net nelegali priemoni . Kita vertus, varžovas, nepasiek s virš n s, jau iasi es s nevyk lis ir gali gauti nerv priepuol ar pasiduoti depresijai, kaip rodo Ka-

ren Homay studijos.

ia esminis skirtumas tarp amerikie i ir europie i yra virš n s s voka. Amerikie iuose ji yra ekonomin retenyb , matuojama rekordine uždarbio suma, kai europie iuose yra daug virš ni vairiose srityse bei plotm se su ryškiom skirtyb m ar niuansais, kas ne vienam, bet daugeliui teikia profesin reputacij bei pasitenkinim , neb tinai susiet su piniginiu atpildu.

Baigdamas turiu pareikšti, kad ia nagrin ti amerikie i kult ros pavidalai, kurie man r p jo, nepretenduoja b ti išsam s. Už temos r m lieka autoritetiškumas, klerika liškumas, politika, menas ir kt. Jei kam atrodyt , kad šiame straipsnyje amerikie i kult ra buvo nuvertinta bei pažeminta, tai gal tod l, kad mano tema tur jo rinktis tik kritišką prisitaikymo sritis. Kita vertus, prisipaž stu, kad man, praradusiam savo t vyn , JAV yra pakankamai geras pab g lio prie globstis.

Esu JAV pilietis, tad, oficialia krašto galvosena, esu amerikietis, o sociologiškai tariant, pirmosios kartos amerikietis, bet jausena tebesu lietuvis, gim s Lau i niški kaime. Tas pats, kuris pats ir kurio artimiausi gimins buvo patekt nacist ar komunist kal jimus bei Sibiras. Tikiuosi toksai ir mirti, kad neapvil iau Lietuvos rezistencijos auk ir ypa t , kurios dainuodamos ir giedodamos žuvo Kruvin j sekmadien .

ŽVILGSNIS

POLITIN IR EKONOMIN LIETUVOS TRANSFORMACIJA

JONAS PABEDINSKAS

Kalbant apie dabar Lietuvoje vykstančią politinę transformaciją reikia pastebėti, kad ji kažkaip nesisuka kultūringos politikos puse, o ideologiškai darosi vis miglotesnė. Pripažįstant, kad nemažas skaičius Lietuvos politinių veikėjų, ypač dešiniojo sparno, parodė didelį pasiaukojimą ir užsiangažavimą ginti tautinius interesus, vis dėlto išskyla gilūs ir pestis, kad tuo kartais per dū užsiangažavimu buvo prieita iki tokio taško, jog nebeliko užtektinai energijos, iniciatyvos ar dėl mesio kitiems, labai svarbiems krašto reikalams. Ir tai sulaukiant reikiamą transformaciją tiek politiniame, tiek kultūriname ir ekonominiame gyvenime. Demokratizmas, tiesa, vyko ir vyksta nuo pat išsilaisvinimo. Tačiau dažnai dar neišnaudojami pagrindiniai demokratijos aspektai. Pvz., neseniai kai kurie parlamentarai prie Aukščiausiosios Tarybos rėmimo buvo gerokai

apstumdyti, bet specialiai sargybai, kurios uždavinys yra ginti rėmus, atrodo, tas pastato saugojimas ir ter p jo. Simboliškai gal tume pasakyti: tautiškai nusiteikus, buvo ginamas parlamento pastatas, bet nebuvo užtektinai kreipta dėl mesio, kad tame pastate vykt demokratiškas procesas, kuriam galutinai tas pastatas juk ir tur jo tarnauti, kad jame netrūdomai gal t vystytis tautos demokratiška veikla.

Praeit met ruden, tuoj po nepasisekusio Kremliaus puo, kažkaip buvo prarasta puiki proga tautai susikonsoliduoti ir, prof. V. Landsbergiui vadovaujant, suglausti gretas. Tuo metu, kai buv komunistai viešai g dino savo praeities, buvo galimyb pozityvioms frakcijoms ir dešiniesiems tarp sav s susikalbėti. Deja, taip ne vyko. Prof. Landsbergis, gerai vadovav s užsienio politikai, gal netur jo laiko r pintis ir vidaus politikos reikalais.

Kai kurie triukšmingesni dešinio-
sios pusės veikėjai vidaus politiko-
je pasižovė akcentuoti „patriotini“
sluoksnius, kurie išaukštinę nesu-
tarimus ir net suskilimus Aukščiausiosios Tarybos ir vyriausybės insti-
tucijose.

Daugelis išėivijoje simpatizuoja
Lietuvos dešiniąją sparną žmoni-
ms, kuri veikla, pastangos ir
konfrontacija prieš sovietus buvo
heroiška. Bet norima matyti jų
pasisekimą ir politikoje. Tai jau
dabar kažkodėl jiems nesiseka pasi-
reikšti valstybės politiniame gyve-
nime. Kokios priežastys? Gal dėl to,
kad dešiniojo sparno žmonės daž-
nai neranda reikalo kartu dirbti ir
tarti su kitokia pažiūra žmonimis,
gal jie per daug koncentruojasi
galimus pavojus krašto nepriklausomybei,
nepašvėdami pastangas vidiniams
problemoms spręsti, o gal, atrodo,
net nenori klausyti patarimų bei
patarimų, nors ir ateinančiai iš-
jams pritariantį žmoniui.

Artėjantys šio rudens rinkimai
reikalautų geros priešrinkimųs
kampanijos, geros programos pa-
teikimo ir geros taktikos. Padarytos
klaidos, ar jos būtų dešiniąją, ar
kairiąją, ar centristai aiškiai atsilieps
Lietuvos ateiviai.

...

Pažvelkime dabar ekonominę
Lietuvos transformaciją. Teko pa-
stebėti, kad daugelis vairi pasauli-
žiai Lietuvos intelektualieji ieško
būdą buvusi sovietinė sistemą pa-
keisti vakarietišku ir paveikti
vyriausybę, kad tos reformos gali-

mai greičiau būtų gyvendintos.
Turbūt ir tautos dauguma norėtų
matyti Lietuvą, bent ekonomiškai,
kaip vakarietiško stiliaus kraštą.
Kultūrinėje ir politinėje plotmėje
yra daugiau nesutarimų: pasigirsta
balsai, ypač iš dviasiškių, kad Va-
karai nieko gero mūsų tautai ne-
duos, o tik supažindins ją su nemo-
raliais papročiais.

Užtat ekonomikoje randame dau-
giau sutarimų: kalbama apie rinkos
ekonomiką, privatizaciją, investici-
jas, infliacijos apvaldymą, pasau-
linį bankpaskolas ir t.t. Tai jau
tik teorijoje. Nors ir sutariant dėl
bendrųjų gairių, ši ekonominė
transformacija labai sunkiai vyksta,
ypač persitvarkymas iš komandinės
administracijos privačios iniciaty-
vos ekonomiką. Vis dar yra noras
valdyti ekonomiką per politinį ta-
ką, darant finansinius ar prekybi-
nius sprendimus per politines in-
stitucijas, konkrečiai per parlamen-
tą bei vyriausybę, o ateityje gal tai
vyks per profesines jungas, sindikatus
ar politines partijas vadovybes. Pa-
našus krašto kio supolitininimas jau
daugel dešimtmečių yra matomas
dar kai kuriose Pietų Amerikos
valstybėse, kur dirbama, sudaromi
kontraktai ir moniškos valdomos ne
pagal sugebėjimą, o pagal politinį
ryšį stiprumu su valdomaisiais
sluoksniais.

Pirmoji dr. Prunskienės vyriausy-
bė, nors ir kalbama apie privati-
zaciją ir remdama privataus verslo
idėjas, neparodė užtektinai ryžto at-
palaiduoti fabrikus bei moniškos nu-
tamprios ministerijų priežiūros.

Viskas jo toliau pagal senį stilių. Vagnoriaus vadovavimo metu buvo iškelta baimė, kad privatizavimas praturtinsis s buvusios nomenklatūros žmones valstybės s skaitom Atrodo, kad dėl šios baimės pramonėje ir finansuose nebuvo suvaržymų ir toliau atsisakyta. Kalbos apie ekonomikos laisvę ir pasiliko vien tik kalbomis. Praktiškai senoji sistema tebeveikė.

Tačiau reikia atsiminti, kad be gilios transformacijos iš pačios apačios, atpalaiduojant pramonę ir prekybą nuo valstybinės biurokratijos, ne manoma ir krašto kio reforma. Krašto kio tvarkymas virsta tik mokesčių surinkimu ir gautą pajamą paskirstymu pagal valdžios nuožūrą. Ir taip gaunasi stagnacija. Kadangi normalios prekybos valstybės savo statymais ne tik neskaitina, bet dažnai trukdo, tai pradeda sigalinti spekuliacija. Atrodo, kad Lietuvoje neapsimoka būti gudriam ir sunkiai dirbti, neapsimoka ir fabrik vadovams parodyti per daug iniciatyvos, nes juk lengva padaryti klaidą, apsiriki savo sprendimuose. O algos gi vistiek išmokamos ir be iniciatyvos. Jei dar prieš por metų buvo noro ir ryžto imtis k nors performuoti, tai dabar, kietiems varžtams dar vis tebegaliojant, entuziazmas mbl stūti. Tad prekybos srityje dabar prasimuša buvęs nomenklatūros kombinatoriai ir vairas spekuliantai.

sigalinti biurokratijai su visokiomis inspekcijomis, mokesčiais ir draudimais, pasirod ir jos „pusse-

ser“ korupcija. Tuo tarpu korupcija dar liesa — muitininkai ar policininkai papirkinėjimai, miest tarnaotojai leidim „nusipirkimai“ ir panašūs kyšiai. Tačiau ateis galimybės tokioje supolitintoje ekonomikoje ir labiau nešvariai pasipelnyti. Bus si lomos šimt milijon doleri paskolos Lietuvai, už kurias tarpininkautojai ims pinigų; statomi valdžios projektai — ir prieš tarpininkus sgebus prieiti; reikės vyriausybės patvirtinim, kur vėl kils pagunda valdžios žmogui už tai k nors gauti. Buvęs premjeras Vagnorius neseniai tok korupcijos sigalinti pripažino kaip vien iš didžiųjų Lietuvos problem ateity.

Neseniai Lithuanian Weekly išspausdino Amerikos lietuvaits Niujol s Arbaits, šiuo metu dirbančios Lietuvoje, straipsn „Where are Lithuania's investors?“ Ten ji teigia, kad 1991 metais užsienio piliečiai, neskaitant amerikiečių ir norvegų, kilusi iš buvusios komunistinės krašt, vairias Lietuvos mones, staigas ar verslus investavo apie 156 mil. rublių. Šiandieniniu kursu tai būtų tik apie vien mil. doleri. Dėl tokio menkai nereikšmingo investavimo nra ko stebėtis, nes pagal to paties straipsnio informaciją, aiškiai matoma nepaprasta užsienio diskriminacija. Užsienio investitoriams buvo ir teb ra taikomas skirtingas dolerio-rublio kursas: 1991 m. pradžioje kiekvienas investuotas doleris buvo lygus tik dviem rubliams, t. y. 50 kart mažiau negu laisvojoje rinkoje. Net ir dabar šis santykis yra

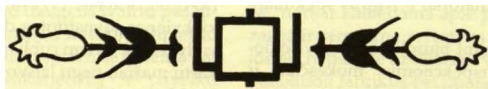
leidžiamas santyki , kuriuo 1 dol.
lygus 35 rubliams, t.y. bent 5 kar-
tus mažiau negu rinkoje. Aiškina-
ma, kad kai kurie investavimo ob-
jektai buv labai žemai rubliais kai-
noti, bet nebuvo galvota, kad in-
vestavimas nereiškia vien tik pasta-
t ar moni pirkimo, bet reikalau-
ja ir papildom gamybos tobulini-
mo išlaid .

Pagrindin tokios ekonomikos
stagnacijos priežastis yra, angliškai
tariant, „Lack of effective execu-
tion“ — stoka efektyvaus veiksmo.
Kaip futbolo komandoje neužtenka
ant popieriaus paruošti kad ir
geriausi strategij bei taktik , — jei
niekas nemok s valdyti kamuolio ir
prasiveržti vartus, — bus tuš ias
lakstymas po aikšt be rezultat .

Atrodo, kad valdžios sluoksniuo-
se to n ra matoma arba ir nenori-
ma matyti. Matoma daug vairi
rašt , statym , važin jimo, „uka-
z “, draudim , skatinim , bet nei
pramon s, nei kituose kio sektoriuose
dar nepradedama efektingai
dirbti. Privatizacija iki šiol dar
nedav pakankamo akstino, moni
vadovai vis dar neturi laisv s bei
iniciatyvos prad ti sunk bet b ti-
nai reikaling ekonomin s transfor-
macijos darb .

Kaip ir vidaus politikoje, taip ir
ekonomikoje buvo prarastas tas
svarbus transformacijos momentas.
Šalia teisingai skiriamo d mesio
Lietuvos valstyb s apsaugos politi-
kai, vis d lto reik jo labiau r pintis
ir ekonominiai kasdienyb s reika-
lais. Žmon se atsiranda nevilties
psichoz , o tebeegzistuojanti pramon
je senoji komandin sistema
nesugeba ir negali sugeb ti pramon
s vystymo išjudinti. Geros valios
pramon s vadovai dažnai nuleidžia
rankas ir pasiduoda biurokrat
valiai, o vikresnieji nomenklat rin-
kinkai naudojasi tokia pad timi,
visais b dais stengiasi perimti turt
ir sitvirtinti ateities Lietuvos
ekonomikoje.

Ta iau tikime, kad tauta, rinkda-
ma nauj j seim , tinkamai atkreips
d mes tokius kandidatus ir parti-
jas, kurie tur s aiškesnes ir efektin-
gesnes krašto tvarkymosi progra-
mas, kad pasteb s, kas iš dabartini
atstov dirbo išmintingai, ir nevy-
k lius pakeis naujais žmon mis.
Atpalaidav s valstyb nuo koman-
din s strukt ros, seimas gali duoti
krašto ekonomikai užtektinai lais-
vas rankas, kad ji prad t kuo grei-
čiausiai iš apa ios transformuotis ir
gelb ti taut iš skurdo.

BRONIUS KRIVICKAS

DU SONETAI

...

O audra, kuri, užpuolus giri ,
žuolus rambius kvapu sutraiškai,
Ir virš n m išdidžiom miškai
Šlauko purv prieš tave nusvir ,

Šaukdamas tave kovon mirtin n,
Melsvame ž r jime žaib
Geležiniais pirštais kimbu
Tau mirtim alsuojan ion kr tin n:

Žerk veid savo žaibo liet ,
Smok kamienais žuol gruobl t ,
Sviedžiam ant žem s nusiaubtos, —

Neatleisiu rank atkakli j ,
Kol kr tin j, plak s griausmo k ju,
Tavo pulsas mušti nenustos.

1951

...

Tegu krenta mum likimo kir iai!
Nepab kim šios baisios kovos
Ir tiesos ir Dievo v liavos
Nepaleiskim ligi savo mir iai.

Daugel broli seser jau krito,
Kad ji b t amžinai skaisti.
Juos atminkim. Ir visad tvirti
B kime lyg tie kalnai granito.

Glauskime jos šilk prie kr tin s
Ir lig pat minut s paskutin s
Neškim j si buojan ia žeme

Ir žinokim, kad kovoj mum kritus
J paims ir neš lig galo kitas,
Kol iškils ji bokšte aukštame.

NUO BRONIAUS KRIVICKO ŽUVIMO

ESLOVAS GRINCEVI IUS

Prisimenant anuos sunkius, kruvinus metus, kai po Antrojo pasaulinio karo už Lietuvos laisvę miškus kovoti iš jo drąsiausieji mūsų vyrai, paskutiniaisiais laikais buvo minimas ir jaunas intelektualas, rašytojas, mokytojas Bronius Krivickas. Ir jis žuvo. Lietuvių enciklopedija spėjusiai jo mirties datą pažymėjo 1945 metus. Žuvimo aplinkybės ilgai nebuvo žinomos. Dabar, kada pasidaro prieinami ir kai kurie bolševikinio saugumo archyvai, daugiau sužinome ir apie Broni Krivicką.

Poetas literatas Eugenijus Matuzevičius mus informuoja, kad jo draugas Virginijus Gasilinas, literatas ir literatūros tyrin-tojas, vienas iš literatūros žurnalo Sietyno leidėjų, buvusiam sovietinio saugumo archyve atrastoje partizanų likvidavimo ir sunaikinimo byloje užtikto svarbios medžiagos ir apie Broni Krivicką, jo žuvimo aplinkybes. Jis žuvo 1952 metų rugsėjo 21 dieną. Vadinasi šis rudenis sueina 40 metų. Žuvo Raguvos, Panevėžio apskrityje 17-tame miško kvartale, slėptuvę-bunkeryje kartu su kovos draugu literatu Blinkevičium. Žuvo susisprogdindami, kai nebuvo viltingai išsivaduoti, o gyvi nenorėjo pa-

siduoti. Saugumo buvo sakyta juos gyvus paimti.

Tam miške buvo Šiaurės rytų srities partizanų kultūrinis-ideologinis štabas. Ten buvo leidžiama tos srities partizanų spauda, vaizdai, atsišaukimai, informaciniai lapeliai. Slėptuvę gyvendamas Bronius laikė sunaudojo produktyviai: rašė eilėraščius, straipsnius, lietuvių kalbą vertė svetimų tautų poetų kūbrais.

Slėptuvę bolševikams nurodė ir vis Šiaurės rytų partizanų srities išdavė vienas buvęs tos srities vadovas Jonas Kmitas, buvęs Lietuvos karininkas. Jo partizaniniai slapyvardžiai buvo „Žalgiris“ ir „Aukštaitis“. 1952 metais rugpjūčio mėnesio saugumo agentams pavyko prie jo priėiti, viliojti slapto svarbaus susitikimo vietai, aišku, po visokių grasinimų užverbuoti. Žmogus neatlaikė.

Partizanų sunaikinimui saugumas sutraukė apie tūkstantį karių: 600 apsupo mišką, o 400 „šūkavo“. Bunkeryje rado dvi rašomasias mašinas, rotatorių, šautuvą-automatą, du pistoletus, apie 200 šovinių ir popieriaus atsargas. Apie tolimesnį Krivicko ir jo drau-

Biuliški, „Šatrijos“ literatai 1942 m. Vilniuje, viršuj, iš k. — Eugenijus Matuzevius, Bronius Krivickas; apa ioj — Paulius Jurkus, Kazys Bradnas, Mamertas Indrili nas ir Vytautas Maernis.

go palaik keli nieko nežinoma, tik spjama, kad jie gal jo bti užkasti Trošk n apylink je. Su šia rugs jo 21 data baig si ir centralizuota Šiaur s ryt partizan veikla. Liko tik paskiri didesni ar mažesni pasipriešinimo vienetai.

Bronius Krivickas buvo gim s 1919 metais netoli Suosto bažnytkaimio, Nemun lio Radviliškio vals iaus, Birž apskrity. 1938 baig Birž gimnazij ir t met ruden stojo Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakultet . Pasirinko studijuoti literat r . Priklaus Student ateitinink meno draugijai „Šatrijai“. Redagavo Ateiti, pad jo redaguoti Student dienas, bendradarbiavo Naujo-

joj romuvoj, XX amžiuoj, vokie i okupacijos metais literat riniam žurnale K ryboj, pagrindžio laisv ir kitur. Paraš kelis brandžius literat rinius nagrin jimus, ypa apie Jono Kuosos-Aleksandriškio (Ais io) poezij , raš ir beletristini k rini , o rankrašty paliko dramini veikal „Pušis ant kalno“. Poezijoje ir novel se buvo simbolistu, o dramini j k ryboj daugiau link s psichologin realizm .

Kai karo metu VDU Teologijos-filosofijos fakultetas buvo uždarytas, o Humanitarini moksl fakultetas perkeltas Vilni , ten susidar stiprus jaun literat b rys. Oficialiai visos korporacijos buvo uždarytos, bet neoficialiai

susib r apie „Šatrij“, išvyst graži literat rine veikl. Vincas Mykolaitis-Putinas išsitar, kad toki daug žadan i Lietuvai grožin s literat ros k r j ir literat ros mokslo žmoni jis jau seniai lauk. Tam b ry buvo ir Bromus. Kiti jo draugai bendramin-iai — Mamertas Indrili nas (taip pat žuv s partizano mirtimi), Gediminas Jakimavi ius (Jokimaitis), v liau Sibiro kankinys (mir s), Pran Aukštikalnyt (mirusi), Vytautas Ma ernis (tragiškai žuv s karui baigiantis), Kazys Umbrasas (mi- r s), Kazys Brad nas, Alfonsas Ny-ka Nili nas, Eugenijus Matuzevi-

ius, Paulius Jurkus, Antanas Stra- bulis, dar kiti. Graži b t buvusi m s Lietuva, jeigu tie akademikai neb t tap okupacij aukomis, jei- gu b t gal j dirbti ir gyventi pagal savo pašaukim .

Daug žuvo už Lietuvos laisv . J vardai išliks vis lietuvi širdyse, pasakojimai, istorijos, legendos bus kartojamos iš kartos kart . Mums ypa skaudu prisiminti tuos brolius, su kuriais kadaise varst me universitet duris, svajojom apie gražesni rytoj . Amžinos atminties Bronius Krivickas buvo iš t pa i šviesiausi .

APIE SVETIMAS ARMIJAS

T sinys iš 52 psl.

kad ji atsisako imperini tiksl , ji turi demilitarizuoti ir padaryti neutrali vis ši srit. Karaliau iaus sritis — tai dar išlikusi pra jusio karo niekieno žem , kurios likimas tur jo b ti sprendžiamas Taikos konferencijoje, bet jos iki šiol dar nebuvo. O Maskva aiškiai susir pi- nusi: kaip ji gal s su savo kariuo- mene Karaliau iuje susisiekti, jei Lietuva bus laisva.

Dabar yra proga Jelcinui. Jei Jelcinas nori parodyti Amerikai ir kitoms valstyb ms taiking ir demokratin savo vali , atsisakyti imperialistini užma i ir busimos Rusijos gr sm s Vakarams, jis turi perleisti Karaliau iaus srit Jungti- ni Taut globai ir padaryti j

neutralia.

Deja, šitos geros valios ir intencij Jelcinas nerodo. Metas viso pasau- lio laisvose šalyse prad ti akcij ; Karaliau iaus žem s turi b ti demilitarizuotos, visos ten esan ios karin s baz s turi b ti panaikintos. Tai pagrindin ateities taikos ir demokratijos garantija.

Lietuva yra vienintel istoriškai teis ta Karaliau iaus žemi paveld toja. Reikia steb tis, kad lietuviai dažnai baiminasi šiuo klausimu pa- sisakyti.

AR SUMOK JOTE PRENU-
MERATA UŽ LAISV
ŽURNAL ? AR ATSIUNT -
TE SAVO AUK ?

PRAEITIES ŠAUKSMAS

Mūsų tauta nujo ilgą ir nuožmi kovą už savo laisvą kelią. Nesyk istorijos vingiuose iškildavo dilema — būt ar žti. Laisvos ir lygia- teis Europos tautos statusą pelnėme ne gyventojų gausumu, ne kari- ne galia, ne kitu malone, o tik dvasios stiprybe, kuri atsiskleidė per kalbą, kultūrą, tradicijas, tikybą ir per sunkiausią gyvenimo sąlygą išugdytą tautinio išlikimo instinktą.

Pakilę iš priespaudos dvasini ir tautinį atgimimą, atkurdami savo valstybę, jau esame kiekvienoje Lietuvos kerteje ilgaamžio gniuždymo pėdsakus, girdime netolimos praeities šauksmą, primenantį, kas mes esame ir kuo privalome būti. Išsigimtumė dvasiškai ir išduotume tautą, jeigu neprisimintume partizanų kapų, Gestapo ir KGB raiščių, ne siklausytume kalbų bei kondagerių aukų balsus, neišgirstumėme jėgų arba nuslopintume juos lozungine euforija, pasiduotume asmeninio valdžios troškimo ir karjerizmo aistrams.

Tas šauksmas mus pasiekia per rezistentų literatūrą, kuri savo virove bei gausumu, dvasiniu gilumu, skausmingumu turbūt neturi sau lygios Europoje. Ši literatūra stiprina tautos kančias, priešinimasis fiziniam ir dvasiniam prievartavimui, pažeminti tylėjimas. Ji mus brandina, ugdo, pareigoja įaišpinti, o ateities kartoms yra nesenkantis tautos išlikimo kovos istorijos šaltinis.

Laisvą fondo lietuviškai kultūrai ugdyti filialo rezistencinio paveldo komisija, rinkdama bei kaupdama partizanų dokumentus, spausdintus ir rankraštinis tekstus (laikraštėlius, atsišaukimus, dienorašius, eilėrašius), piešinius, itin rėpindamasi politini kalbini bei tremtinių atsiminimais, nusikalstamų KGB ir Gestapo veiklų atskleidžiančią dokumentiką, disidentų spaudiniais, pogrindžio kultūrą veikiantį kėrybą, etnografinę medžiagą, siekia ne tik išsaugoti tuos praeities lobius. Ji rengia parodas, stengiasi kuo plačiau paskleisti visuomenėje lankstinukus ir kitokius leidinius, kad jie būtų prieinami Lietuvos skaitytojams ir išėivijai.

Dirbame negailėdami laiko ir jėgų, neieškodami naudos, tačiau vien savojo filialo lėšomis, be rėmėjėjų neišsiverstume. Mes esame dėkingi visiems, kurie remia mus, sudarydami palankias sąlygas visuomeninei, politinei ir kultūrinei veiklai Lietuvoje išplėsti.

Liudas Dambrauskas,
laisvų fondo filialo Lietuvoje
Rezistencinio paveldo komisija

IŠ PRAEITIES ŠAUKSMO IŠKYLA PILNUTIN DEMOKRATIJA

JUOZAS BAUŽYS

M lyni plakatai mieste ir priemiesiuose kviet vilnieius dalyvauti laisv fondo studij savaitis atidaryme Vilniuje ir tolimesn je programoje Nidoje. Tai buvo š pavasar , kai laisv fondo Lietuvos filialo r pesiu buvo surengta pirmoji studij savait , skirta temai: Pilnutin demokratija: id jos, realijos ir perspektyvos.

Atidaromasis pilnaties posdis vyko geguž s 11, pirmadienio ryt , Vilniaus Meninink r muose. Rinkosi vilnieiai, kaunieiai, o taip pat ši savait atvyk s nemažas

b rys bi uli ir sve i iš JAV ir kit krašt , susitiko seni draugai po beveik pus s amžiaus nesimatymo. Buvo gražu ir prasminga, kad ten pat buvo paruošta ir speciali paroda „Praeities šauksmas“. Tai buvo kruopšiai ir rpe stingai surinkti, išd styti bei iškabinti vair s partizan dokumentai, spaudiniai, piešiniai, pogrindžio k ryba, politiniai kaliniai bei tremtini atsiminimai ir kt. Ši paroda — tai didelis nuopelnas ir darbas laisv fondo Lietuvoje Rezistencinio paveldo komisijos, vadovaujamos Liudo Damb-

Pirmoji laisv fondo lietuvišk studij savait Lietuvoje

rausko ir Mindaugo Bloznelio.

Baltojoje Meninink r m sal je, dalyvaujant Aukš iausios Tarybos pirmininkui prof. Vytautui Landsbergiui ir arti 300 dalyvi , taip pat spaudos, radijo ir TV reporteri , žangine kalba savait s studijas prad jo ILF Lietuvos filialo tarybos pirm. Vidmantas Valiušaitis.

AT pirmininkas Vytautas Landsbergis sveikino susirinkusius, sakydamas, kad „esame visi savo namuose, — ne sve iai“, ir džiaug si, kad „išėivijoje iš jos nepaprasto tik jimo, jog Lietuva prisikels, ir

susidar tas Pilnutin s demokrati- jos projektas — kokia tur t b ti m s valstyb “. Jo nuomone, daugel „ pilnutin demokratij “ leidin lyje si lom min i galima ir reikalinga pritaikyti dabarties Lietuvoje, tod l ragino studij savait s dalyvius rimtai svarstyti tuos klausimus, kurie pad t Lietuvai išėiti demokratijos keli . Dr. Kazys Ambrozaitis, laisv fondo JAV valdybos pirmininkas, džiaug si, kad gr žtame Lietuvon per tiesiam kult rin ir demokratin tilt .

Dr. Adolfas Damušis paryškino

Bendra ILF studij savait s dalyvi nuotrauka Nidoje 1992. V. 14. Nuotr. A. Sutkaus.

Partizanas Klemensas Širvys — Sakalas, prilaikomas Algirdo Stepaio, tar kelet žodži LF savait s atidaromajame pos dy, Vilniuje, Meninink r muose. Kair je dr. Damušis ir V. Valiušaitis. Nuotr. J. Baužio.

pilnutinis demokratijos mintis, pabr ždamas, kad demokratija yra patios tautos valia. Vincas Natkevičius kalbėjo apie kultūrinę autonomiją. Mindaugas Bloznelis, LKMA sekretorius, kėlė mintį ir šiuo metu didesni pastang atgavinti tautdvasiškai bei atstatyti krikščioniškas vertybi hierarchiją. AT atstovas Valdemaras Katkus nagrinėjo užsienio valstybių politiką. Dr. K. Stutis Girnius referavo apie pilnutinį demokratijos pritaikymo galimybes valstybiniame gyvenime. Kun. dr. Vytautas Kazlauskas palietė labai šiuo metu svarbią temą — politikos dvasingumą. Politikoje nebesivadovaujama morale, ji yra pasidariusi kažkaip nešvari. Padoresni žmonės veršiami eiti kompromi-

sus su savo šžine arba pasitraukti iš politinio gyvenimo. Iš tiesų, politika neturėtų tapti aukščiausią vertybe ar tikslu. Ji turėtų būti palenktą tarnauti žmonėgerovei, todėl reikia daugiau taikos, teisingumo, laisvės ir meilės tarpusavio santykiuose, ko dabar mūsų Lietuvoje dažnai dar trūksta.

Devyni kalbėjai šioje atidaro moje sesijoje, užtrukusioje daugiau kaip 4 val., atrodo, buvo per daug, ypač, kad kai kuri mintys kartojosi. Gerai, kad žmonės Lietuvoje yra kantresni. Po džiui pirmininkavo Liudas Dambrauskas, Algis Raulinaitis ir dr. Kazys Ambrozaitis. Po džio metu plojimais ir atsistojimu buvo pagerbtas laisvės kov partizanas Klemensas Širvys — Sakalas, Lukšos-Daumanto bend-

Vilniaus Menininkų namuose 1992. V. 11., „laisvė“ red. Juozas Baužys sveikinasi su AT pirm. Vytautu Landsbergiu. Už jį matyti dr. Albinas Šmulskštys, Liudas Dambrauskas, dr. Kostas Girnius, Stasys Kašauskas. Nuotr. S. Laukio.

ražygis, 1951 metais patekęs sovietų rankas, daug kentęs ir suluošintas.

Tą patį pirmadienio vakarą puošniuose Verkių namuose, ant Neries kranto, vyko jaukus pobūvis, vadovaujamas poeto Vaidoto Daunio. Koncertinį dalis, atlikta kamerinio orkestro ir folklorinio ansamblio, Bachas ir Mozartas jautriai derinosi su Verkių meno kabinais ir pakilia dalyvių nuotaika.

Antradienio, gegužės 12 priešpie, dviem pilnais autobusais apie 100 studijų savaitės dalyvių išvyko Nida, kur pavakariais buvo apgyvendinti Lietuvos rašytojų jungos poilsio namų komplekse. Vakare vyko susipažinimas, pa vairintas aktorės Olitos Dautartaitės spar-

nuotais lietuvių poezijos posmais.

Trečiadienio rytą mažoje bažnyčioje ant aukšto kalno, kur ekumeniškai renkasi melstis Nidos evangelikai ir katalikai, kun. Rolandas Kaušas atnašavo šv. mišias. Kun. R. Kaušas, Betygalos klebonas, kartu dalyvavo studijų dienoje, kiekvien rytą atnašaudamas mišias ir pasakydamas pamokslus.

Trečiadienio tema — kultūra ir demokratija. Prelegentas švietimo ministras Darius Kuolys pastebėjo, kad daugelį metų kultūra Lietuvoje buvo tapusi valstybės rankiu. Dabar gi reikia ieškoti naujų valstybės ir kultūros santykių, ypač dar ir dėl to, kad iš valstybės kultūra nebesusilauks pilnutinės paramos. Jos reikės ieškoti mecenatų ir pasaulio -

ži rini konfesij bei organizacij tarpe. Valstyb tur s nustatyti tik švietimo normas, bet ji netur t kištis pasaul ži rin bei ideologin srit . Universali krikš ioniš k j vertybi mokykla Lietuvai labai reikalinga.

Prelegento mintis papild ir savo nuomones išreišk koreferentas Vincas Natkevičius ir moderatore Viktorija Daujotytė . Diskusijose pažym tinos tokios mintys: Algirdas Patackas, pabr ž , jog anks iau buvusios dvi kult ros (valstybin ir pogrindžio), o dabar lik s kažkoks kult rinis vakuumas, kur skverbiasi buvusios sistemos žmon s. Reikia prad ti išsivalyti savo viduje, reikia širdyje rasant lašo... Liudas Dambrauskas si l didesn d mes kreipti vaiko aukl jim , pakelti šeim socialin lyg . Mindaugas Bloznelis suabejojo Patacko tvirtinimu, kad buvusi valstybin kult ra neverta kult ros vardo. Ji tik tur t b ti vertintina skirtingai. A. Raškinis buvo prieš valstyb s kišim si kult ros ir švietimo srit ir si l tok kult rin s autonomijos princip , kaip jis apibr žtas Pilnutin s demokratijos r muose. Dr. A. Damušis si l steigti Kult ros r m institucij . V. Valiušaitis pabr ž , kad kult roje pasaul ži ra turi b ti ypa s žininga ir dav kelet pavyzdži , kur tam nes žiningumui šiuo laiku nusižengta: perredaguojamos knygos, neobjektyviai vertinami priešingos pasaul ži ros autoriai ir kt. Pas mus tur t išsitemkti visi — nuo Šk mos iki Griniaus.

Abu prelegentai nesitenkino vien iškeldami esan ias problemas bei jomis pasiguosdami, bet steng si apžvelgti ir naujas valstyb s ir švietimo santyki Lietuvoje galimybes. šias tezes d st ramiai ir tur jo atsakymus visus paklausimus.

Vakare J rat s viešbu io sal je vyko literat ros ir poezijos vakaras su poetu Vytautu Rubavi iu, poetu Leonu Narbutu, rašytoju Vytautu Volertu ir aktore Olita Dautar-taite.

Ketvirtadienio (V. 14) sesija buvo prad ta prisiminimu Romo Kalantos, lygiai t dien prieš 20 met susideginusio už Lietuvos laisv . Dienes tema — Socialin ir ekonomin demokratija. Ta iau referentas Eugenijus Maldeikis, vyriausyb s ekonomini reform ir privatizacijos komisijos narys, savo paskaitoje liet tik dabarties ekonomini reform vaizd . Jis skund si, kad ekonomika šiandien ir v l yra tapusi politikos tarnaitė, ekonomin doktrina dažnai tebesivadovauja sovietiniu modeliu. Reformos moni lygyje esan ios neefektyvios, produkcija neauga, svetima neoficiali valiuta daro didel tak rinkai, investicij problema sunkiai sprendžiama. Prelegento prognoz d l ekonomin s Lietuvos ateities labai pesimistiška.

Buvo neįauku klausytis tokiomis juodomis spalvomis nupieštos tikrov s, bet dar neįaukia atrod , kai prelegentas tuo tamsiu vaizdu ir užbaig , visai nepateikdamas min-i ir plan , kaip ši li dn ekono-

min pad t pataisyti, k konkre iai tuo reikalu vyriausy b rengiasi daryti, kas planuojama. Šioje paskaitoje tr ko to nauj keli optimistinio ieškojimo, kur gird jome tre iadien , klausydamiesi apie kult r ir švietim . gausius paklausimus (pvz., A. Stepai io — d l Mažeiki rafinerijos nepakankamo išnaudojimo; A. Raulinai io — d l lito vedimo ir d l biurokratiško užsienio investicij trukdymo; V. Valiušai io — d l pa ios visuomen s socialin s reformos; J. Antanai io — d l „juodosios ekonomikos“ ir kt.) prelegentas dažniausiai atsakydavo daugiau filosofuodamas, negu duodamas konkre ius atsakymus. Tod l ir moderaves V. Katkus teisingai paklaus : „Kod l mes tik svarstome teorijas, o nesii mame gesinti gaisro?“.

Po piet buvo ekskursija Juodkrant ir jos gars j Ragan kaln . Pavakariais ži r jome dokumentini film iš praeit met vyki Lietuvoje.

Penktadienis buvo skirtas Politin s demokratijos id j ir galimybi svarstymams. Prelegentai: Romualdas Ozolas ir Vytautas Volertas. Du skirting charakteri žmon s. R. Ozolas, AT atstovas, iš profesijos filosofas, turb t iš prigimties pesimistas ir turb t iš praeities sistemos patyrim vengdamas aiškiai ir atvirai kalb ti, daugiau filosofavo, kod l Lietuva dabar nesugeba kurti naujos tikrov s. Anot jo, kuo toliau bandoma tvarkyti valstybe, tuo labiau žlugdoma demokratija, nes nesugebama susikalb ti bei susitar-

ti. Esan ios dvi trukdan ios j gos, ir tik jas pašalinus, gal už 25 met bus galima pilnai demokratij pasiekti. Po tokios pesimistiškos užbaigos dramatiškai reagavo kitas AT atstovas — Algirdas Patackas, prispirtinai spausdamas prelegent pasakyti, kad tos dvi paslaptingos ir demokratij trukdan ios j gos. Negav s patenkinamo atsakymo ir tolimesnio žodžio, A. Patackas demonstratyviai iš jo iš sal s. Konkretus dabar Lietuvoje dažnai pasireiškian io nepakantumo pavyzdys.

Antrasis prelegentas V. Volertas, savo gyvenime suderin s literat r ir technik , kalb jo tiesiai, atvirai, žodži nevyniodamas vat . Jo nuomone, demokratijai Lietuvoje gyvendinti reikia vis pagalbos. Reikia atsiminti, kad ne materialin s vertyb s, o pats žmogus yra svarbiausias demokratijos faktorius. Tod l reikia sav s persiaukl jimo, sant - rumo ir teigiamos opozicijos. Dabar gi Lietuvoje,, opozicija pleška kaip laužas" ir labai jau iama jos griaunamoji, o ne kuriamoji j ga. Diskusijos buvo gyvos. Jose buvo paliesta ir desovietizacija bei amnestija (J. Kojelis, L. Dambrauskas), politinio dialogo svarba (P. Vaitiek nas), teisingumo ir atlaidumo klausimai (V. Valiušaitis), ir daug kit . Moderavo A. Raulinaitis, band s vis žodžiuose ži r ti optimizmo gaidas.

Popietin mis valandomis pos - džiui susirinko Lietuvos filialo ir savait je dalyvaujantis LF iš JAV asmenys pasitarti ir apsvarstyti tolimesn s veiklos ir bendradarbiavimo klausimus. Vakare J rat s sve-

ILF studij savaitje, Nidoje, kalba Romualdas Ozolas. Toliau Saulius Galadauskas ir Algis Raulinaitis. Nuotr. J. Baužio.

tain je klaus m s Nidos folklorinio ansamblio, vadovaujamo Laimos Ruzgaitien s, atliekan io senas klaip die i ir žemai i dainas, ir solist s Laimut s Stepaitien s koncerto, akomponuojant Neringai Burinskaitei iš Klaip dos konservatorijos.

Šeštadienio, paskutin s studij savait s dienos, tema — Lietuvos konstitucija. Du prelegentai: Vytautas Radžvilas, filosofas ir Liberal partijos vadovas, ir K stutis Lapinskas, AT atstovas. V. Radžvilas iš dalies primena Vytaut Kavol. Gal d lto, kad jis daug kur savo mintijimais su juo giminingas. Per d m liberalas, patriotizm suprant s labiau iš blogosios pus s, per d - tai iškelia žmogaus teises, bet nekalb s apie su tomis teis mis susijusi atsakomyb , neigiamai pasisa-

k s apskritai prieš prezidentin institucij , pabr žtinai tvirtin s, jog ne pati tauta, ne jos paprasti žmon s gal nuspr sti valstyb s valdymosi formas, tai yra, paruošti jos konstitucij , o tai padaryti gal s tik „elitas“. Ir lengvai buvo galima suprasti, kad tas „elitas“ es s jis ir jo Liberal partija, kuri, atrodo, daug savo ideologini prad yra pasis musi iš šviesos-Santaros.

Jo oponentas K. Lapinskas kalb - jo konkre iai apie parlamento komisijos paruošt Lietuvos konstitucijos projekt . J ruošiant buvo orientuojamasi Vakar konstitucij modelius ir buvusias Lietuvos konstitucijas. 14 komisijos nari ieškojo kompromiso ir sutarimo su kitais pasi lytais projektais. Liberal paruoštas projektas nebuvo priimtas. Diskusijose kalb jo Arvydas Juozai-

tis, išreišk s mint , kad konstitucijoje neužtenka išskelti teisinius d snius; joje turi atsispind ti ir tautos id ja. Jonas Kairevi ius atkreip d mes , kad iš ties gal ne elito, o paprasto žmogaus galvosena yra svarbesn . Einant darbo dirbti, nereikalinga užsivilkti frak . M. Bloznelis pageidavo, kad konstitucijoje b t vesta ir moralini bei kult rini vertybi sistema. Kiti kalb tojai liet parlamentin s arba prezidentin s sistemos savybes.

Pasibaigus paskutinei sesijai, dr. Adolfas Damušis pateik savait s metu svarstyt min i susumavim , išryškino paliestus klausimus ir padar išvadas.

Šeštadienio vakare buvo surengtas puikus Vytauto Babravi iaus — „Simo“ dainos, poezijos, muzikos ir satyros re italis. Po šio koncerto jaukiame pob vyje neformaliai kalb jo reng jai ir sve iai. Sveikino t dien atvyk s Emanuelis Zingeris, o prie šampano stikl ir užkandži aid jo dainos, už dideli svetain s lang kopose švie iant m nuliui. Rytojaus dien didel dalis dalyvi autobusu išvažiavo per Karaliau iaus krašt atgal Vilni . Važiuojant pro istorines Mažosios Lietuvos vietoves išsamiai aiškino Lietuvos istorijos instituto vyr. mokslininkas Napalys Kitkauskas.

...

Kaip vertinti ši pirm j Lietuvoje laisv fondo surengt savait ? Tai buvo pilnai pavyk s pirmasis bandymas ir reikia tik tis, kad

tokios savait s ateity taps kasmetine tradicija. Apskritai svarstymai pra jo demokratin je dvasioje, kartais tik per daug nuslysdami dabartin s pad ties problemas, o mažiau iekodami keli , kaip iš tos pad ties išbristi. Žodžiu, gal jo b ti daugiau nauj id j , nauj min i . Juk ir kai kurios „ pilnutin demokratij " leidinyje prieš daugel met paskelbtos mintys dabar gal reikalaut tam tikr patais . Svarstytose dalyvav pa ios Lietuvos žmon s ir iš užsienio atvykusieji daug kur skyr si savo min i reiškimu. Kiek pirmieji labiau filosofavo ir laik si kažkokios lyg ir sen laik galvojimo sistemos, tiek antrieji ateidavo su konkretesniais klausimais ir aiškesn mis id jomis.

domu, kad ir Lietuvos aid o korespondentas Valdas Vasiliauskas, apraš s ši savait LA geguž s 29 d. numeryje, pastebi, kad „...m siškiai praneš jai nuo sve i skyr si... intelektualumu. Tai buvo nelyginant j uniforma. Tuo intelektualumu, kuris primin centrinio autoriteto, vienintel s teisingos ir vieningos metodologijos, visaapiman i abstrakcij laikus. Toks m stymas daro sp d savo neatremiama logika ir vientisumu, bet, anot A. Patacko, šiam rafinuotam kalb jimui' kartkart m pristinga ‚rasos lašo ir gaivos'...“

Linkime, kad kitais metais laisv fondo filialas panaši studij savait to „rasos lašo“ daugiau nešt , kviesdamas ten dalyvauti ne tik „elitinius“, bet ir jautresn s dvasios žmones.

ADOLFAS DAMUŠIS

laisv fondo studij savait je svarstyt min i

APIE PILNUTIN DEMOKRATIJ

S U S U M A V I M A S

Vien tik politin je srityje besireišianti demokratija yra nepilna. Pilnutin s demokratijos veikla gyvenime turi b ti ple iama vertikaliai ir horizontaliai.

Vertikaliai jos pl tot yra tokia:

a. Bendoro g rio siekimas, kuris skatina visus pilie ius s žiningai dirbti ir lygiai darbo vaisiais naudotis.

b. Atsiribojimas nuo prievartos primesti kitiems pasaul ži rinius sitikinius, siekimas tolerancijos bei pagarbos artimui.

c. Solidarus ir lygus teisingumas visiems, jungiantis visus valstyb s pilie ius, atremtas krikš ioniškas vertybes ir grindžiamas teisingais bendrosios gerov s principais. Šv. Augustinas sako: „Valstyb be teisingumo yra pl šik ir vagi gauja“.

Horizontaliai pilnutin demokratija veikia ne tik politin je srityje, bet ypating d mes kreipia socialin -ekonomin politik , kult rini vertybi ugdym ir tarptautin s veiklos galimybes.

POLITIN DEMOKRATIJA

Politin s demokratijos sistemoje suverenin valstyb s valdžia priklauso paiai tautai. Ji reiškiasi išbalansuota trij valdžios institucij sistema: statym leidžiam ja (seimas, parlamentas), vykdom ja (prezidentas, ministeri kabinetas) ir teisme (vyriausias valstyb s teismas).

Konstitucija saugo pilie i teises nuo valdžios pareig n sauval s, išreiškia tautos fizin bei kult rin identitet ir laiduoja jo išsaugojim . Tik esant svarbiam reikalui tauta referendumu gali suteikti specialias teises valstybin s institucijos asmeniui ar asmen grupei kritiškiems ir kenksmingiems kraštui pasireiškimams sutvarkyti. Šios teis s suteikiamos tik labai ribotam laikui, kuriam pasibaigus v l gr žtama prie balansuotos trij institucij sistemis.

Vadovaujantis pilnutin s demokratijos principais politini partij diferenciacija tur t b ti paremta ne religiniais-ideologiniais skirtumais, bet kiniais-socialiniais pagrindais, tuo b du vairiais keliais siekiant visiems pilie iams kin s, kult rin s ir dvasin s gerov s.

Dr. Adolfas Damušis diskutuoja pilnutin demokratij su švietimo ministru Darium Kuoliu. LF savait Nidoje. Nuotr. K. Ambrazai io.

Dr. Adolfas Damušis ir dr. K. Ambrozaitis Baltijos paj ry, Nidoje, ILF studij savait s metu.

SOCIALIN -EKONOMIN DEMOKRATIJA

„Socialin s demokratijos uždavinys — krašto kine gerov padaryti visos tautos dalyku (, pilnutine demokratij ', psl. 16). Tautos pajam stangus didinimas ir krašto bendrosios kin s gerov s k limas, nepažeidžiant asmens pirmenyb s principo, yra vienas pirmini socialin s demokratijos r pes i " (JPD, psl. 17).

Lietuvos pramonei tampant vyraujan ia kio šaka reikia stengtis išvengti dideli užsienio monopolini bei koncesini investicij . nauj moni k rim jungti savus specialistus — ekonomistus ir inžinierius, kurie tur t b ti detališkai susipažin su panaši moni rengimo sistemomis užsienyje. Sutartys su užsienio firmomis tur t b ti pasirašomos tik jas gerai patikrinus. Toks atsargumas reikalingas apsisaugoti nuo socialinio ir kinio darbo j gos išnaudojimo bei užsienio biznieri pelno nusl pimo metod .

Lietuvos kooperatyvai, akcin s bendrov s, asmenys ar j grup s tur t pramon s vystym si išlaikyti savo iniciatyvoje.

Kaip politin je taip ir socialin je pilnutin s demokratijos praktikoje tur t reikštis ne smulkios frakcijos, ne dešimt ar dvidešimt, bet trys, keturios stiprios partijos.

KULT RIN DEMOKRATIJA

Skirtingai negu politinė bei socialinė demokratijoje, kultūrinės demokratijos išraiška yra grindžiama su moninga kiekvieno asmens pasaulžiūra. Idiosinkrasiškai, principai, pažiūros ir ideologiniai sitikinimai asmens gyvenime yra neabejotina realybė. Pasaulžiūra riniusi sitikinimus žmogus jautriai gina, kai reikia, dėl jų ir kovoja, nes tai yra asmens laisvės reikalas. Tai reiškia — žmogus nori ir privalo turėti teisę pagal savo sitikinimus ne tik mstyti, bet ir gyventi. Ne valstybė, ne visuomenė, ne kolektyvas, o šeima yra prigimtoji bendruomenė, kuri žmogus nuo pat savo gimimo auga, joje bręsta ir formuojasi. Šeima paruošia žmogų gyvenimui, todėl teisė yra apsaugoti vaikų mokymo, švietimo ir auklėjimo kryptį.

TARPTAUTINĖ DEMOKRATIJA

Pilnutinė tarptautinė demokratija dėsniškai skiria antvalstybės uždaviniams ir išėivijos vaidmeniui. Savo laiku tarptautinės demokratijos reikšmę pasauliniu mastu išryškino Franklin Delano Roosevelt ir Winston Churchill Atlanto chartoje. Penki iš aštuonių jos principai sutampa su pilnutinės demokratijos siekiais. Jie numato lygias sąlygas visoms tautoms ir valstybėms naudotis prekyba ir pasaulio žaliavomis, siekti tarpusavio visų tautų kinio bendradarbiavimo bei socialinio saugumo, užtikrina tautų teritorijos neliečiamumą, sudaro sąlygas laisvai naudotis jūromis bei okeanais ir pažada sukurti bei palaikyti sistemą, kurioje imperializmas neturėtų galimybės grasinti nei ryžtisi siekti tokių tikslų.

Tokios vizijos rmuose patriotiškos išėivijos vaidmuo yra ypatingai svarbus ir vertingas: visais būdais remti Lietuvos stiprėjimą ir sąjungim laisvą branginančio pasaulio ekonominę ir kultūrinę sistemą.

***

Be abėjo, tie visi pilnutinės demokratijos siekiai dar ne realybė. Bet jos idėja, viena karta suprasta, nebus nuslopinta ar užmiršta, ji nemirs, o vystysis tautos gyvenime. Pirmame „pilnutinė demokratija“ puslapyje rašoma: „Demokratija reikalauja kilni pažiūra žmogaus būtybė, gilios jai pagarbos, nuoširdaus jos vertinimo. Demokratija reikalauja aukštos dvasinės kultūros“.

Nei beviltiškas žmogus, nei barbariška tauta nėra demokratai. Demokratija nėra prigimties dovana. Ji yra kovos laimėjimas, ilgos kovos su atskiro asmens ir visuomenės instinktais. Todėl žmogaus auklėjimas demokratijai yra vienas iš pagrindinių visuomeninių uždavinių.

1992 m. gegužės 17 d.

SAULEI TERESEI BRAZDŽIONYTEI-LAZORE

mirus,

Bernard ir Aldon Brazdžionius, j vis šeim ir artimuosius nuoširdžiai užjau ia ir kartu li di

Lietuvi fronto bi iuli taryba

PASAULIO LIETUVI BENDRUOMEN

1992.VII.1-4 dienomis Lemonte, JAV, vykusiame aštuntajame PLB seime dalyvavo atstovai iš 19-kos krašt . Pirm kart tokiam PLB seime dalyvavo atstovai ir iš buv. Soviet S jungos pavergt respublik . Buvo išrinkta nauja PLB valdyba, kuriai dabar vadovaus Bronius Nainys. Pasaulio Lietuvi Bendruomen , apjungianti už Lietuvos rib gyvenan ius lietuvius, atidar savo staig ir pa ioje Lietuvoje, sikurdama Parlamento r muose, Vilniuje.

LIETUVIŠK STUDIJ SAVAIT S EUROPOJE IR AMERIKOJE

39-toji Europos lietuvišk j studij savait šiemet vyko rugpj io 16-23 dienomis Austrijoje, gražioje gamtos aplinkoje. Dalyvi buvo apie 80. Programa vairi: paskaitos, simpoziumai, T vyn s vakaras, religin s muzikos koncertas, išvykos kalnus. Pagrindiniai paskaitininkai: Darius Kuolys, Vincas Natkevi ius, Alfredas Bammesberger, Vytautas Ališauskas, Juozas Tumelis, Kazimieras Motieka, dr. K stutis Girnias, Ri ardas Kabelis. Tem skal labai plati — nuo aktualiausi Lietuvos politini bei socialini aspekt iki literat ros, muzikos ir net archeologijos.

Kitais metais nutarta 40-t j Europos studij savait rengti Augsburgė, Vokietijoje. Ji vyks 1993 rugpj io 1-8 dienomis. Sudarytas rengimo komitetas jau prašo norin ius kit met savait je dalyvauti iš anksto registruotis pas Alin Grinien , Diamantstr. 7, D-8000 Muenchen 50, Vokietija. Platesn s informacijos bus teikiamos v liau.

*

36-toji JAV ir Kanados lietuvišk j studij savait , rengiama LFB, ši vasar vyko Dainavoje rugpj io 23-30 dienomis. Nors dalyvi buvo šiek tiek mažiau negu iki šiol, programa buvo domi ir nuotaika jauki. Savait s tema: politin , kult rin ir ekonomin transformacija Lietuvoje. Paskaitininkai ir simpozim dalyviai: kun. Algirdas Palionkas, S.J., Algis Raulinaitis, dr. Antanas Musteikis, Vytautas Volertas dr. Valdas S amonis, Jonas Pabedinskas, Liuda Ruginien , Juozas Ardys. Nemaža laiko buvo skirta pos džiams ir pokalbiams Lietuvi Bendruomen s, laisv žurnalo, laisv fondo, LFB ir apskritai lietuviškosios išeivijos ateities perspektyv klausimais. Literat ros ir poezijos vakare dalyvavo Julija Švabait -Gilien ir Vytautas Volertas. Nutarta ir v l kit vasar 37-t j studij savait rengti Dainavoje, grei iausiai, liepos m n. antroje pus je. Pla iau apie vykusi savait bus parašyta kitame laisv numeryje.

KNYGOS IR LEIDINIAI

Liudas Dambrauskas, ŽVILGSNIS DABART, atsiminimai, apm stymai. Tai „Gyvenimo akimirksnis“ autoriaus lyg ir t sinys žvalg apie žmones ir vykius jau atgimusioje Lietuvoje iki pat maždaug ši dien . Ir šis tomas skaitytoj pririš nuo pirmo iki paskutinio puslapio. Vaizdžiai ir gyvai, kartais kontroversiškai, Dambrauskas klausia: „Kur eini, Lietuva?“ Knyga patiks visiems demokratinė mintimi tikintiems lietuviams. Išleido „Spindulys“ Kaune, 1992 m. Kieti viršeliai, 232 psl.

Antanas Masionis, ATEITININK DVASIA NEPAL ŽO. Ilgai laukta knyga, savo dokumentacija atverianti beveik 10 met trukus tautinink režimo nepriklausomoj Lietuvoj vykdyt ateitinink persekiojim . Knygoje d ti autoriaus atsiminimai, dar 1985 m. spausdinti Draugo atkarpoje, surinkta plati tuo klausimu polemika ir pasisakymai bei devyniolikos liudinink pareiškimai. Demokratiškai galvojantis skaitytojas iš šios knygos puslapi pajus, kad diktat ra pasilieka diktat ra, neži rint ar ji b t sava ar svetim j primesta. Išleido Ateities leidykla 1992 m. viršelis J. Kuprio, 214 psl., nemaža iliustracij .

ATEITININKAI KOMUNIST IR NACI KANKINIAI, redagavo L. Kerulis, P. Narutis, J. Prunskis. Kruopšiai surinktas vardynas ir aprašymai kal jusi , nukent jusi ir žuvusi ateitinink abiej okupacij kacetuose bei kal jimuose. Daug nuotrauk . Knyga 246 psl., išleista 1991 m. „Krikščionis gyvenime“ leidyklos.

Julija Švabait , TU NIEKUR NEIŠ - JAI, poezijos rinktin . Iš savo jau

išleist rinkini ir dar nespausdint eil raš i autor sudar Ši nemaž 302 psl. poezijos rinktin , išleisti 1991 m. Vilniuje. Julijos Švabait s-Gylien s poezija šilta, nuoširdi ir asmeniška savo prisiminimais apie „išbarstyt gyvenim ir sapnus“, kuriuos ji s ja „lyg aviž gr d“, o skaitytojas j imliai prima. Išleido „Vagos“ leidykla. Iliustruota V. Petravi iaus grafika. Kieti viršeliai.

Ar nas Bubnys, LIETUVI ANTI-NACIN REZISTENCIJA 1941-1944. šioje 167 psl. knygoje autorius, jaunas Lietuvos istorikas, sukaupia antinacino pogrindžio organizacij ir j veiklos istorij , bruožus ir kai kuri dokumentacij . Knyg 1991 m. Vilniuje išleido „Vejos“ leidykla.

Adolfas Damušis, LIETUVOS GYVENTOJ AUKOS IR NUOSTOLIAI II PASAULINIO KARO IR POKARIO METAIS. Tre iasis papildytas leidimas, išleistas laisv fondo Lietuvos filialo Kaune, 1991 m. Leidinys 94 psl.

Arvydas Juozaitis, NEPRIKLAUSOMYB S KRYŽKEL , straipsniai ir kecion s, interviu. Naujos žvalgos Lietuvos politinio ir visuomeninio gyvenimo aktualijas, kartais taiklios, kartais kontroversin s, bet priver ian ios susim styti. 160 psl. knyg išleido leidykla „Liktarna“ 1992 m.

LIETUVOS KATALIK BAŽNYIOS KRONIKA, X tomas. Jame sud ti kronik 76-81 numeriai su pla iu vadu lyg ir užbaigia dar 1974 metais prad t LKB kronik leidim atskiromis knygomis. Juo vis laik r pinosi LKB kronikos s junga, vadovaujama kun. K. Kuzminsko. Si kietais viršeliais 327 psl. knyga išleista 1992 m. Viršelis ir iliustracijos ses. Mercedes.

Vincas Ramonas, KRYŽIAI, romanai. Tai treji nepaprastai dideli lietuvių išeivijoje sukurtos knygos laida. Pirmosios dvi buvo išleistos dar Vokietijoje 1947 ir 1948 m. Vienas iš geriausių lietuvių romanų. Dabar išleistas Lietuvoje 20,000 tiražu. Knyga 262 psl. su V. Natkevičiaus užbaigtą straipsniu. Kietais viršeliais, apdaila. A. Lapienio. Išleido laisvą fondo Lietuvos filialas 1992 m.

PILNUTINĖ DEMOKRATIJA, svarstyklės apie valstybę pagrindus. Antroji

1958 m. originaliai išleistas studijos laida, papildyta V. Natkevičiaus baigtą žodžiu, š. 82 psl. leidykla išleido 1992 m. laisvą fondo Lietuvos filialas.

Antanas Paškus, ID J SANKRYŽOJE, kritinis skerspjūvis. Savo naujausioje knygoje autorius gvildena šiuolaikinio žmogaus dvasines problemas, susijusias su religija, humanizmu, psichologija. Gilesnio dvasingumo bei šiek tiek žmogui jo mintys bus artimos ir naudingos. Išleido laisvą fondo Lietuvos filialas 1992 m. Knyga 293 psl.

INFORMACIJA

„Mork nas ir Fondas“, uždara akcinė bendrovė (M & F Corporate Enterprises, LTF) baigia savo pirmuosius žingsnius Kaune kurti savo spaustuvią. Šios bendrovės partneriai yra Mork nas spaustuvių ikagoje, laisvą fondo filialas Lietuvoje, Baltoskandijos organizacija ir privatus akcininkai.

Pasirašyta sutartis su Kauno Technologijos Universitetu ir neseniai jo senato patvirtinta suteikia universitetui ir muose „Mork nas ir Fondas“ spaustuvei dideles ir tinkamas patalpas. Dar prieš Naujus Metus numatoma dalį Mork nas spaustuvių su mašinų pervežti Kaim, o kita dalis bus pirkiama Vakarų Europoje.

ERRATA

Turinyje išspausdinta:

Pilypas Narutis, Mokslininkas svetimoje aplinkoje 53

Turinti:

Pilypas Narutis, Apie svetimas armijas ir Karaliai 47

Antanas Musteikis, Mokslininkas svetimoje aplinkoje 53